

Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
w systemie edukacji
w świetle nowych przepisów prawa oświatowego

SPIS TREŚCI

I. Wstęp: Kierunki zmian w zakresie wspierania ucznia w przedszkolu, szkole lub placówce – Romana Cybulska

II. Zmiany w prawie oświatowym - najważniejsze akty prawne - Romana Cybulska

III. Zadania dyrektora w kontekście nowych regulacji prawnych

- Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej [III.1.]
- Organizacja kształcenia specjalnego [III.2.]
- Organizacja indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego, indywidualnego nauczania [III.3.] – Romana Cybulska

IV. Nowe formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej (założenia prawne wraz z przykładowymi rozwiązaniami praktycznymi)

- Zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się [IV.1.] – Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak
- Zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne [IV.2.] – Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak
- Zindywidualizowane ścieżki realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego oraz kształcenia [IV.3.] – Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak
- Zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu [IV.4.] – Katarzyna Pęczek

V. Zadania nauczyciela w kontekście nowych regulacji prawnych

Rozpoznanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka i czynników środowiskowych [V.1.] – Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak

Nowe możliwości współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną [V.2.] – Katarzyna Pęczek

Wnioskowanie o pogłębioną diagnozę i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia [V.3.] – Katarzyna Pęczek

VI. Wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia - Katarzyna Pęczek

Arkusz wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia [VI.1.] – Romana Cybulska

Arkusz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego dla ucznia realizującego podstawę programową kształcenia ogólnego [VI.2.] – Romana Cybulska, Barbara Łaska

Arkusz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego dla ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkole podstawowej [VI.3.] – Romana Cybulska, Barbara Łaska

VII. Organizacja indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz indywidualnego nauczania (założenia prawne wraz z przykładami dobrej praktyki w zakresie włączania uczniów w życie przedszkola lub szkoły objętych indywidualnym rocznym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem) – Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak

VIII. Słowniczek ważniejszych podstawowych pojęć – Romana Cybulska, Hanna Derewlana

I. KIERUNKI ZMIAN W ZAKRESIE WSPIERANIA DZIECI I MŁODZIEŻY W PRZEDSZKOLU, SZKOLE LUB PLACÓWCE

Wychodząc naprzeciw potrzebom dzieci i młodzieży mających problem z funkcjonowaniem w przedszkolu, szkole, placówce, a także ich rodziców oraz szeroko pojmowanego środowiska oświatowego, mając zarazem na uwadze jakość edukacji dzieci i uczniów z różnymi potrzebami edukacyjnymi, Ministerstwo Edukacji Narodowej wprowadziło szereg zmian w prawie, których głównym celem jest włączenie tych uczniów do grupy rówieśniczej i zapewnienie im wszechstronnego wsparcia (zob. schemat nr 1).

Zaproponowane rozwiązania prawne zachowują dotychczasowe ustalenia dotyczące organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizowania kształcenia specjalnego i indywidualnego obowiązkowego rocznego wychowania przedszkolnego oraz indywidualnego nauczania. Jednak, aby udzielane wsparcie było skuteczniejsze, przepisy w istotny sposób zostały doprecyzowane.

Zasadniczą zmianą, w porównaniu z dotychczasowym funkcjonującym stanem prawnym, jest umożliwienie zróżnicowanego oraz elastycznego i dostosowanego do różnych potrzeb dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi – podejścia do organizacji kształcenia i pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

W celu lepszego wspierania potencjału rozwojowego dziecka, ucznia lub wychowanka i stwarzania warunków do jego aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym, poszerzony został zakres obserwacji prowadzonych przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych oraz specjalistów, – o rozpoznanie czynników środowiskowych, które wpływają na funkcjonowanie dziecka, ucznia lub wychowanka w przedszkolu, szkole i placówce. Podkreślona została w tym zakresie szczególnie rola nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych, którzy w środowisku przedszkolnym, szkolnym najłatwiej i najtrafniej mogą zaobserwować pierwsze symptomy trudności dziecka, ucznia lub wychowanka. Dodatkowo, wśród tych potrzeb dzieci i młodzieży, które stanowią podstawę do objęcia ich pomocą psychologiczno-pedagogiczną, wskazano na zaburzenia zachowania lub emocji, deficyty kompetencji i zaburzeń sprawności językowych.

Lista podmiotów mogących wspierać właściwą organizację kształcenia dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi poszerzona została o placówki zajmujące się ochroną zdrowia, zwłaszcza zdrowia psychicznego, o organizacje pozarządowe, instytucje działające na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży oraz uzupełnione zostały dotychczasowe formy współpracy przedszkola, szkoły i placówki z poradnią psychologiczno-pedagogiczną na rzecz wsparcia udzielanego dzieciom i młodzieży.

Wprowadzone zostały rozwiązania mające na celu umożliwienie, w większym niż do tej pory stopniu, indywidualizacji kształcenia w szkole – dla uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie lub zagrożonych niedostosowaniem społecznym, którzy mogą uczęszczać do szkoły, ale z uwagi na specyfikę ich funkcjonowania wskazane jest, aby część lub wszystkie zajęcia były prowadzone w formie indywidualnej lub w mniejszej grupie (do 5 uczniów), wskazano możliwość takiej organizacji zajęć edukacyjnych na podstawie indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego. Dla uczniów, którzy mogą chodzić do szkoły, ale z uwagi na przebieg choroby czy leczenie potrzebują, aby część ich zajęć była prowadzona w formie indywidualnej, przewidziano możliwość określenia zindywidualizowanej ścieżki kształcenia na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej (zob. schemat nr 2).

Wprowadzone rozwiązania jednocześnie wskazują, że priorytetem działań przedszkoli i szkół powinno być dążenie do pełnego, rzeczywistego włączenia i integracji z rówieśnikami dziecka lub ucznia niepełnosprawnego, zarówno przez wspomaganie jego rozwoju, indywidualizację i wspieranie go podczas zajęć z grupą lub klasą, jak i likwidowanie barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie dziecka lub ucznia w grupie rówieśniczej i uczestnictwo w życiu przedszkola lub szkoły.

W celu udzielania dzieciom, uczniom lub wychowankom oraz pośrednio ich rodzicom adekwatnego do potrzeb wsparcia przedszkole, szkoła lub placówka, do której uczęszcza dziecko, uczeń, wychowanek, może korzystać ze wsparcia placówki doskonalenia nauczycieli, poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz biblioteki pedagogicznej.

Oferta wspomaganie szkół, tworzona przez placówki doskonalenia nauczycieli oraz poradnie psychologiczno-pedagogiczne, powinna wynikać z analizy indywidualnej sytuacji przedszkola, szkoły lub placówki, odpowiadać na specyficzne potrzeby przedszkola, szkoły lub placówki, obejmować cały proces wspomaganie, poczynając od: przeprowadzenia, we współpracy ze szkołą diagnozy jej potrzeb, poprzez pomoc

---

w realizacji zaplanowanych działań, towarzyszenie w trakcie wprowadzanej zmiany, po wspólną ze szkołą, ocenę efektów, współpracę przy opracowaniu wniosków do dalszej pracy.

Wspomaganie powinno: sprzyjać podnoszeniu poziomu osiągnięć uczniów i wyrównywaniu szans edukacyjnych uczniów, w tym uczniów niepełnosprawnych, opierać się na efektach kształcenia, w szczególności na wynikach ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej szkoły lub placówki, oraz na wynikach egzaminów zewnętrznych¹.

Niniejszy poradnik w zamyśle autorów ma być swoistym przewodnikiem – vademecum (zaproszeniem: "Idź ze mną!") po nowych przepisach, ma ułatwić ich stosowanie, upowszechnić informację o nowych rozwiązaniach w zakresie edukacji dzieci i uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Ma stanowić merytoryczne wsparcie dla dyrektorów i nauczycieli przedszkoli, innych form wychowania przedszkolnego oraz szkół i placówek. Przewodnik może być także wielce przydatnym informatorem dla rodziców którzy, będąc żywotnie zainteresowani rozwojem swoich dzieci, są także beneficjentami wsparcia i wypada to na każdym kroku podkreślać. Z pewnością obecne zmiany nie odpowiadają na wszystkie zgłaszane przez rodziców (ale także nauczycieli) problemy i oczekiwania, jednakże przyjęty kierunek modyfikacji wart jest zauważenia, a także doskonalenia. Zaproponowane w przewodniku rozwiązania i narzędzia np. (Arkusz wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, IPET-y) mogą być modyfikowane, a wręcz potrzeba, by były doskonalone.

Istotne treści przewodnika są zawarto w częściach od III do VII. Cała część III w szczególności poświęcona jest analizie zadań dyrektora. To na nim spoczywa obowiązek zorganizowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej (III. 1.), organizacji kształcenia specjalnego (III. 2.) oraz organizacji indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego, tudzież indywidualnego nauczania (III. 3.).

W części IV poradnika dyrektor i nauczyciel może zapoznać się z nowymi formami, o jakie poszerzyła się oferta pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla dzieci i młodzieży. Może poznać specyfikę: zajęć rozwijających umiejętność uczenia się, zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne, zindywidualizowanej ścieżki kształcenia oraz realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu. W opisie każdej z tych form zawarto założenia prawne dotyczące realizacji nowych propozycji pomocy psychologiczno-pedagogicznej i wskazano tryb postępowania w zakresie ich organizacji, przykładowe rozwiązania praktyczne, które ułatwią zaplanowanie i wdrożenie działań dostosowanych do indywidualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych ucznia.

W części V zostały przybliżone zagadnienia związane z nałożeniem na nauczycieli zadań dotyczących rozpoznania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych w kontekście nowych regulacji prawnych oraz nowych możliwości współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną.

W części VI zostały zaprezentowane istota, cel oraz sposób dokonywania wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, zgodny z wymaganiami zawartymi w rozporządzeniu MEN; zaproponowany został także przykładowy arkusz takiej oceny oraz dwa przykładowe wzory struktur indywidualnych programów edukacyjno-terapeutycznych.

W części VII podano sprawdzone przykłady dobrej praktyki w zakresie włączania w życie przedszkola lub szkoły uczniów objętych indywidualnym rocznym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem.

Część VIII stanowi słowniczek ważniejszych, podstawowych pojęć.

W tym miejscu pragnę podziękować całemu zespołowi znakomitych, doświadczonych praktyków i doradców metodycznych, który wykonał „kawał dobrej roboty” w rekordowym tempie – Pani Hannie Derewlanej, Pani Agnieszce Kacprzak oraz Pani Katarzynie Pęcsek,. Mamy nadzieję, że to vademecum okaże się przyjazne Czytelnikom i wywoła odzew oraz przyczyni się do opracowania w przyszłości doskonalszego przewodnika.

Romana Cybulska

---

¹ Tezy zestawione na podstawie uzasadnień MEN do wprowadzanych zmian w rozporządzeniach dotyczących udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, organizowania kształcenia specjalnego, organizowania indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz indywidualnego nauczania.

II. ZMIANY W PRAWIE OŚWIATOWYM – NAJWAŻNIEJSZE AKTY PRAWNE

Romana Cybulska

1. *Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1189), zwłaszcza Art. 6. pkt 2 oraz Art. 42. pkt 2 i 2d;
2. *Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm. z 2016 r., poz. 1954, 1985 i 2169, z 2017 r., poz. 60, 949 i. 1292), zwłaszcza Art. 44c, Art. 44d, Art. 44f ust.7, Art. 44h ust. 3–4 i 5, Art.44i ust. 7, Art. 44o ust. 2–3 i 5–6, Art. 44zb;
3. *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 60 i 949), zwłaszcza Art. 312–316;
4. *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949) zwłaszcza Art. 1 pkt 5, Art. 4 pkt 24, 32 i 33, Art. 5, Art. 11 ust. 2-3 i 6, Art. 26, Art. 36 ust. 4–6, Art. 37 ust. 7, Art. 38, 39 ust. 4, Art. 44, Art. 47 ust. 1 pkt 3, 5 i 7, Art. 55 ust. 1–2, Art. 68 ust.1 pkt 7 i 10, Art. 98 ust. 1. pkt 4 i 8, ust. 2 pkt 1 i 2, Art. 102 ust. 1 pkt 3–4 i 9 oraz 12, Art. 109 ust. 1 pkt 5 i ust 5, Art. 110, Art. 127, Art. 131 ust 2 pkt 2–5;
5. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1643);
6. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1591);
7. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1652);
8. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U. 2017 r., poz. 1578);
9. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1656);
10. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1616);
11. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli* (Dz.U. z 2017 r., poz. 649) zwłaszcza § 10 ust. 3–4, § 17 ust. 1 pkt 8;
12. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U. z 2017 r., poz. 703), zwłaszcza § 2. ust. 1. pkt 2, ust. 3 pkt 6, § 5 ust. 1–4, § 6;
13. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1646), zwłaszcza § 11, § 13, § 18, § 19;
14. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1651);

-
15. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U. 2017 r., poz. 1534);
  16. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej* (Dz.U. z 2017 r., poz. 356);
  17. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* (Dz.U. z 2012 r., poz. 977 ze zm.)
  18. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 24 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania wczesnego wspomagania rozwoju dzieci* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1635);
  19. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych* (Dz.U. z 2013 r., poz. 199 oraz z 2017 r., poz. 1647);
  20. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1743);
  21. *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2017 r. w sprawie szczegółowych warunków udzielania pomocy finansowej uczniom na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych* (RM-110-85-17);
  22. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2017 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie rodzajów i szczegółowych zasad działania placówek publicznych, warunków pobytu dzieci i młodzieży w tych placówkach oraz wysokości i zasad odpłatności wnoszonej przez rodziców za pobyt ich dzieci w tych placówkach* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1628);
  23. *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania* (Dz.U. z 2017 r., poz. 1606);

Podstawową trudnością, z jaką styka się czytelnik aktów prawnych, jest ich wielość, niekiedy zbyt duża ogólność, a czasami szczegółowość, ich rozproszenie, a nadto sam język prawa. Jedna norma prawna może wynikać z kilku przepisów prawa. Brak jednolitego tekstu często zniechęca czytelnika, do samodzielnego przedzierania się do zakodowanych informacji. Przedstawiony powyżej wykaz najważniejszych aktów prawnych związanych z omawianą tematyką ewidentnie obrazuje ilość wyzwań, wobec których musiałby stanąć dyrektor, ale także nauczyciel i rodzic. Analizy aktów prawnych i odkodowania zawartych w nich treści podjęli się autorzy przewodnika. Ich wkład można śmiało porównać do układania puzzli. Niniejszy tekst stanowi autorskie odczytanie aktów prawnych na potrzeby przedszkoli, szkół i placówek.

Oczywiste jest, że rozwiązania proponowane przez akty prawne nie są w stanie odnosić się do wszystkich przypadków. To, co nowego wnoszą obecne przepisy², wymagało uwypuklenia i przełożenia na język praktyki – bez uszczerbku dla sensów prawnych, ale i z troską o to, aby litera prawa nie pozostała tylko martwą literą.

---

² Wskazane powyżej akty prawne w dalszej części opracowania będą przywoływane w odnośnikach.

III. ZADANIA DYREKTORA W KONTEKŚCIE NOWYCH REGULACJI PRAWNYCH

Romana Cybulska

III.1. Zadania dyrektora w zakresie organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej

1. Kto organizuje pomoc psychologiczno-pedagogiczną?

Przedszkola, szkoły i placówki polskiego systemu oświaty zapewniają uczęszczającym do nich dzieciom i młodzieży³:

- dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów;
- dostęp do pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- możliwość korzystania ze specjalnych form pracy dydaktycznej.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczną organizuje dyrektor⁴ zgodnie ze zdiagnozowanymi, potrzebami dzieci i młodzieży.

2. Kto udziela pomocy psychologiczno-pedagogicznej?⁵

Pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole i placówce udzielają uczniom:

- nauczyciele,
- wychowawcy grup wychowawczych,
- specjaliści realizujący w przedszkolu, szkole i placówce zadania z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w szczególności są to: psycholodzy, pedagodzy, logopedzi, doradcy zawodowi i terapeuci pedagogiczni.

Ważne!

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest organizowana i udzielana we współpracy:

- z rodzicami uczniów;
  - z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi,
  - z placówkami doskonalenia nauczycieli,
  - z innymi przedszkolami, szkołami i placówkami,
  - z organizacjami pozarządowymi,
  - z innymi instytucjami i podmiotami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.
-

3. Na czym polega pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana przez przedszkola, szkoły i placówki?

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna polega na:

- rozpoznawaniu oraz zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia;
- rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia warunkujących funkcjonowanie;
- rozpoznawaniu czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie w przedszkolu, szkole i placówce;

4. W jakim celu udzielana jest pomoc psychologiczno-pedagogiczna?

Celem udzielanej pomocy jest:

- wspieranie potencjału rozwojowego ucznia;
- stwarzanie warunków do aktywnego i pełnego uczestnictwa ucznia w życiu przedszkola, szkoły i placówki;
- stwarzanie warunków do aktywnego i pełnego uczestnictwa ucznia w środowisku społecznym;

³ Art. 1 pkt 5 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949).

⁴ § 4 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. poz. 1591); dyrektor odpowiednio: publicznego przedszkola, szkoły, w tym szkoły specjalnej oraz placówki: oświatowo-wychowawczej, kształcenia ustawicznego, kształcenia praktycznego, ośrodka dokształcania i doskonalenia zawodowego, MOW, MOS, SOSW, SOW, ORW oraz placówki zapewniającej opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania.

⁵ § 4 ust. 2 –3 cytowanego rozporządzenia.

5. Z czyjej inicjatywy udzielana jest pomoc psychologiczno-pedagogiczna?

Pomoc udzielana jest z inicjatywy:

- ucznia lub rodziców ucznia, asystenta rodziny, kuratora sądowego,
- dyrektora, nauczyciela, wychowawcy grupy wychowawczej, specjalisty lub pomocy nauczyciela, asystenta nauczyciela, asystenta wychowawcy świetlicy,
- pielęgniarki lub higienistki szkolnej,
- poradni,
- asystenta edukacji romskiej,
- pracownika socjalnego,
- organizacji pozarządowej, innej instytucji lub podmiotu działających na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

6. Komu udzielana jest pomoc psychologiczno-pedagogiczna?⁶

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana jest:

⁶ § 2 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U., poz. 1591);

uczniom nieposiadającym orzeczenia lub opinii, którzy potrzebują takiej pomocy (na podstawie rozpoznania dokonanego w przedszkolu, szkole, placówce)

Np. rozpoznanie u ucznia: szczególnych uzdolnień, potencjału, zainteresowań, dysharmonii rozwojowych, trudności w uczeniu się, zaburzeń zachowania lub emocji, deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych, ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się bądź trudności wynikających z:

- choroby przewlekłej,
- sytuacji kryzysowych lub traumatycznych, niepowodzeń edukacyjnych,
- zaniedbań środowiskowych,
- adaptacji w nowym środowisku.

Ważne!

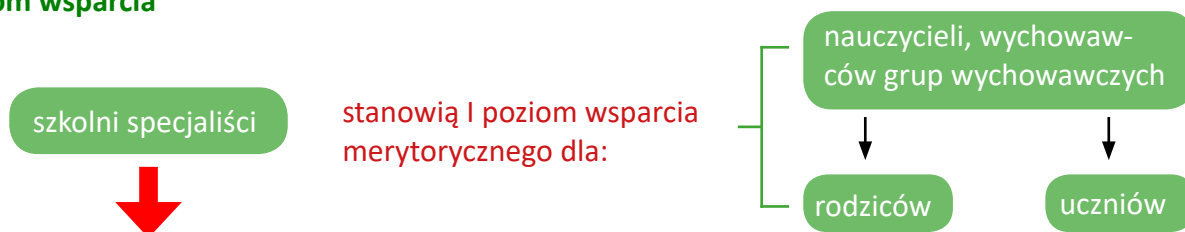
- Pomocą psychologiczno-pedagogiczną obejmuje się wszystkich uczniów lub wychowanków, którzy tej pomocy potrzebują – nie tylko tych, którzy posiadają orzeczenie lub opinię poradni psychologiczno-pedagogicznych.
- Przedszkola, szkoły i placówki zobowiązane są do indywidualizacji kształcenia oraz zapewnienia wsparcia wszystkim uczniom lub wychowankom, stosownie do ich potrzeb.
- Katalog potrzeb, które są podstawą do objęcia ucznia lub wychowanka pomocą psychologiczno-pedagogiczną, jest katalogiem otwartym.
- Korzystanie z pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest dobrowolne i nieodpłatne.

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana jest w formie porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń:

- rodzicom uczniów lub wychowanków objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną w zakresie:
  - rozwiązywania problemów wychowawczych i dydaktycznych;
  - rozwijania umiejętności wychowawczych,
- nauczycielom, wychowawcom grup wychowawczych, specjalistom.

Można wyróżnić trzy poziomy wsparcia nauczycieli i wychowawców:

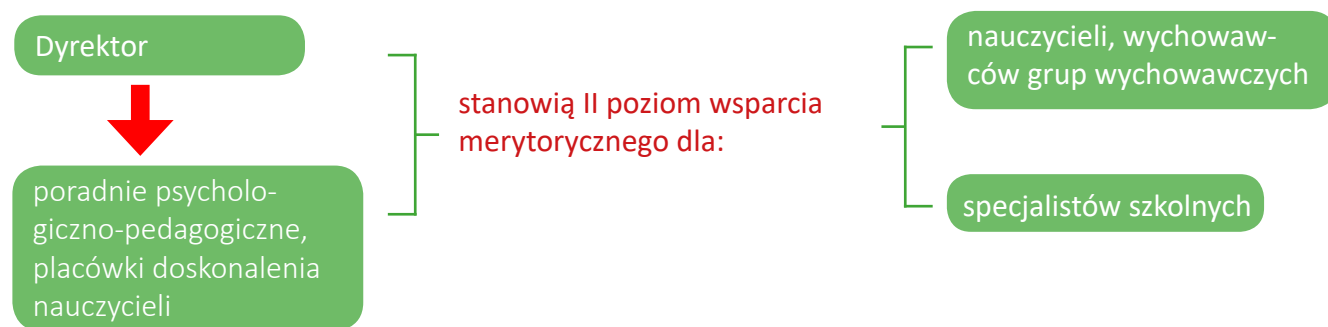
I poziom wsparcia

Szkolni specjaliści wspierają nauczycieli obowiązkowych zajęć edukacyjnych, wychowawców grup wychowawczych, w zakresie:

- rozpoznawania indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, w tym specjalnych potrzeb edukacyjnych,
- dostosowywania organizacji i metod pracy do możliwości psychofizycznych uczniów objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną w trakcie bieżącej pracy.

II poziom wsparcia (wzmocnienie wsparcia)

Dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki:

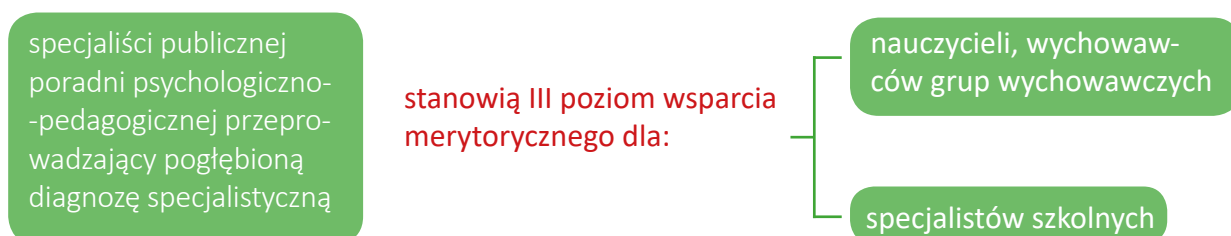
- występuje z wnioskiem o wsparcie merytoryczne dla nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej do poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz placówki doskonalenia nauczycieli⁷,
- planuje i realizuje wsparcie w formie: porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń⁸.

Wzmocnienie wsparcia ma na celu poprawę jakości i zwiększenie efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej,

w zakresie:

- realizacji powierzonych zadań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- rozwiązywania problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijania umiejętności wychowawczych.

III poziom wsparcia (w przypadku gdy udzielana uczniowi/wychowankowi pomoc psychologiczno-pedagogiczna nie przynosi efektów i nie następuje poprawa funkcjonowania ucznia/wychowanka)

Dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki występuje za zgodą rodziców lub pełnoletniego ucznia/wychowanka do publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej z wnioskiem o przeprowadzenie pogłębionej diagnozy specjalistycznej, mającej na celu:

- wskazanie sposobu rozwiązania problemu⁹;
- organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej w odniesieniu do ucznia/wychowanka z trudnościami, który **nie posiada opinii lub orzeczenia**.

⁷ § 28 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U., poz. 1591).

⁸ § 2 ust. 3, § 6 ust. 5–6 cytowanego rozporządzenia.

⁹ § 20 ust. 11 cytowanego rozporządzenia.

7. Jakie są zadania dyrektora szkoły, przedszkola oraz placówki związane z organizowaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej?

Dyrektor:

- organizuje pomoc psychologiczno-pedagogiczną dla uczniów/wychowanków (na podstawie rozpoznania, opinii lub orzeczenia), dla rodziców tych uczniów/wychowanków oraz dla nauczycieli, zgodnie z rozpoznanymi potrzebami (§ 4);
- planuje w arkuszu organizacji pracy godziny przeznaczone na realizację zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej (§20 ust. 6)¹⁰;
- ustala dla poszczególnych klas tygodniowy rozkład zajęć z uwzględnieniem zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej¹¹;
- wyznacza osobę, której zadaniem będzie planowanie i koordynowanie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w przypadku gdy będzie to inna osoba niż wychowawca klasy (w szkole), niż dyrektor przedszkola (w przedszkolu), niż dyrektor placówki (w placówce, w której nie funkcjonuje szkoła – §20 ust. 13¹²);
- zatrudnia specjalistów, analizuje kwalifikacje i kompetencje zatrudnionych nauczycieli i przydziela im (zgodnie z posiadanymi przez nich kwalifikacjami zajęcia i zadania), biorąc pod uwagę rozpoznane potrzeby uczniów, w zakresie objęcia ich poszczególnymi formami pomocy psychologiczno-pedagogicznej, wymagania dotyczące kwalifikacji nauczycieli i specjalistów (§17 ust. 1);
- ustala formy, w jakich udzielana będzie pomoc psychologiczno-pedagogiczna, okres oraz wymiar godzin (adekwatny do potrzeb uczniów), w którym poszczególne formy będą realizowane. Przy ustalaniu wymiaru poszczególnych form udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej bierze pod uwagę ogólną liczbę godzin zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz innych zajęć wspomagających proces kształcenia określoną w arkuszu organizacji (§20 ust. 5–6);
- informuje rodziców ucznia/wychowanka albo pełnoletniego ucznia/wychowanka o ustalonych dla niego formach i okresie udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiarze godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane (czyni to niezwłocznie, na piśmie, w sposób ustalony w danym przedszkolu, szkole, placówce – §23);
- współpracuje (wykorzystuje zasoby lokalne) i uzgadnia warunki współpracy: z rodzicami uczniów/wychowanków, poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi przedszkolami, szkołami czy placówkami, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami i podmiotami działającymi na rzecz rodzin oraz dzieci i młodzieży (w zakresie wsparcia udzielanego dziecku poza szkołą/przedszkolem, szczególnie w placówkach zajmujących się leczeniem i terapią zaburzeń i chorób psychicznych – §4 ust. 3–4);
- nadzoruje jakość i efektywność udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej; np. w zakresie zadań wykonywanych przez: nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych, specjalistów, w tym m.in.: wykorzystania przez nich na prowadzonych zajęciach aktywizujących metod pracy, przestrzegania ustalonego dla ucznia łącznego tygodniowego czasu zajęć, prowadzenia obowiązującej dokumentacji, dokonywania oceny efektywności udzielanej pomocy, formułowania wniosków dotyczących dalszych działań mających na celu poprawę funkcjonowania ucznia (§20, §22, §24–27);
- organizuje wspomaganie nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów w zakresie realizacji powierzonych zadań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej, planuje i realizuje działania mające na celu poprawę jakości, zwiększenie efektywności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, pomoc w zakresie rozwiązywania problemów wychowawczych i dydaktycznych oraz rozwijania umiejętności wychowawczych nauczycieli w formie: porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń (§2 ust. 3, §6 ust. 5–6);
- występuje z wnioskiem o wsparcie merytoryczne dla nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej do poradni psychologiczno-

¹⁰ § 17 ust. 1 pkt 8, ust. 2 pkt 7, i ust. 3 pkt 8 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli* (Dz.U., poz. 649);

¹¹ § 4 ust. 1 pkt 5 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U., poz. 703);

¹² Wszystkie wskazane w nawiasach paragrafy bez innego odwołania odnoszą się do *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U., poz. 1591);

-
- pedagogicznej oraz placówki doskonalenia nauczycieli (§28);
  - występuje do publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej z wnioskiem o przeprowadzenie pogłębionej diagnozy specjalistycznej problemu ucznia w celu wskazania sposobu jego rozwiązania (Czyni to za zgodą rodziców ucznia/wychowanka lub pełnoletniego ucznia/wychowanka oraz w przypadku gdy udzielana uczniowi/wychowankowi pomoc psychologiczno-pedagogiczna nie przynosi efektów i nie następuje poprawa jego funkcjonowania – §20 ust. 11);
  - ustala, na wniosek rodziców ucznia lub pełnoletniego ucznia, tygodniowy wymiar godzin zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych realizowanych indywidualnie z uczniem dla ucznia objętego pomocą w formie zindywidualizowanej ścieżki (na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, uwzględniając konieczność realizacji przez ucznia podstawy programowej wychowania przedszkolnego, podstawy programowej kształcenia ogólnego lub podstawy programowej kształcenia w zawodach – §12 ust. 8).

8. Kto i w jakiej formie udziela pomocy uczniom/wychowankom?

Pomocy uczniom/wychowankom udzielają nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych oraz specjaliści zatrudnieni w przedszkolu, szkole, placówce.

Nauczyciele oraz wychowawcy grup wychowawczych udzielają pomocy:

- samodzielnie, w trakcie bieżącej pracy z uczniem/wychowankiem.
- przez zintegrowane działania nauczycieli, wychowawców i specjalistów;

Pomoc może być udzielana w formie:

- zajęć rozwijających uzdolnienia dla uczniów szczególnie uzdolnionych – w grupach liczących do 8 uczestników;
- zajęć rozwijających umiejętność uczenia się, w celu podnoszenia efektywności uczenia się uczniów; (dotyczy szkół dla dzieci i młodzieży oraz placówek);
- zajęć dydaktyczno-wyrównawczych dla uczniów mających trudności w nauce, w tym w spełnieniu wymagań edukacyjnych – w grupie liczącej do 8 uczestników (dotyczy tylko szkół dla dzieci i młodzieży);
- zindywidualizowanej ścieżki kształcenia, zindywidualizowanej ścieżki realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, dla uczniów, którzy wymagają dostosowania organizacji i procesu nauczania ze względu na trudności w funkcjonowaniu, oraz brak możliwości realizowania wszystkich zajęć wspólnie z oddziałem (dotyczy tylko szkół dla dzieci i młodzieży oraz przedszkoli z wyłączeniem szkół i przedszkoli specjalnych);
- porad i konsultacji;
- warsztatów i szkoleń;
- klas terapeutycznych, dla uczniów wymagających dostosowania organizacji i procesu nauczania oraz długotrwałej pomocy specjalistycznej z uwagi na trudności w funkcjonowaniu w szkole czy oddziale, wynikające z zaburzeń rozwojowych lub stanu zdrowia na podstawie opinii poradni o potrzebie objęcia pomocą w formie uczęszczania do klasy terapeutycznej, liczącej do 15 uczniów (dotyczy tylko szkół dla dzieci i młodzieży).

Specjaliści zatrudnieni w przedszkolu, w szkole i w placówce m.in.: psycholog, pedagog, logopeda, terapeuta pedagogiczny, doradca zawodowy czy inny terapeuta prowadzący zajęcia o charakterze terapeutycznym udzielają uczniom pomocy w trakcie bieżącej pracy z uczniami oraz w formie:

- zajęć specjalistycznych:
  - » korekcyjno-kompensacyjnych dla uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi, w tym specyficznymi trudnościami w uczeniu się – w grupie liczącej do 5 uczestników;
  - » logopedycznych dla uczniów z deficytami kompetencji i zaburzeniami sprawności językowych – w grupie liczącej do 4 uczestników;
  - » rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne dla uczniów przejawiających trudności w funkcjonowaniu społecznym – w grupie liczącej do 10 uczestników;
  - » innych zajęć, o charakterze terapeutycznym dla uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi mających problemy z funkcjonowaniem oraz z aktywnym i pełnym uczestnictwem w życiu przedszkola, szkoły lub placówki – w grupie liczącej do 10 uczestników jak np. terapia psychologiczna;

- zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu dla uczniów wymagających zajęć uzupełniających, w zakresie doradztwa zawodowego, (dotyczy szkół podstawowych i ponadpodstawowych w tym dla dorosłych);
- porad i konsultacji;
- warsztatów i szkoleń.

Ważne!

- Godzina zajęć prowadzonych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej trwa 45 minut¹³ – nie jest to czas trwania godziny pracy specjalisty, który wynosi 60 minut, ale czas zajęć dla ucznia.
- Jeżeli jest to uzasadnione potrzebami dziecka, ucznia lub wychowanka, dopuszcza się prowadzenie wyżej wskazanych zajęć w czasie dłuższym lub krótszym niż 45 minut, z zachowaniem ustalonego dla dziecka, ucznia lub wychowanka łącznego tygodniowego czasu tych zajęć¹³.
- Pedagog, psycholog, logopeda, doradca zawodowy, terapeuta pedagogiczny lub inny specjalista zatrudniony w przedszkolu, szkole lub placówce prowadzi dziennik, do którego wpisuje tygodniowy rozkład swoich zajęć, ich tematy i czynności przeprowadzone w poszczególnych dniach, w tym informacje o kontaktach z osobami i instytucjami, z którymi współdziała przy wykonywaniu swoich zadań, oraz imiona i nazwiska dzieci, uczniów lub wychowanków objętych różnymi formami pomocy, w szczególności pomocą psychologiczno-pedagogiczną¹⁴.
- Przedszkole, szkoła lub placówka gromadzi, w indywidualnej teczce, każdego dziecka, ucznia lub wychowanka objętego pomocą psychologiczno-pedagogiczną, dokumentację badań i czynności uzupełniających prowadzonych w szczególności przez pedagoga, psychologa, logopedę, doradcę zawodowego, terapeutę pedagogicznego, lekarza oraz innego specjalistę¹⁵.
- Zajęcia z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej są dokumentowane w dzienniku, do którego wpisuje się w porządku alfabetycznym nazwiska i imiona dzieci, uczniów lub wychowanków oraz symbol oddziału, do którego uczęszczają wychowankowie, adresy poczty elektronicznej rodziców i numery ich telefonów, jeżeli je posiadają, indywidualny program pracy z dzieckiem, uczniem lub wychowankiem, a w przypadku zajęć grupowych – program pracy grupy, tygodniowy rozkład zajęć, daty i czas trwania oraz tematy przeprowadzonych zajęć, ocenę postępów i wnioski dotyczące dalszej pracy z dzieckiem, uczniem lub wychowankiem, odnotowuje się w nim także obecność dzieci, uczniów lub wychowanków na zajęciach, a przeprowadzenie zajęć potwierdza się podpisem¹⁶.
- Zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia są dokumentowane w dzienniku¹⁷, do którego wpisuje się imiona i nazwiska odpowiednio dzieci, uczniów, lub wychowanków, daty i tematy przeprowadzonych zajęć, liczbę godzin tych zajęć, odnotowuje się w nim także obecność dzieci, uczniów lub wychowanków, a przeprowadzenie zajęć potwierdza się podpisem.
- Zajęcia prowadzone w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej należą do podstawowych form działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły¹⁸, nie prowadzi się tych zajęć poza ustalonym wymiarem pensum dydaktycznego, to jest w ramach 40-godzinnego czasu pracy¹⁹.

9. Kto koordynuje i planuje pomoc psychologiczno-pedagogiczną?²⁰

W przypadku stwierdzenia, że uczeń lub wychowanek ze względu na potrzeby rozwojowe lub edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne wymaga objęcia pomocą psychologiczno-pedagogiczną, nauczyciel, wychowawca grupy wychowawczej lub specjalista niezwłocznie:

- udziela uczniowi lub wychowankowi pomocy w trakcie bieżącej pracy,

¹³ § 16 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U., poz. 1591);

¹⁴ § 18 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz.U. poz. 1646);

¹⁵ § 19 cytowanego wyżej rozporządzenia.

¹⁶ § 11 ust. 1–3 cytowanego wyżej rozporządzenia.

¹⁷ § 11 ust. 1–3 cytowanego wyżej rozporządzenia.

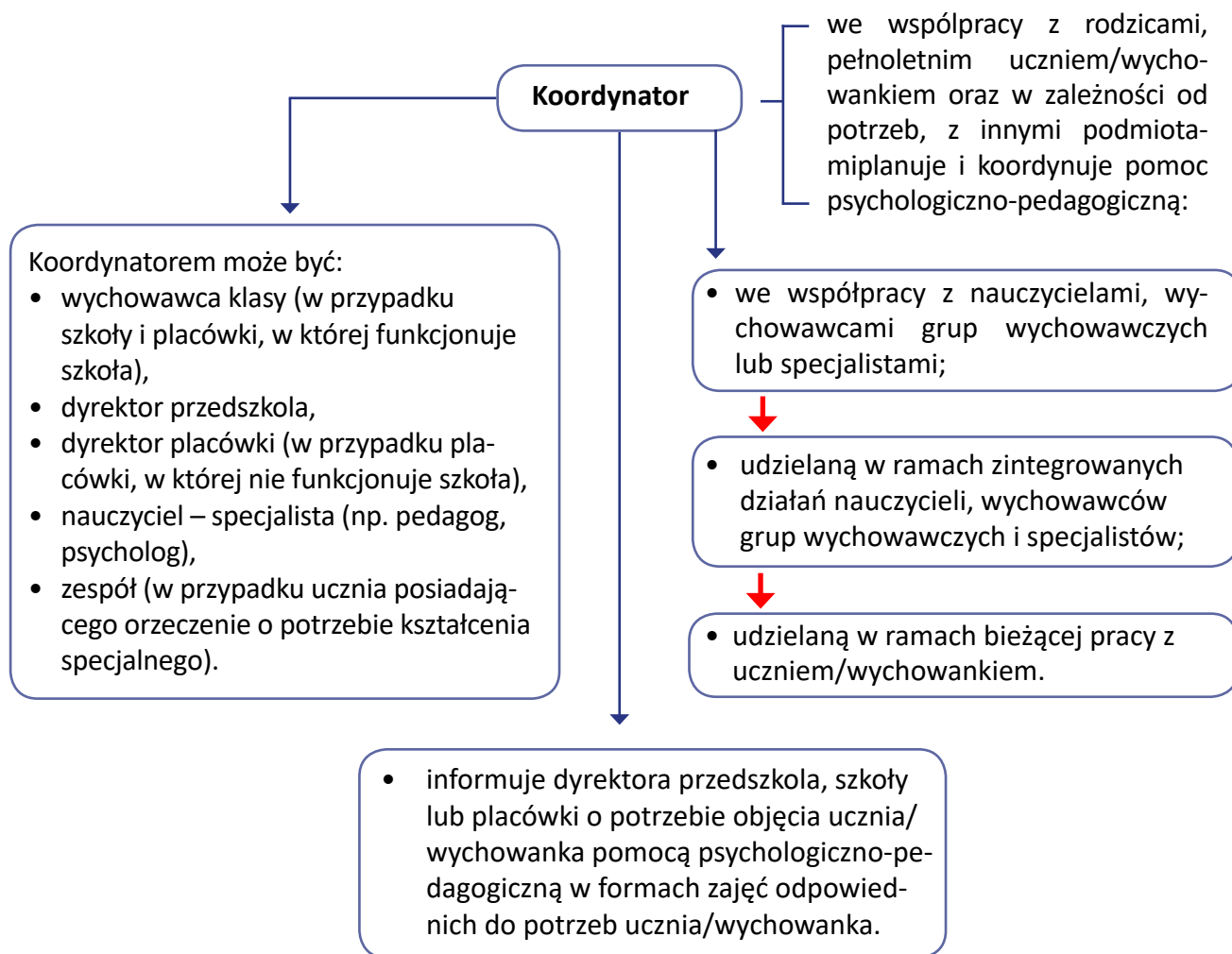
¹⁸ Art. 109 ust. 1 pkt 5 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949).

¹⁹ Art. 42 ust. 2d Ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2017 r., poz. 1189).

²⁰ § 20 ust. 3-4 oraz ust. 13 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U., poz. 1591).

- informuje o potrzebie udzielenia pomocy psychologiczno-pedagogicznej koordynatora:

Ważne!

W przypadku gdy uczeń lub wychowanek był już wcześniej objęty pomocą psychologiczno-pedagogiczną, koordynator, planując udzielanie uczniowi lub wychowankowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej, uwzględnia wnioski dotyczące dalszych działań mających na celu poprawę funkcjonowania ucznia lub wychowanka (sformułowane na podstawie oceny efektywności udzielanej wcześniej pomocy).

Uwagi końcowe do organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej

- Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla ucznia/wychowanka, który posiada opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej jest analogiczna do opisanej powyżej, z tym że przy planowaniu udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uwzględnia się także zalecenia zawarte w opinii – np. wsparcie dla ucznia z głęboką dysleksją rozwojową organizowane jest zgodnie z opinią poradni psychologiczno-pedagogicznej. Jeśli z opinii wynika, że uczeń wymaga zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej prowadzonych w formie indywidualnej, szkoła ma obowiązek takie zajęcia zapewnić.
- Dyrektor szkoły na wniosek rodziców lub pełnoletniego ucznia oraz na podstawie opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, z której wynika taka potrzeba, może zwolnić ucznia z głęboką dysleksją rozwojową z nauki drugiego języka obcego nowożytnego, do końca danego etapu edukacyjnego²¹.
- Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla ucznia, który posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub dla ucznia, który posiada orzeczenie o potrzebie indywidualnego rocznego obowiązkowego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania, jest analogiczna do opisanej powyżej, z tym że przy planowaniu udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej uwzględ-

²¹ Art.44d ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.) oraz § 6 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U. poz. 1534);

nia się także zalecenia zawarte w tych orzeczeniach.

- W przypadku ucznia, posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego planowanie i koordynowanie udzielania pomocy w przedszkolu, szkole lub placówce jest zadaniem zespołu, który w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym (IPET) ustala dla ucznia/wychowanka formy i okres udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy będą realizowane.
- Zespół ten tworzą nauczyciele i specjaliści, prowadzący zajęcia z uczniem, a w przypadku ośrodków (MOW²², MOS²³, SOSW²⁴, SOW²⁵, ORW) także wychowawcy grup wychowawczych prowadzący zajęcia w tym ośrodku.
- Pracę zespołu koordynuje odpowiednio wychowawca oddziału lub wychowawca grupy wychowawczej, do której uczęszcza uczeń, albo nauczyciel lub specjalista prowadzący zajęcia z uczniem – wyznaczony przez dyrektora przedszkola, szkoły, ośrodka lub osobę kierującą inną formą wychowania przedszkolnego.
- Zespół, co najmniej dwa razy w roku szkolnym, dokonuje okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia/wychowanka, uwzględniając ocenę efektywności IPET w pełnym jego zakresie (obejmując całą strukturę tego programu), a więc również efekty udzielanej temu uczniowi/wychowankowi i w razie niewystarczającej skuteczności pomocy psychologiczno-pedagogicznej, tej pomocy, dokonuje modyfikacji programu w tym zakresie.

III.2. Zadania dyrektora w zakresie organizacji kształcenia specjalnego

1. Dla kogo organizowane jest kształcenie specjalne?²⁶

Kształceniem specjalnym obejmuje się dzieci i młodzież posiadającą orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na:

- niepełnosprawność (dla dzieci i młodzieży - niesłyszących, słabosłyszących, niewidomych, słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, i z niepełnosprawnościami sprzężonymi);
- niedostosowanie społecznie;
- zagrożenie niedostosowaniem społecznym.

2. Gdzie może być organizowane kształcenie specjalne i kto za nie odpowiada?²⁷

Dzieci i młodzież niepełnosprawne, niedostosowane społecznie i zagrożone niedostosowaniem społecznym mogą pobierać naukę we wszystkich rodzajach przedszkoli oraz typach i rodzajach szkół publicznych i niepublicznych.

Kształcenie to może być prowadzone w formie nauki odpowiednio w:

- przedszkolach i szkołach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych – ogólnodostępnych,
- przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, szkołach lub oddziałach – integracyjnych,
- przedszkolach i szkołach lub oddziałach – specjalnych,
- innych formach wychowania przedszkolnego,
- ośrodkach: MOW, MOS, SOSW, SOW, a także ośrodkach rewalidacyjno-wychowawczych umożliwiających dzieciom i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, a także dzieciom i młodzieży z niepełnosprawnościami sprzężonymi, wśród których jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna, realizację odpowiednio obowiązku rocznego przygotowania przed-

²² młodzieżowy ośrodek wychowawczy;

²³ młodzieżowy ośrodek socjoterapii;

²⁴ specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy;

²⁵ specjalny ośrodek wychowawczy;

²⁶ Art. 127 ust.1 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949);

²⁷ Art. 127 ust.1 cytowanej ustawy oraz § 1–4 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U., poz. 1578);

---

szkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki w formie odpowiednio zajęć rewalidacyjno-wychowawczych lub kształcenia specjalnego.

Za realizację zaleceń wynikających z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego ucznia, a tym samym organizację kształcenia specjalnego odpowiada:

1. dyrektor przedszkola, szkoły lub ośrodka,
2. osoba prowadząca inną formę wychowania przedszkolnego.

Ważne!

- Kształcenie specjalne dla uczniów niedostosowanych społecznie organizuje się we wszystkich typach szkół oraz młodzieżowych ośrodkach wychowawczych (MOW) na każdym etapie edukacyjnym.
  - Kształcenie specjalne dla uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym organizuje się we wszystkich typach szkół oraz młodzieżowych ośrodkach socjoterapii (MOS) i specjalnych ośrodkach wychowawczych (SOW) na każdym etapie edukacyjnym.
  - Kształcenia specjalnego z uwagi na niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym nie organizuje się dla dzieci w wieku przedszkolnym – w tym wieku nie rozpoznaje się tego typu zaburzeń. Problemy wychowawcze czy trudności w zachowaniu, które mogą występować u dzieci w wieku przedszkolnym, mają inne podłoże i są przesłanką do podjęcia działań w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej w przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego lub poradni.
  - W szkołach ogólnodostępnych nie organizuje się oddziałów specjalnych dla uczniów niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym.
  - Nie organizuje się przedszkoli specjalnych i oddziałów specjalnych w przedszkolach ogólnodostępnych dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim.
-

3. Jakie są zadania dyrektora organizującego kształcenie specjalne?

Dyrektor (lub osoba prowadząca inną formę wychowania przedszkolnego):

- odpowiada za realizację zaleceń wynikających z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego ucznia²⁸;
- planuje w arkuszu organizacji pracy godziny przeznaczone na realizację zajęć rewalidacyjnych, zajęć z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz innych zajęć wspomagających proces kształcenia (w tym zajęć resocjalizacyjnych, zajęć socjoterapeutycznych, profilaktyczno-wychowawczych lub innych o charakterze terapeutycznym), realizowanych w szczególności przez specjalistów i nauczycieli, posiadających kwalifikacje odpowiednie do rodzaju prowadzonych zajęć^{29;30};
- wyznacza nauczyciela lub specjalistę prowadzącego zajęcia z uczniem na koordynatora zespołu odpowiedzialnego za opracowanie IPET (w przypadku gdy koordynatorem nie jest wychowawca oddziału lub wychowawca grupy wychowawczej, do której uczęszcza uczeń);
- nadzoruje pracę zespołu odpowiedzialnego za opracowanie IPET, np. pod kątem realizacji zadań wykonywanych przez zespół, jakości oraz trybu opracowywania indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego, zgodności tego programu z wymaganym zakresem IPET, częstotliwości spotkań zespołu i dokonywania okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia oraz dokonywania modyfikacji programu;
- współpracuje z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnią specjalistyczną, placówkami doskonalenia nauczycieli, innymi przedszkolami, szkołami lub placówkami (w tym specjalnymi), a także organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzie-

²⁸ Art.68 ust.1 pkt. 10 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949).

²⁹ § 17 ust.1 pkt 8, ust. 2 pkt 7, ust.3 pkt 8 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli* (Dz.U., poz. 649) oraz § 10 ust. 3–4 oraz § 4 ust. 1 pkt 3 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U., poz. 703) w powiązaniu z § 5 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U., poz. 1578).

³⁰ § 75 ust.1–2 i § 76 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania* (Dz.U., poz. 1606).

- ży³¹ oraz z Zespołem WWRD w przypadku niepełnosprawnego dziecka w wieku przedszkolnym;
- występuje (jeżeli jest taka potrzeba) z wnioskiem o udział w spotkaniach zespołu przedstawiciela poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, asystenta lub pomocy nauczyciela, a także – na wniosek lub za zgodą rodziców ucznia lub pełnoletniego ucznia – innych osób, w szczególności lekarza oraz innych specjalistów¹⁰;
  - zawiadamia pisemnie, w sposób przyjęty w danym przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego, szkole lub ośrodku, rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia o terminie każdego spotkania zespołu i możliwości uczestniczenia w tym spotkaniu, w tym o prawie uczestniczenia w opracowaniu i modyfikacji IPET oraz dokonywaniu wielospecjalistycznych ocen funkcjonowania ucznia;
  - przekazuje rodzicom ucznia albo pełnoletniemu uczniowi kopie wielospecjalistycznych ocen oraz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego;
  - odpowiada za ochronę danych wrażliwych dotyczących ucznia, jego rodziców, w szczególności za sposób przechowywania i udostępniania dokumentacji oraz informacji;
  - zapewnia (biorąc pod uwagę zalecenia wynikające z orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego oraz opracowany dla ucznia IPET) warunki do kształcenia specjalnego dla dzieci i młodzieży, uwzględniając szczególne potrzeby psychofizyczne i edukacyjne tych dzieci, rodzaje niepełnosprawności wymagające stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy, wychowania oraz sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, które stosownie do potrzeb umożliwią tym uczniom naukę w dostępnym dla nich zakresie, usprawnią zaburzone funkcje oraz zapewnią specjalistyczną pomoc i opiekę;
  - organizuje zajęcia specjalistyczne, w ramach udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej³², w tym organizuje zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu;
  - organizuje zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego w przypadku ucznia klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowej I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum oraz klas gimnazjów³³;
  - organizuje inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów, w szczególności zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne;
  - powierza prowadzenie zajęć rewalidacyjnych nauczycielom lub specjalistom posiadającym kwalifikacje odpowiednie do rodzaju niepełnosprawności ucznia³⁴;
  - zapewnia możliwość realizacji wybranych zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych, indywidualnie z uczniem lub w grupie liczącej do 5 uczniów, w zależności od indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia wskazanych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego lub wynikających z wielospecjalistycznych ocen³⁵;
  - organizuje kształcenie, wychowanie i opiekę dla uczniów niepełnosprawnych w integracji z uczniami pełnosprawnymi³⁶, zapewnia warunki do integracji uczniów ze środowiskiem rówieńczym, w tym z uczniami pełnosprawnymi;
  - zatrudnia dodatkowo nauczycieli posiadających kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej w celu współorganizowania kształcenia integracyjnego, (dotyczy to przedszkoli i szkół integracyjnych oraz oddziałów integracyjnych);
  - zatrudnia dodatkowo nauczycieli posiadających kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej w celu współorganizowania kształcenia uczniów niepełnosprawnych, u których stwierdzono autyzm, w tym zespół Aspergera, lub niepełnosprawności sprzężone bądź też zatrudnia specjalistów, lub asystenta nauczyciela lub osoby, prowadzących zajęcia w klasach I–III szkoły podstawowej, lub asystenta wychowawcy świetlicy, lub pomoc nauczyciela (dotyczy to przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz innych form wychowania przedszkolnego);
  - wyznacza (nauczycielom posiadającym kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej) zajęcia edukacyj-

³¹ § 6 ust. 1 pkt 4 oraz ust. 8–9 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U., poz. 1578).

³² § 4 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U., poz. 1591).

³³ art. 109 ust.1 pkt 7 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949) oraz § 6 ust.1pkt 5 cytowanego wyżej rozporządzenia;

³⁴ § 7 ust 10 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym* (Dz.U., poz. 1578).

³⁵ § 6 ust.1 pkt 8 cytowanego wyżej rozporządzenia.

³⁶ § 2 cytowanego wyżej rozporządzenia.

- ne oraz zintegrowane działania i zajęcia określone w IPET, które mają być realizowane wspólnie z innymi nauczycielami lub w których ci nauczyciele uczestniczą, uwzględniając, w tym zakresie, indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym;
- wyznacza zadania realizowane przez specjalistów i pomoc nauczyciela zatrudnionych dodatkowo dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego;
  - może zatrudnić za zgodą organu prowadzącego dodatkowo: nauczycieli posiadających kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej w celu współorganizowania kształcenia odpowiednio uczniów niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym lub specjalistów, lub asystenta nauczyciela lub osoby, lub asystenta wychowawcy świetlicy, lub pomoc nauczyciela dla uczniów posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym oraz niepełnosprawności inne niż wymienione wyżej (dotyczy przedszkoli i szkół ogólnodostępnych oraz innych form wychowania przedszkolnego);
  - zatrudnia dodatkowo pomoc nauczyciela dla uczniów: z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, z niepełnosprawnościami sprzężonymi; w przedszkolach specjalnych, przedszkolach ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi oraz w klasach I–IV szkół podstawowych specjalnych i szkół podstawowych ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi;
  - może zatrudnić, za zgodą organu prowadzącego, dodatkowo pomoc nauczyciela dla uczniów posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na inne niepełnosprawności (w przedszkolach i szkołach: specjalnych, integracyjnych, ogólnodostępnych z oddziałami specjalnymi lub integracyjnymi);
  - pełni nadzór nad dostosowaniem wymagań edukacyjnych, metod i organizacji nauki do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia i zapewnia w tym zakresie wsparcie we współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnią specjalistyczną, lub z innymi podmiotami³⁷;
  - może zwolnić do końca danego etapu edukacyjnego z nauki drugiego języka obcego nowożytnego ucznia z wadą słuchu, z afazją, z niepełnosprawnościami sprzężonymi lub z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera – na wniosek rodziców lub pełnoletniego ucznia na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, z którego wynika taka potrzeba³⁸;
  - zapewnia warunki do współpracy z rodzicami w zakresie organizacji kształcenia specjalnego, w tym uzyskania pomocy finansowej na zakup podręczników i materiałów edukacyjnych, rozwiązywania problemów wychowawczych i dydaktycznych, realizacji zadań związanych z wykonaniem zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego, zapewnieniem warunków do nauki, w integracji ze środowiskiem rówieśniczym, z uczniami pełnosprawnymi, zapewnieniem zajęć specjalistycznych: rewalidacyjnych (lub resocjalizacyjnych, lub socjoterapeutycznych), przygotowaniem uczniów do samodzielności w życiu dorosłym³⁹;
  - bierze pod uwagę, dodatkowe kryteria, takie jak: niepełnosprawność kandydata, niepełnosprawność rodzeństwa kandydata oraz niepełnosprawność rodziców w naborze do publicznego przedszkola lub innej publicznej formy wychowania przedszkolnego⁴⁰;
  - może odroczyć w danym roku szkolnym, w którym dziecko ma rozpocząć spełnianie obowiązku szkolnego, rozpoczęcie spełniania tego obowiązku przez dziecko posiadające orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego – maksymalnie do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 9 lat⁴¹;
  - może, w porozumieniu z organem prowadzącym, organizować wczesne wspomaganie rozwoju dziecka w celu pobudzania psychoruchowego i społecznego rozwoju dziecka od chwili wykrycia niepełno-

³⁷ Art. 44c Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.) oraz § 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz.U., poz. 1534).

³⁸ Art. 44d Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.) oraz § 6 cytowanego wyżej rozporządzenia.

³⁹ § 5 i § 6 ust. 1 pkt 6 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U., poz. 1578).

⁴⁰ Art. 131 ust. 2. Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949).

⁴¹ Art. 38 ust. 1 cytowanej wyżej ustawy.

-
- sprawności do podjęcia nauki w szkole⁴²;
  - zapewnia kontynuowanie kształcenia uczniom niepełnosprawnym, niedostosowanym społecznie i zagrożonym niedostosowaniem społecznym do końca roku szkolnego w tym roku kalendarzowym, w którym uczeń kończy: 20. rok życia – w przypadku szkoły podstawowej – lub 24. rok życia – w przypadku szkoły ponadpodstawowej;
  - zapewnia możliwość przystąpienia do egzaminu ósmoklasisty i egzaminu maturalnego w warunkach i formie dostosowanych do rodzaju niepełnosprawności na podstawie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, polegających np. na przygotowaniu odrębnych arkuszy egzaminacyjnych i zasad oceniania, zapewnieniu odpowiedniego miejsca pracy, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, obecności i pomocy nauczyciela wspomagającego w czasie egzaminu, wydłużeniu czasu pracy⁴³;
  - informuje na piśmie rodziców ucznia o wskazanych sposobach dostosowania warunków i form prowadzenia egzaminu ósmoklasisty i egzaminu maturalnego do jego potrzeb edukacyjnych i możliwości psychofizycznych⁴⁴.

Ważne!

- Godzina zajęć rewalidacyjnych wynosi 60 minut⁴⁵. Minimalny tygodniowy wymiar godzin zajęć rewalidacyjnych dla uczniów niepełnosprawnych w oddziale ogólnodostępnym i integracyjnym wynosi po 2 godziny na ucznia, a w oddziale specjalnym – po 8, 10 lub 12 godzin na oddział, w zależności od typu szkoły⁴⁶.
- W uzasadnionych przypadkach dopuszcza się prowadzenie zajęć rewalidacyjnych, w czasie krótszym niż 60 minut, zachowując ustalony dla ucznia łączny czas tych zajęć w okresie tygodniowym.
- Zajęcia rewalidacyjne stanowią szerokie spektrum zajęć usprawniających zaburzone funkcje, o charakterze terapeutycznym, wspomagającym rozwój dzieci i młodzieży z różnymi rodzajami niepełnosprawności⁴⁷.
- Rodzaj zajęć rewalidacyjnych powinien być dostosowany do rodzaju niepełnosprawności uczniów oraz indywidualnych potrzeb konkretnego ucznia niepełnosprawnego.
- W programie⁴⁸ zajęć rewalidacyjnych należy uwzględnić przede wszystkim rozwijanie umiejętności komunikacyjnych, warunkujących rozwój dzieci i uczniów niepełnosprawnych, z użyciem wspomagających metod komunikacji (mając na uwadze proces wspomagania zdolności mówienia) i alternatywnych metod komunikacji (mając na uwadze proces przyswajania zastępczych sposobów dla zapewnienia substytutu mowy dźwiękowej) w szczególności:
  - » w przypadku ucznia niewidomego – naukę orientacji przestrzennej i poruszania się oraz naukę systemu Braille’a lub innych alternatywnych metod komunikacji;
  - » w przypadku ucznia niepełnosprawnego z zaburzeniami mowy lub jej brakiem – naukę języka migowego lub innych sposobów komunikowania się, w szczególności wspomagających i alternatywnych metod komunikacji (AAC);
  - » w przypadku ucznia z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera – zajęcia rozwijające umiejętności społeczne, w tym umiejętności komunikacyjne;
- Przedszkole, szkoła lub placówka gromadzi, w indywidualnej teczce, każdego dziecka, ucznia lub wychowanka objętego odpowiednio kształceniem specjalnym lub pomocą psychologiczno-pedagogiczną dokumentację badań i czynności uzupełniających prowadzonych w szczególności przez pedagoga, psychologa, logopedę, doradcę zawodowego, terapeutę pedagogicznego, lekarza oraz innego specjalistę, a także indywidualne programy edukacyjno-terapeutyczne⁴⁹.

⁴² Art. 127 ust. 5–6 i 8–9 cytowanej wyżej ustawy.

⁴³ Art. 44 zwr. Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.).

⁴⁴ Art. 44 zwr. ust. 13 cytowanej wyżej ustawy.

⁴⁵ § 10 ust. 3–4 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz.U., poz. 649).

⁴⁶ Załącznik nr 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U., poz. 703).

⁴⁷ Zajęcia rewalidacyjne nie są zajęciami z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

⁴⁸ § 6 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U., poz. 1578).

⁴⁹ § 19 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji (Dz.U., poz. 1646).

- zajęcia z zakresu rewalidacji, resocjalizacji i socjoterapii oraz inne specjalistyczne są dokumentowane w dzienniku, do którego wpisuje się w porządku alfabetycznym nazwiska i imiona odpowiednio dzieci, uczniów lub wychowanków oraz symbol oddziału, do którego uczęszczają, adresy poczty elektronicznej rodziców i numery ich telefonów, jeżeli je posiadają, indywidualny program pracy z dzieckiem, uczniem lub wychowankiem, a w przypadku zajęć grupowych – program pracy grupy, tygodniowy rozkład zajęć, daty i czas trwania oraz tematy przeprowadzonych zajęć, ocenę postępów i wnioski dotyczące dalszej pracy z dzieckiem, uczniem lub wychowankiem, odnotowuje się w nim również obecność dzieci, uczniów lub wychowanków na zajęciach, przeprowadzenie zajęć potwierdza się podpisem⁵⁰;
- można przedłużyć okres nauki uczniowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność, o rok na I etapie edukacyjnym, o dwa lata na II etapie edukacyjnym oraz o rok w szkole ponadpodstawowej. Decyzję w tej mierze podejmuje rada pedagogiczna, nie później niż do końca roku szkolnego w klasie III na pierwszym etapie edukacyjnym, nie później niż do końca roku szkolnego w klasie VIII na drugim etapie edukacyjnym, a w przypadku szkoły ponadpodstawowej nie później niż do końca roku szkolnego w ostatnim roku nauki, po uzyskaniu pozytywnej opinii zespołu, którego zadaniem jest opracowanie IPET, oraz zgody rodziców lub pełnoletniego ucznia⁵¹;
- można skrócić okres nauki do dwóch lat uczniowi posiadającemu orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym uczęszczającemu do branżowej szkoły I stopnia w MOW lub MOS. Decyzję w tej mierze podejmuje rada pedagogiczna, po uzyskaniu pozytywnej opinii zespołu, którego zadaniem jest opracowanie IPET, oraz po zasięgnięciu opinii rodziców ucznia;
- niepełnosprawne dziecko w wieku przedszkolnym może posiadać jednocześnie opinię o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju oraz orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego lub orzeczenie o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych. Korzysta wtedy z zajęć specjalistycznych organizowanych na terenie przedszkola (oddziału przedszkolnego) – ogólnodostępnego, integracyjnego lub specjalnego lub innej formy wychowania przedszkolnego albo ośrodka rewalidacyjno-wychowawczego, do którego uczęszcza, niezależnie od z zajęć organizowanych przez zespół wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci. Jedni i drudzy specjaliści pracujący z dzieckiem są zobowiązani do wzajemnej współpracy w celu zapewnienia spójności oddziaływań terapeutycznych;
- gmina ma obowiązek zapewnienia bezpłatnego transportu i opieki niepełnosprawnym dzieciom od piątego roku życia i niepełnosprawnym uczniom w czasie przewozu do najbliższego przedszkola, innej formy wychowania przedszkolnego, do najbliższej szkoły podstawowej i ośrodka rewalidacyjno-wychowawczego, a uczniom z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym – także do najbliższej szkoły ponadpodstawowej lub zwrotu kosztów przejazdu ucznia oraz jego opiekuna do szkoły na zasadach określonych w umowie zawartej między wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta) a rodzicami, jeżeli dowożenie i opiekę zapewniają rodzice⁵²;
- organ stanowiący gminy może podjąć decyzję o zapewnieniu dowozu także w innych przypadkach, które nie zostały wskazane w ustawie jako obowiązkowe⁵³;
- gmina może zorganizować bezpłatne dowożenie dzieci objętych wczesnym wspomaganie rozwoju i ich opiekunów z miejsca zamieszkania do przedszkoli, szkół (w tym integracyjnych i specjalnych) innych form wychowania przedszkolnego lub ośrodków specjalnych i placówek, w których to wspomaganie jest prowadzone⁵⁴;
- uczniowi objętemu kształceniem specjalnym dostosowuje się odpowiednio program wychowania przedszkolnego i program nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych. Dostosowanie następuje na podstawie opracowanego dla ucznia IPET uwzględniającego zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego;

⁵⁰ § 18 cytowanego wyżej rozporządzenia;

⁵¹ § 5 ust. 1–2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U., poz. 703).

⁵² Art. 32 ust.6 i art. 39 ust.4 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 ze zm.).

⁵³ Art. 7 ust. 1, art. 15 ust. 1 i art. 18 ust. 1 *Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym* (Dz.U. z 2017 r. poz. 1875).

⁵⁴ Art. 127 ust.7 *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 ze zm.).

- dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym obowiązuje inna podstawa programowa⁵⁵ (która jest realizowana w sposób określony w IPET); przy klasyfikacji śródrocznej i rocznej oraz podejmowaniu przez radę pedagogiczną decyzji o promowaniu do klasy programowo wyżej lub ukończeniu szkoły przez tych uczniów uwzględnia się ustalenia zawarte w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym;
- w przypadku uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym albo niepełnosprawności sprzężone oceny bieżące oraz śródroczne, roczne i końcowe oceny klasyfikacyjne z obowiązkowych i dodatkowych zajęć edukacyjnych, a także śródroczne, roczne i końcowe oceny klasyfikacyjne zachowania są ocenami opisowymi⁵⁶;
- w przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole lub innej formie wychowania przedszkolnego dla dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym lub ze względu na niepełnosprawności sprzężone, jeżeli jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym lub znacznym, nie organizuje się przygotowania do posługiwania się językiem obcym nowożytnym⁵⁷;
- w przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole lub innej formie wychowania przedszkolnego dla dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na inne (niż podane wyżej) rodzaje niepełnosprawności nie organizuje się przygotowania do posługiwania się językiem obcym nowożytnym, jeżeli z IPET wynika brak możliwości realizacji przygotowania do posługiwania się językiem obcym nowożytnym ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne dziecka;
- orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczenia o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych, w brzmieniu dotychczasowym, wydane przed dniem 1 września 2017 r., zachowują ważność na okres, na jaki zostały wydane⁵⁸;
- orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydane przed dniem 1 września 2017 r. na okres I etapu edukacyjnego – zachowują ważność do czasu zakończenia kształcenia w klasie IV szkoły podstawowej, a wydane na okres II etapu edukacyjnego – zachowują ważność do czasu zakończenia kształcenia w szkole podstawowej⁵⁹;

4. Jakie są zadania nauczycieli zatrudnionych dodatkowo do współorganizowania kształcenia integracyjnego oraz do współorganizowania kształcenia specjalnego w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych oraz innych formach wychowania przedszkolnego?

Nauczyciele posiadający kwalifikacje w zakresie pedagogiki specjalnej, są zatrudniani dodatkowo w przedszkolach, szkołach innych formach wychowania przedszkolnego w celu współorganizowania:

- kształcenia integracyjnego w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, szkołach lub oddziałach – integracyjnych,
- kształcenia uczniów niepełnosprawnych w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych, innych formach wychowania przedszkolnego.

Wykonują oni następujące zadania:

- prowadzą, wspólnie z innymi nauczycielami wyznaczone (przez dyrektora przedszkola, szkoły lub osobę kierującą inną formą wychowania przedszkolnego) zajęcia edukacyjne oraz realizują wyznaczone zintegrowane działania i zajęcia prowadzone we współpracy z innymi nauczycielami, specjalistami i wychowawcami grup wychowawczych, określone w IPET,

⁵⁵ Nie dotyczy to podstawy programowej wychowania przedszkolnego.

⁵⁶ Art. 44 i Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.).

⁵⁷ Załącznik Nr 1 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz.U., poz. 356).

⁵⁸ Art. 312 ust. 1. Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 60).

⁵⁹ Art. 312 ust. 2 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 60 i 949).

- prowadzą wspólnie z innymi nauczycielami, specjalistami i wychowawcami grup wychowawczych pracę wychowawczą z uczniami niepełnosprawnymi, niedostosowanymi społecznie oraz zagrożonymi niedostosowaniem społecznym;
- uczestniczą, w miarę potrzeb, w wyznaczonych (przez dyrektora przedszkola, szkoły oraz osobę kierującą inną formą wychowania przedszkolnego) zajęciach edukacyjnych prowadzonych przez innych nauczycieli oraz w zintegrowanych działaniach i zajęciach, określonych w IPET; realizowanych przez nauczycieli specjalistów i wychowawców grup wychowawczych;
- udzielają pomocy nauczycielom prowadzącym zajęcia edukacyjne oraz nauczycielom, specjalistom i wychowawcom grup wychowawczych – realizującym zintegrowane działania i zajęcia określone w programie – w doborze form i metod pracy z uczniami niepełnosprawnymi, niedostosowanymi społecznie oraz zagrożonymi niedostosowaniem społecznym;
- prowadzą inne zajęcia, odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów – w szczególności zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne, socjoterapeutyczne;
- przekazują nauczycielowi prowadzącemu dane zajęcia edukacyjne opinię przy ustalaniu przez niego śródrocznej i rocznej oceny klasyfikacyjnej⁶⁰;
- uwzględniają wpływ zaburzeń lub dysfunkcji rozwojowych na zachowanie ucznia przy ustalaniu opinii do oceny klasyfikacyjnej zachowania⁶¹;

Ważne!

Z uwagi na różnorodne, występujące u dzieci i młodzieży posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na autyzm, w tym zespół Aspergera lub niepełnosprawności sprzężone zaburzenia, tj.:

- zaburzenia związane z funkcjonowaniem w grupie rówieśników,
- trudności związane z nabywaniem wiedzy i umiejętności w systemie szkolnym i koncentracją uwagi,
- zaburzenia komunikacji, przepływu informacji,
- zaburzenia zachowań i zabawy,
- zaburzenia integracji sensorycznej,
- trudności z rozumieniem zachowań społecznych i emocji,
- inny sposób odczuwania bodźców (np. nadwrażliwość zmysłowa),

konieczne jest wsparcie ze strony dodatkowej osoby (prowadzącej, towarzyszącej), które w konsekwencji ma się przyczynić do lepszego funkcjonowania dziecka/ucznia i uczestnictwa w życiu przedszkola, szkoły, innej formy wychowania przedszkolnego.

Osoba taka powinna:

- umieć rozpoznać potrzeby rozwojowe i edukacyjne dziecka/ucznia,
- znać jego indywidualne wzory zachowań,
- odpowiednio nawiązać relacje i kierować jego uwagą,
- właściwie reagować na jego zachowanie, czasem je uprzedzać, przeciwdziałać zachowaniom trudnym,
- właściwie organizować przestrzeń, która będzie sprzyjała współpracy, efektywnemu uczeniu się oraz koncentracji uwagi,
- aktywnie uczestniczyć w opracowaniu IPET oraz wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia,
- współpracować z rodziną, budować porozumienie, wymieniać z rodzicami informacje mające na celu ujednoczenie oddziaływań wychowawczych,
- udzielać pomocy innym nauczycielom realizującym obowiązkowe zajęcia edukacyjne,
- udzielać pomocy dzieciom/uczniom w zakresie wykonywania nowych dla nich czynności, zadań,
- utrzymywać u dziecka/ucznia pożądane zachowania i umiejętności oraz wycofywać się z ich wspomaganie

⁶⁰ Art. 44h ust. 3–4 *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U. z 2016 r., poz. 1943 ze zm.).

⁶¹ § 11 ust. 3 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U., poz. 1534).

---

w momencie, gdy następuje ich interioryzacja.

---

5. Jakie są zadania zespołu związane z planowaniem pracy dla ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego?

Zespół, który jest odpowiedzialny za planowanie pracy dla ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, tworzą odpowiednio nauczyciele, a w przypadku ośrodków – także wychowawcy grup wychowawczych i specjaliści (tj. psycholodzy, pedagodzy, logopedzi, doradcy zawodowi i terapeuci pedagogiczni), prowadzący zajęcia z dzieckiem, uczniem, wychowankiem.

Zespół ten w szczególności wykonuje następujące zadania:

- dokonuje okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia (minimum dwa razy w roku);
- opracowuje IPET, w terminie do dnia 30 września lub do 30 dni od dnia otrzymania orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego;
- dokonuje oceny efektywności opracowanego i wdrożonego IPET;
- dokonuje w miarę potrzeb modyfikacji IPET;
- planuje i koordynuje udzielanie uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej (w tym ustala formy tej pomocy, a także okres ich trwania oraz wymiar godzin, w jakim poszczególne formy będą realizowane);
- wydaje opinię, z której wynika potrzeba przedłużenia uczniowi okresu nauki, w szczególności z powodu znaczących trudności w opanowaniu wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego lub efektów kształcenia określonych w podstawie programowej kształcenia w zawodach⁶²;
- wydaje opinię, z której wynika potrzeba skrócenia uczniowi okresu nauki, gdy poziom osiągnięć ucznia⁶³ rokuje opanowanie przez niego wymagań określonych w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia i efektów kształcenia w zawodach w ciągu dwóch lat;
- dokonuje oceny zasadności dalszego pobytu wychowanka w MOW, MOS, SOSW lub SOW albo w ośrodku rewalidacyjno-wychowawczym⁶⁴;
- ustala, na wniosek rodziców wychowanka albo pełnoletniego wychowanka, zakres współpracy MOW, MOS, SOSW lub SOW albo ośrodka rewalidacyjno-wychowawczego z wychowankiem i jego rodziną po opuszczeniu przez wychowanka ośrodka⁶⁵;

Spotkania zespołu odbywają się w miarę potrzeb, nie rzadziej jednak niż dwa razy w roku szkolnym.

Pracę zespołu koordynuje odpowiednio:

- wychowawca oddziału lub wychowawca grupy wychowawczej ośrodka, który pracuje z uczniem,
- albo wyznaczony przez dyrektora lub osobę kierującą inną formą wychowania przedszkolnego nauczyciel lub specjalista, prowadzący zajęcia z uczniem.

Zespół może wykonywać swoje zadania, we współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnią specjalistyczną, a także za zgodą rodziców ucznia z innymi podmiotami.

III.3. Zadania dyrektora w zakresie organizacji indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego i indywidualnego nauczania

⁶² § 5 ust. 1–2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół* (Dz.U., poz. 703).

⁶³ Dotyczy uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na niedostosowanie społeczne lub zagrożenie niedostosowaniem społecznym, uczęszczających do branżowych szkół I stopnia w MOW lub MOS.

⁶⁴ § 29 i § 46 oraz § 56 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania* (Dz.U., poz. 1606).

⁶⁵ § 29 pkt 2 i § 46 pkt 2 oraz § 56 pkt 2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania* (Dz.U., poz. 1606).

1. Dla kogo i na jakiej podstawie organizuje się indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne oraz indywidualne nauczanie?⁶⁶

Indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne oraz indywidualne nauczanie organizuje się:

- dla dzieci i młodzieży, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola, innej formy wychowania przedszkolnego, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej lub szkoły;
- na podstawie orzeczenia o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego lub orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania;
- na czas określony wskazany w orzeczeniu.

2. Kto organizuje indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne oraz indywidualne nauczanie?

Indywidualne obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne⁶⁷ organizuje:

- dyrektor przedszkola;
- osoba kierująca inną formą wychowania przedszkolnego⁶⁸;
- dyrektor szkoły podstawowej – w przypadku innej formy wychowania przedszkolnego prowadzonej przez gminę oraz szkoły podstawowej, w której są zorganizowane oddziały przedszkolne.

Indywidualne nauczanie organizuje:

- dyrektor szkoły, do której uczęszcza uczeń posiadający orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania⁶⁹.

3. Gdzie i w jaki sposób organizowane są zajęcia indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz zajęcia indywidualnego nauczania?

Zajęcia indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz zajęcia indywidualnego nauczania realizowane są w miejscu pobytu dziecka lub ucznia:

- w domu rodzinnym;
- w placówce (MOW, MOS, SOSW, SOW);
- u rodziny zastępczej;
- w rodzinnym domu dziecka;
- w placówce opiekuńczo-wychowawczej;
- w regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej⁷⁰.

Zajęcia indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz zajęcia indywidualnego nauczania są prowadzone przez nauczyciela lub nauczycieli:

- w indywidualnym kontakcie z dzieckiem lub uczniem;
- w bezpośrednim kontakcie z dzieckiem lub uczniem.

4. Jakie są zadania dyrektora przedszkola, szkoły, placówki lub osoby kierującej inną formą wychowania przedszkolnego?

Dyrektor (lub osoba kierująca inną formą wychowania przedszkolnego):

- ustala w uzgodnieniu z organem prowadzącym, zakres i czas prowadzenia zajęć odpowiednio indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania;
- organizuje we współpracy z rodzicami dziecka lub ucznia indywidualne przygotowanie przedszkolne oraz indywidualne nauczanie w sposób zapewniający wykonanie zaleceń określonych w orzeczeniu o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego lub w orzecz-

⁶⁶ § 2 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży (Dz.U., poz. 1616).

⁶⁷ Dotyczy dzieci objęte rocznym obowiązkowym wychowaniem przedszkolnym.

⁶⁸ § 3 ust. 2 cytowanego wyżej rozporządzenia.

⁶⁹ Art. 127 ust. 16–17 Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r., poz. 59 i 949).

⁷⁰ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. z 2017 r., poz. 697 i 1292).

- niu o potrzebie indywidualnego nauczania⁷¹;
- zasięga opinii rodziców dziecka lub ucznia albo pełnoletniego ucznia w zakresie czasu prowadzenia zajęć indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania;
  - powierza prowadzenie zajęć z dzieckiem w ramach indywidualnego przygotowania przedszkolnego oraz prowadzenie zajęć z uczniami klas I–III szkoły podstawowej w ramach indywidualnego nauczania jednemu nauczycielowi lub dwóm nauczycielom pracującym w szkole⁷²;
  - może, w uzasadnionych przypadkach, powierzyć prowadzenie zajęć indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub zajęć indywidualnego nauczania nauczycielowi zatrudnionemu w innym przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego lub szkole;
  - nadzoruje dostosowanie wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia⁷³;
  - nadzoruje prawidłowe dokumentowanie przebiegu nauczania, w tym prowadzenie dla każdego dziecka lub ucznia objętego indywidualnym obowiązkowym rocznym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem odrębnego dziennika indywidualnych zajęć albo dziennika indywidualnego nauczania⁷⁴;
  - może, w uzasadnionych przypadkach, na wniosek nauczyciela prowadzącego zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego i po zasięgnięciu opinii rodziców dziecka⁷⁵, zezwolić na odstąpienie od realizacji niektórych treści wynikających z podstawy programowej wychowania przedszkolnego, stosownie do możliwości psychofizycznych dziecka oraz warunków w miejscu, w którym są organizowane zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego;
  - może zwolnić ucznia do końca danego etapu edukacyjnego z nauki drugiego języka obcego nowożytnego na wniosek rodziców lub pełnoletniego ucznia na podstawie orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania, z którego wynika taka potrzeba⁷⁶;
  - może, w uzasadnionych przypadkach, na wniosek nauczyciela prowadzącego zajęcia indywidualnego nauczania, po zasięgnięciu opinii rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia⁷⁷, zezwolić na odstąpienie od realizacji niektórych treści nauczania objętych obowiązkowymi zajęciami edukacyjnymi, stosownie do możliwości psychofizycznych ucznia oraz warunków w miejscu, w którym są organizowane zajęcia indywidualnego nauczania;
  - określa sposób realizacji zajęć prowadzonych w ramach praktycznej nauki zawodu – w przypadku ucznia szkoły ponadpodstawowej prowadzącej kształcenie zawodowe;
  - ustala wymiar od 4 do 6 godzin zajęć indywidualnego przygotowania przedszkolnego, realizowanych z dzieckiem w ciągu co najmniej 2 dni⁷⁸;
  - może, za zgodą organu prowadzącego, ustalić tygodniowy wymiar wyższy niż 6 godzin zajęć realizowanych z dzieckiem w ramach indywidualnego przygotowania przedszkolnego;
  - może, na wniosek rodziców dziecka, ustalić tygodniowy wymiar niższy niż 4 godziny zajęć realizowanych z dzieckiem w ramach indywidualnego przygotowania przedszkolnego – w przypadkach uzasadnionych stanem zdrowia dziecka. Przy obniżeniu wymiaru godzin tych zajęć uwzględnia konieczność realizacji podstawy programowej wychowania przedszkolnego przez dziecko;
  - ustala tygodniowy wymiar godzin zajęć indywidualnego nauczania realizowanych z uczniem⁷⁹:
    - » dla uczniów klas I–III szkoły podstawowej – od 6 do 8 godzin, realizowanych z uczniem w ciągu co najmniej 2 dni;
    - » dla uczniów klas IV–VI szkoły podstawowej – od 8 do 10 godzin, realizowanych z uczniem w ciągu co

⁷¹ § 3 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U., poz. 1616).

⁷² § 4 ust.1 cytowanego wyżej rozporządzenia.

⁷³ § 2 pkt 2 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U., poz. 1534).

⁷⁴ § 13 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji* (Dz.U., poz. 1646).

⁷⁵ Wniosek składa się w postaci papierowej lub elektronicznej. Wniosek zawiera uzasadnienie.

⁷⁶ Art. 44d *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty* (Dz.U., z 2016 r., poz. 1943 ze zm.) oraz § 6 *rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2017 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych* (Dz.U., poz. 1534).

⁷⁷ Wniosek składa się w postaci papierowej lub elektronicznej. Wniosek zawiera uzasadnienie.

⁷⁸ § 8 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U., poz. 1616).

⁷⁹ § 9 ust.1. cytowanego wyżej rozporządzenia.

- najmniej 3 dni;
- » dla uczniów klas VII i VIII szkoły podstawowej – od 10 do 12 godzin, realizowanych z uczniem w ciągu co najmniej 3 dni;
- » dla uczniów szkół ponadpodstawowych – od 12 do 16 godzin, realizowanych z uczniem w ciągu co najmniej 3 dni;
- może, za zgodą organu prowadzącego szkołę, ustalić tygodniowy wymiar godzin zajęć indywidualnego nauczania wyższy niż 8 godzin dla uczniów klas I–III, wyższy niż 10 godzin dla uczniów klas IV–VI szkoły podstawowej, wyższy niż 16 godzin dla uczniów szkół ponadpodstawowych;
- może, na wniosek rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia, w przypadkach uzasadnionych stanem zdrowia ucznia, ustalić tygodniowy wymiar niższy niż 6 godzin zajęć indywidualnego nauczania dla uczniów klas I–III szkoły podstawowej, niższy niż 8 godzin dla uczniów klas IV–VI szkoły podstawowej, niższy niż 10 godzin dla uczniów klas VII i VIII szkoły podstawowej, niższy niż 12 godzin dla uczniów szkół ponadpodstawowych. W przypadku obniżenia wymiaru godzin zajęć indywidualnego nauczania, uwzględnia konieczność zrealizowania przez ucznia podstawy programowej;
- podejmuje, w uzgodnieniu z rodzicami dziecka lub ucznia albo z pełnoletnim uczniem, we współpracy z nauczycielami, działania umożliwiające kontakt dziecka lub ucznia objętego indywidualnym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem z dziećmi lub uczniami odpowiednio w oddziale przedszkolnym, szkolnym lub z dziećmi w grupie, uwzględniając aktualny stan zdrowia dziecka lub ucznia oraz wnioski nauczycieli z obserwacji;
- organizuje różne formy udziału dziecka lub ucznia w życiu przedszkolnym lub szkolnym, w przypadku dzieci i uczniów objętych indywidualnym przygotowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem;
- umożliwia dziecku lub uczniowi, poza tygodniowym wymiarem godzin zajęć, udział w zajęciach rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, uroczystościach i imprezach przedszkolnych lub szkolnych oraz wybranych zajęciach wychowania przedszkolnego lub zajęciach edukacyjnych⁸⁰;
- umożliwia dziecku lub uczniowi, poza tygodniowym wymiarem godzin zajęć, udział w zajęciach rewalidacyjnych⁸¹, zajęciach z zakresu doradztwa zawodowego lub w formach pomocy psychologiczno-pedagogicznej⁸²;
- zawiesza, na wniosek rodziców dziecka lub ucznia albo pełnoletniego ucznia oraz na podstawie dołączonego do wniosku zaświadczenia lekarskiego, z którego wynika, że stan zdrowia dziecka lub ucznia, uległ czasowej poprawie, organizację odpowiednio indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania na okres wskazany w zaświadczeniu lekarskim oraz umożliwia dziecku lub uczniowi uczęszczanie do przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, innej formy wychowania przedszkolnego lub szkoły⁸³;
- zaprzestaje – na wniosek rodziców dziecka lub ucznia albo pełnoletniego ucznia oraz na podstawie dołączonego do wniosku zaświadczenia lekarskiego, z którego wynika, że stan zdrowia dziecka lub ucznia umożliwia uczęszczanie do przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, innej formy wychowania przedszkolnego lub szkoły – organizacji indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania oraz powiadamia o tym fakcie poradnię, w której działa zespół, który wydał orzeczenie, i organ prowadzący przedszkole, inną formę wychowania przedszkolnego lub szkołę⁸⁴.

Ważne!

- W indywidualnym przygotowaniu przedszkolnym realizuje się program wychowania przedszkolnego, uwzględniający podstawę programową wychowania przedszkolnego, dostosowany do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka⁸⁵.

⁸⁰ Zajęcia realizowane poza minimalnym tygodniowym wymiarem godzin indywidualnego nauczania.

⁸¹ W przypadkach kiedy dziecko lub uczeń objęty indywidualnym obowiązkowym rocznym wychowaniem przedszkolnym lub indywidualnym nauczaniem jednocześnie posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane z uwagi na rodzaj niepełnosprawności wskazany w przepisach prawa.

⁸² Jeżeli taka potrzeba wynika z rozpoznania nauczyciela prowadzącego zajęcia lub z orzeczenia o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego wychowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania.

⁸³ § 11 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U., poz. 1616).

⁸⁴ § 12 cytowanego wyżej rozporządzenia.

⁸⁵ § 6 ust. 1 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U., poz. 1616).

-
- W indywidualnym nauczaniu realizuje się wszystkie obowiązkowe zajęcia edukacyjne wynikające z ramowego planu nauczania danego typu i rodzaju szkoły, dostosowane do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia⁸⁶.
  - Nauczyciel prowadzący zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub nauczyciel prowadzący zajęcia indywidualnego nauczania składa do dyrektora wnioski wraz z uzasadnieniem w sprawie odstąpienia od realizacji niektórych treści w formie papierowej lub elektronicznej⁸⁷.
  - Priorytetem działań przedszkola, innej formy wychowania przedszkolnego i szkoły powinno być dążenie do pełnego, rzeczywistego włączenia i integracji z rówieśnikami każdego ucznia – zarówno poprzez wspomaganie rozwoju samego ucznia, indywidualizację i wspieranie go podczas zajęć z oddziałem przedszkolnym lub oddziałem szkolnym, jak i likwidowanie barier oraz ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia w grupie rówieśniczej, a także uczestnictwo w życiu przedszkola i szkoły.
  - W celu ułatwienia powrotu dziecka lub ucznia do przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, innej formy wychowania przedszkolnego lub szkoły, nauczyciele prowadzący odpowiednio zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania obserwują funkcjonowanie dziecka lub ucznia w zakresie możliwości uczestniczenia dziecka lub ucznia w życiu przedszkolnym lub szkolnym i podejmują działania umożliwiające kontakt z rówieśnikami⁸⁸.
  - W zakresie podejmowanych działań przedszkola i szkoły mogą uzyskać wsparcie ze strony publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych oraz publicznych placówek doskonalenia nauczycieli, jak również specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych oraz młodzieżowych ośrodków socjoterapii.
  - Orzeczenia o potrzebie indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego oraz orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania wydane przed dniem 1 września 2017 r. zachowują ważność na okres, na jaki zostały wydane⁸⁹.
  - Orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania wydane przed dniem 1 września 2017 r. na okres I etapu edukacyjnego – zachowują ważność do czasu zakończenia kształcenia w klasie III szkoły podstawowej, wydane na okres II etapu edukacyjnego – zachowują ważność do czasu zakończenia kształcenia w klasie VI szkoły podstawowej, natomiast wydane na okres kształcenia w szkole podstawowej – zachowują ważność do czasu zakończenia kształcenia w klasie VI szkoły podstawowej⁹⁰.
  - Zajęcia indywidualnego przygotowania przedszkolnego i zajęcia indywidualnego nauczania dla dzieci i uczniów, których stan zdrowia znacznie utrudnia uczęszczanie do przedszkola, oddziału przedszkolnego w szkole podstawowej, innej formy wychowania przedszkolnego lub szkoły, posiadających orzeczenie wydane przed dniem 1 września 2017 r., mogą być organizowane w przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego lub szkole, jeżeli w orzeczeniu tym wskazano możliwość realizacji indywidualnego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania w pomieszczeniu w przedszkolu, innej formie wychowania przedszkolnego lub szkole, oraz jeżeli przedszkole, inna forma wychowania przedszkolnego lub szkoła dysponuje takim pomieszczeniem, w którym mogą odbywać się zajęcia dla tego dziecka lub ucznia – do końca okresu na jaki zostało wydane to orzeczenie, nie dłużej jednak niż do końca roku szkolnego 2017/2018⁹¹.
-

IV. NOWE FORMY POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

⁸⁶ § 7 ust. 1 cytowanego wyżej rozporządzenia.

⁸⁷ § 6 ust. 3 i § 7 ust. 4 cytowanego wyżej rozporządzenia.

⁸⁸ § 10 ust. 1 cytowanego wyżej rozporządzenia.

⁸⁹ Art. 312 ust. 1. *Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. - Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe* (Dz.U. z 2017 r. poz. 60 i 949).

⁹⁰ Art. 312 ust. 2 pkt 2 cytowanej wyżej ustawy.

⁹¹ § 13 *Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci i indywidualnego nauczania dzieci i młodzieży* (Dz.U., poz.1616).

IV.1. Zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się

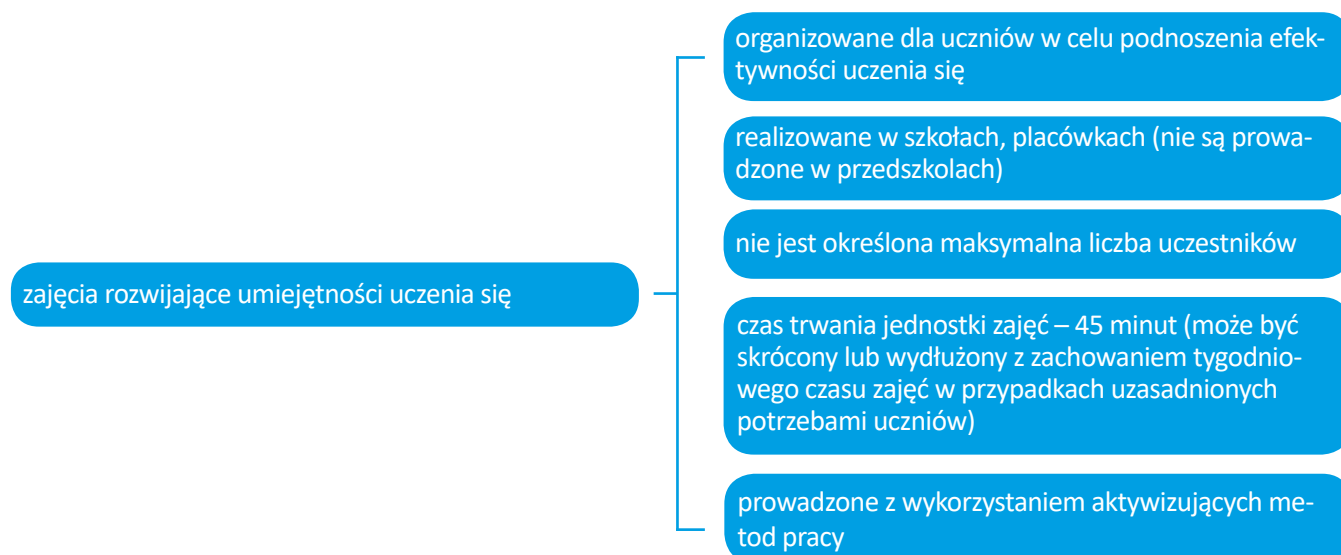
Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak

Nowa forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej – zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się stanowi próbę odpowiedzi na potrzeby – dzieci i młodzieży w zakresie zdobywania kompetencji składających się na samodzielne uczenie się, by poradziły sobie we współczesnym świecie, w którym zachodzą intensywne zmiany cywilizacyjne wynikające z szybkiego rozwoju nauki i techniki oraz cyfrowej rzeczywistości. Informacje docierające do ucznia strumieniami wymagają umiejętności dokonywania ich selekcji, wyboru, przetwarzania oraz łączenia z już posiadanym doświadczeniem. Nowe odkrycia i badania błyskawicznie dewaluuują wiedzę, do której uczący się ma coraz szybszy dostęp czerpiąc ją z różnorodnych źródeł, już nie tylko podczas zajęć szkolnych. Uczenie się trwa przez cały czas, w każdym środowisku, w różnych interakcjach z innymi podmiotami tego procesu. Konieczne staje się więc postrzeganie jednostki jako osoby „uczącej się przez całe życie”, której celem jest nie tylko zdobycie nowej wiedzy, ale także jej weryfikacja z wcześniejszymi doświadczeniami oraz zastosowanie w różnych kontekstach – początkowo edukacyjnych, następnie zawodowych – np. w realizacji własnych rozwiązań, przy osiągnięciu celów życiowych.

Priorytetem w edukacji staje się więc kształtowanie i rozwijanie u uczniów umiejętności uczenia się, która zwiększy efektywność ich działań i zapewni sukces nie tylko na bieżącym etapie edukacji, ale również w przyszłości. Znalazło to odzwierciedlenie w wielu aktach prawnych między innymi w Zaleceniach Parlamentu Europejskiego i Rady UE (z dnia 18 grudnia 2006 r.) dla państw członkowskich, poprzez wyszczególnienie wyżej wymienionej umiejętności wśród 8 kompetencji kluczowych. Podkreślono również jej rangę i znaczenie w nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego, zaliczając ją do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez uczniów. W dokumencie tym umiejętność uczenia się przedstawiona jest jako sposób zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywanie swoich zainteresowań i przygotowanie do dalszej edukacji.

Zadaniem wszystkich nauczycieli jest tworzenie środowiska sprzyjającego samodzielnemu uczeniu się dzieci i młodzieży – w oparciu o wiedzę dotyczącą funkcjonowania mózgu, zdiagnozowane style poznawcze, profile inteligencji uczniów oraz dostosowane do nich indywidualne strategie działań edukacyjnych. Obserwacje pedagogiczne podczas bieżącej pracy mają na celu zidentyfikowanie uczniów, którzy wymagają dodatkowego wsparcia ze strony nauczycieli w kontekście rozwijanej umiejętności ze względu na zasób doświadczeń zgromadzonych w trakcie wcześniejszej edukacji, potrzeby lub możliwości psychofizyczne. Powinno ono być udzielane w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej w trakcie bieżącej pracy, w ramach zintegrowanych działań wychowawców grup wychowawczych, nauczycieli i specjalistów, a w przypadku konieczności wzmocnienia oddziaływań w celu efektywniejszego rozwoju kompetencji oraz potencjału ucznia lub poprawy jego funkcjonowania – również podczas realizacji nowej formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, jaką są zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się.

1. Założenia prawne dotyczące realizacji zajęć rozwijających umiejętności uczenia się

Ważne!

- W przepisach nie określono maksymalnej liczby uczestników (inaczej niż przypadku pozostałych form pomocy-psychologicznej) – oznacza to, że decyzję w tej kwestii podejmuje dyrektor wspólnie z prowadzącym zajęcia.
  - Grupy mogą składać się z różnej liczby uczniów w zależności od ich potrzeb i możliwości psychofizycznych, rozwiązywanych problemów, warunków organizacyjnych, np. dostępu do urządzeń multimedialnych, wielkości przestrzeni, w której odbywają się zajęcia, wybranej wiodącej formy zajęć czy metody ich realizacji.
  - Istotne jest, aby stworzyć uczestnikom optymalne warunki do realizacji zaplanowanych działań.
  - Zajęcia mogą skupiać uczestników z tej samej grupy/klasy, ale również z różnych grup/klas, gdy potrzeby tych uczniów wymagają podobnego obszaru wsparcia, czy przygotowania ich do stosowania konkretnej techniki/metody.
  - Czas trwania jednostki zajęć (ustalony na 45 minut) może zostać wydłużony lub skrócony np. ze względu na aktywność ucznia/grupy, potrzebę dłuższego treningu, zakończenia działań w zakresie rozwiązywanego problemu, czy ćwiczonej umiejętności itp.
  - Wskazanie na stosowanie metod aktywizujących determinuje dobór strategii, technik, metod, zadań przez prowadzącego, sposób organizacji zajęć (np. uwzględnienie oprócz działań indywidualnych pracy w parach, małych grupach, zespołach zadaniowych), postawę nauczyciela, która ma zagwarantować, by aktywną stroną był uczeń.
-

2. Kto może prowadzić zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się?

Zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się mogą prowadzić nauczyciele/wychowawcy grup wychowawczych/specjaliści zatrudnieni w szkole, np.:

- nauczyciel przedmiotu,
- wychowawca grupy wychowawczej,
- psycholog,
- pedagog, pedagog specjalny,
- terapeuta z zakresu terapii pedagogicznej,
- trenerzy programów zorientowanych na zwiększenie efektywności uczenia się, trenerzy konkretnych metod i technik np.: mnemotechnik, szybkiego czytania, efektywnej nauki.

Ważne!

Dyrektor szkoły, placówki dokonuje wyboru osoby/osób prowadzących zajęcia, kierując się ich zasobami: ukończonymi formami doskonalenia, dodatkowymi kwalifikacjami (np. studia z zakresu neurodydaktyki, coachingu), doświadczeniami z zakresu stosowania różnorodnych metod aktywizujących, odpowiednimi do prowadzenia tego typu zajęć.

---

3. Jakie komponenty umiejętności uczenia się mogą być kształtowane i rozwijane podczas zajęć?

Po rozpoznaniu potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz wiedzy i doświadczeń uczestników związanych z procesem uczenia się prowadzący zajęcia określa umiejętności, postawy, które należy u nich rozwijać lub kształtować. Do szerokiego katalogu komponentów uczenia się (który jest listą otwartą), należą np.:

- świadomość swoich mocnych i słabych stron, zainteresowań, dążeń, preferowanych sposobów uczenia się,
- motywacja wewnętrzna;
- samodzielność w planowaniu, organizowaniu, podejmowaniu działań zmierzających do zwiększenia skuteczności własnego uczenia się;
- gospodarowanie czasem;
- odpowiedzialność za własny rozwój;
- gotowość do badania, odkrywania nowej wiedzy i jej praktycznego zastosowania w różnych kontekstach;
- aktywność intelektualna, w tym procesy poznawcze: klasyfikowanie, analizowanie, uogólnianie, abstrahowanie, pamięć, uwaga;

-
- analiza informacji i ich selekcja oraz wybór w zależności od celu,
  - rozwiązywanie problemów;
  - redagowanie notatek;
  - wykorzystywanie informacji zwrotnej do samooceny i ustalania dalszej drogi działania;
  - gotowość do uczenia się na błędach, ponoszenia porażek, dostrzegania postępu;
  - inne.

Ważne!

W ramach zajęć uczestnicy powinni poznać także techniki i metody aktywizujące, sposoby ich zastosowania w praktyce oraz doświadczyć i przekonać się, które z nich są najskuteczniejsze w kontekście ich indywidualnych predyspozycji, stylu uczenia się i profilu inteligencji konkretnego ucznia.

---

4. Kto powinien być adresatem zajęć?

Zajęcia rozwijające umiejętności uczenia się są przeznaczone dla dzieci i młodzieży:

- wykazujących niewystarczający poziom kompetencji w zakresie uczenia się, w tym braki, trudności w zakresie np. planowania/organizacji pracy, doboru metod i technik uczenia się,
- osiągających wyniki w nauce nieadekwatne do swoich możliwości i wkładanego wysiłku, stwierdzone przez nauczyciela na podstawie obserwacji pedagogicznej podczas bieżącej pracy, mimo wdrożenia podczas codziennej edukacji dostosowań uwzględniających indywidualne potrzeby rozwojowe oraz możliwości psychofizyczne ucznia.

5. Co może zwiększyć skuteczność prowadzonych zajęć, a w konsekwencji efektywność uczenia się dzieci i młodzieży?

1. Wiedza dotycząca predyspozycji składających się na indywidualny sposób uczenia się uczestników zajęć – powinien ją uzyskać zarówno prowadzący, jak i uczeń – przekazana w przystępny i zrozumiały dla niego sposób:

- Określenie stylu uczenia się – istotne jest znalezienie odpowiedzi na pytania: Jakie preferencje w tym zakresie ma uczeń? Który zmysł jest u niego dominujący, z którego korzysta najczęściej przy odbieraniu, przekazywaniu, zapamiętywaniu informacji oraz działaniu? Wiedza ta umożliwi nauczycielowi dostosowanie sposobów pracy do dominującego stylu uczenia się ucznia. Prowadzący zajęcia ma możliwość wspierania każdego uczestnika w odkrywaniu i budowaniu własnej wiedzy dotyczącej tego, co mu pomaga, a co przeszkadza w uczeniu się – czyli jego indywidualnych "drogowskazów" skutecznego działania. Efektem poszukiwań może być opracowanie banku wskazówek, ukierunkowanych na samodzielne uczenie się, uwzględniających przejawianą modalność: wzrokową, słuchową, czuciową czy kinestetyczną. Poprzez takie postępowanie młody człowiek pozna swoje najskuteczniejsze "superłącze edukacyjne" pośredniczące między światem a mózgiem. Ważne jest także, by nauczyciel nie narzucał własnego stylu uczenia się uczniom (konieczność zachowania polisensoryczności podczas zajęć grupowych).
- Świadomość na temat dominującej półkuli mózgowej – pomimo tego, iż zazwyczaj jedna z półkul, logiczna lub emocjonalna, jest u danego ucznia dominująca i częściej wykorzystywana, to działania nauczyciela powinny być skierowane na ich synchronizację. Zapewni to aktywność całego mózgu w procesie zapamiętywania i odtwarzania informacji, np. poprzez łączenie działań logicznych/językowych z artystycznymi/kreatywnymi/emocjonalnymi (np. przy stosowaniu technik szybkiego zapamiętywania).
- Opracowanie niepowtarzalnego profilu inteligencji – warto ustalić, które z inteligencji (językowa, matematyczno-logiczna, przyrodnicza, muzyczna, wizualno-przestrzenna, ruchowa, interpersonalna, intrapersonalna) są bardziej, a które mniej rozwinięte u ucznia. Tworzy to obraz jego mocnych i słabych stron. Ukazuje preferowany sposób działania. Profil ten jest dynamiczny dzięki podejmowanym ćwiczeniom, ulega zmianom w trakcie uczenia/uczenia się. W celu rozwijania umiejętności uczenia się wskazane jest wypracowanie z konkretnym uczniem propozycji działań, w których za pomocą inteligencji u niego dominującej będzie wspierana słabiej rozwinięta, np.:

- dobrze rozwinięta inteligencja językowa, słabiej logiczno-matematyczna – tworzenie i czytanie przez ucznia bajek/opowiadań matematycznych, a na ich podstawie rozwiązywanie zadań tekstowych i ćwiczenie sprawności rachunkowej,
- dobrze rozwinięta inteligencja muzyczna, słabiej językowa – uczenie się recytacji tekstu literackiego z wykorzystaniem rapowania,
- dobrze rozwinięta inteligencja logiczno-matematyczna, słabiej przyrodnicza – włączanie do zajęć o tematyce przyrodniczej i geograficznej: gier logicznych, łamigłówek, zagadek oraz uczenie przez rozwiązywanie problemów, zachęcanie do zadawania pytań, wykorzystywanie działań polegających na grupowaniu według jakiejś zasady lub cechy, szeregowaniu, wnioskowaniu.

Ważne!:

- Pozyskane informacje o stylu poznawczym, profilu inteligencji ucznia i wynikające z nich wskazania do uczenia się przyczynią się do tego, że proces ten będzie przebiegał efektywniej, i sprawi uczestnikom większą radość.
- Wiedzę o indywidualnych predyspozycjach dzieci i młodzieży prowadzący zajęcia uzyska w ramach obserwacji pedagogicznej podczas różnych sytuacji szkolnych czynionych osobiście i przez innych nauczycieli/wychowawców grup wychowawczych/specjalistów.
- Wyniki obserwacji mogą być uzupełnione przez analizę dokumentów i wytworów ucznia. Można także wykorzystać ogólnodostępne narzędzia badawcze, np.: Kwestionariusz inteligencji wielorakiej Howarda Gardnera, Skalę profilu inteligencji „Wachlarz możliwości” (dla wszystkich grup wiekowych, także dla nauczyciela i rodzica)⁹².

2. Wiedza konieczna do zdobycia przez nauczycieli i wynikające z niej postawy:

- wiadomości z zakresu psychologii rozwojowej – dotyczące specyfiki i dynamiki etapów rozwoju poznawczego (myślenia, funkcji percepcyjno-motorycznych, uwagi, pamięci, mowy), rozwijania czynności intelektualnych istotnych w poznawaniu i rozumieniu otaczającego świata (analiza, synteza, porównywanie, abstrahowanie, uogólnianie, klasyfikowanie, szeregowanie, wnioskowanie) charakterystycznych dla danego wieku, które gwarantują świadome zarządzanie procesem uczenia się uczniów oraz budzenie u nich świadomości własnych procesów poznawczych.
- informacje na temat funkcjonowania mózgu oraz ich praktyczne wykorzystanie między innymi do: tworzenia sytuacji edukacyjnych charakteryzujących się tym, co nowe, ważne, zaskakujące, oryginalne, wywołujące emocje i zainteresowanie ucznia, jak również do eliminowania nudności, powtarzalności (np. podobne zadania, ta sama przestrzeń, te same środki dydaktyczne) oraz stosowania zadań wykorzystujących głębokie przetwarzanie (wymagających aktywności ucznia), a także do zadbania o relacje z rówieśnikami i osobami dorosłymi.
- wiedza z zakresu dydaktyki i metodyki, dotycząca zasad i warunków tworzenia sytuacji edukacyjnych, wpływających na optymalne zaplanowanie i wdrożenie działań przeznaczonych dla uczestników zajęć z wykorzystaniem metod i technik skutecznych w rozwijaniu ich umiejętności uczenia się.
- gotowość dostosowania własnego stylu kierowania do sytuacji edukacyjnej (treści, czasu, potrzeb, oczekiwań) i stopnia dojrzałości uczniów – ze względu na doświadczalny charakter uczenia się dominujący styl kierowania powinien polegać na przyjmowaniu przez nauczyciela funkcji towarzyszącej młodemu człowiekowi w procesie tworzenia własnej wiedzy.
- postawa cechująca się: twórczością, pomysłowością, chęcią poszukiwania i badania szybko zmieniającej się rzeczywistości (w kontekście nastawienia do rozwiązywania problemów), umiejętnością aktywnego słuchania, otwartością na potrzeby uczestników, przyzwoleniem na popełnianie błędów (uczenie się na błędach), stosowaniem wzmocnień pozytywnych, dynamizmem w działaniu.

3. Uświadamianie celu uczenia się i zasad osiągnięcia sukcesów:

- zapoznanie uczniów z sensem i celami uczenia się (np. przy planowaniu własnej pracy, zapoznaniu się z nowym zagadnieniem), ze szczególnym uwzględnieniem praktycznego wymiaru pozyska-

⁹² Zob. Kopik A., Zatorska M., (2014), *Wielorakie podróże - edukacja dziecka*, Kraków: *Bliżej przedszkola*; Smith A., (1997), *Przyspieszone uczenie się w klasie*, przeł. A. Gałązka, Katowice: WOM.

-
- nej wiedzy i ukształtowanych umiejętności. Cele powinny być zrozumiałe dla ucznia, akceptowane przez niego i dlatego nie zawsze będą tożsame z celami nauczyciela;
- wskazywanie zasad uczenia się (jak np. wyszukiwanie nadrzędnej wiadomości, zdobywanie umiejętności koniecznych do osiągnięcia w ciągu danego etapu procesu dydaktycznego), by uczeń wiedział, na co zwrócić uwagę w dążeniu do osiągnięcia sukcesu.
4. Bieżące monitorowanie postępów uczniów poprzez:
- analizowanie sukcesów, braków/luk/trudności, przekazywanie wniosków w formie informacji zwrotnych – wskazywanie mocnych i słabych stron oraz sposobów poprawy i dalszej drogi rozwoju,
  - zachęcanie do stosowania samooceny i oceny koleżeńskiej.
5. Stosowanie zróżnicowanych form w zakresie organizacji działań i ich realizacji np.:
- uczenie się wzajemne w parach, grupach;
  - uczeń w roli eksperta – samodzielne prowadzenie zajęć, prezentowanie zainteresowań, pomoc koleżeńska;
  - metoda odwróconej lekcji – uczniowie w odpowiednim dla siebie czasie i tempie pracy samodzielnie (nauczyciel udziela wskazówek w zależności od potrzeb uczniów) przygotowują informacje, materiały w formie: mini-wykładów, prezentacji, filmów itp. na zajęcia oraz prezentują je, a nauczyciel przygotowuje ćwiczenia praktyczne, dzięki którym wiedza uczestników jest weryfikowana, porządkowana i uzupełniana, a umiejętności rozwijane lub utrwalane;
  - uczenie się w „otwartych przestrzeniach edukacyjnych” – poza murami szkoły;
  - konstruowanie nowej wiedzy na bazie doświadczeń, eksperymentów oraz poszukiwanie jej zastosowań;
  - realizacja indywidualnych lub grupowych projektów edukacyjnych.
6. Różnorodność propozycji ułatwiających uczniom przechowywanie informacji i ich odtwarzanie (personalizacja – możliwość wyboru przez uczestnika form najefektywniejszych dla siebie):
- włączanie zadań wykorzystujących głębokie przetwarzanie jak (np.: przekształcanie tekstu przy przepisywaniu, tworzenie opowiadań twórczych, rozwiązywanie problemów, udzielanie odpowiedzi na pytania otwarte, argumentowanie różnych stanowisk, itp.) – znacząca ich przewaga tego typu działań nad zadaniami receptywnymi i reprodukcyjnymi takimi jak (np.: połącz, przyporządkuj, podkreśl, pytania zamknięte);
  - powtarzanie, ale na różne sposoby np.: odtwarzanie informacji do zapamiętania innym tonem głosu, ze zmianą tempa, śpiewając, zapisując za pomocą symboli, dodając element ruchu;
  - łączenie z innymi treściami np.: szukanie matematyki w życiu codziennym (odnajdywanie figur geometrycznych w architekturze);
  - kreowanie obrazów w wyobraźni – wizualizacja, szukanie skojarzeń;
  - podkreślanie, zaznaczanie informacji ważnych dla czytającego/uczącego się w dogodny dla niego sposób;
  - redagowanie notatek w różnych formach, np.: z wykorzystaniem metod/technik aktywizujących, takich jak: mapa myśli (mapa pojęciowa), rybi szkielet, promyczkowe uszeregowanie, teczki tematyczne w postaci lapbooka, narzędzia TOC (ang. *Theory of Constraints* – teoria ograniczeń) – np. gałązka i inne.
7. Stosowanie ćwiczeń wzmacniających koncentrację uwagi, zarówno o charakterze fizycznym, jak i umysłowym, w celu wzmocnienia lub utrzymania uwagi podczas uczenia się. Wśród szerokiej oferty warto uwzględnić propozycje zabaw i ćwiczeń: oddechowych, graficznych, z wykorzystaniem muzyki i ruchu, aktywnego słuchania, gier planszowych (np. szachów), gier zręcznościowych (np. żonglowania), zabaw sygnalizacyjnych. Poznane ćwiczenia uczeń może wykorzystać podczas uczenia się w środowisku pozaszkolnym.
8. Oferta różnorodnych technik/metod/grup ćwiczeń, z przewagą aktywizujących.

Przykładowe propozycje metod/technik aktywizujących do wykorzystania podczas zajęć:

Metody/ćwiczenia rozwijające twórcze myślenie skojarzeniowe, np.:

- metody – asocjacje, analogie, metafory, transformacje;
- przykładowe ćwiczenia: archiwum, chińska encyklopedia, lista atrybutów, 1000 definicji, podobieństwa i różnice, najkrótszy łańcuch, *bricolage*, analogie proste, analogie fantastyczne, metafora słowna, zalety wad i wady zalet.

Metody/techniki rozwijające twórcze myślenie w zakresie rozwiązywania problemów np.: burza mózgów, metaplan, technika Napoleona, metoda projektowania idealnego, metoda trójkąta, karta kołowa, 635, dywanik pomysłów, TRoP – (twórcze rozwiązywanie problemów), CPS – (ang. *Creative Problem Solving*).

Inne proponowane metody/techniki aktywizujące w procesie uczenia się: mapa mentalna (pojęciowa), drzewko decyzyjne, kula śniegowa, piramida priorytetów, *jigsaw* (z ang. *układanka*), dyskusja, debata za i przeciw, akwarium, 20 pytań, zagadki Trizowskie, kreatywne rysowanie, twórcze pisanie.

Narzędzia TOC: chmura, gałązka, drzewko ambitnego celu.

Metoda projektów

Zabawy badawcze, doświadczenia, eksperymenty

Więcej na temat rozwijania twórczego potencjału ucznia:

Pedagogika twórczości – K.J. Szmidt,
Trening twórczego myślenia – E. Nęcka,
Rozwijanie twórczego potencjału ucznia z perspektywy pedagogiki twórczości – B. Kunat,
4 elt Innowacyjny zintegrowany program nauczania w kl. I–III. Trening twórczości – M. Szukała,
www.program.4elt.pl
Pomysły na działania –
www.kreatywnapedagogika.wordpress.com

Charakterystyka i zastosowanie w:

- *Mapy twoich myśli* – T. Buzan,
- *Aktywizujące metody i techniki w edukacji cz. I i II* – J. Krzyżewska,
- Przykłady zagadek Trizowskich w: *Niezwykłe zagadki kota Mądrali* – H. Anatol.

Informacje dotyczące TOC, opis narzędzi i sposoby wykorzystania, prezentacje „Wielowymiarowe wsparcie uczniów z trudnościami w uczeniu z zastosowaniem TOC dla edukacji” na www.toc.edu.pl, filmy na YouTube np.: *Kuferek Tajemnic*, *Tworzenie Drzewka Ambitnego Celu* i inne.

Opis w:

- *Praca metodą projektu* – M. Kotarba-Kańczugowska;
- *Uczenie metodą projektów* – red. B. D. Gołębiak;
- *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej* – J.H. Helman, L.G. Katz.

Propozycje w: *365 eksperymentów na każdy dzień* – praca zbiorowa;
www.swiatchemii.pl/doswiadczenia-chemiczne
www.totylkofizyka.pl.

---

9. Dbałość o higienę pracy umysłowej – uwzględnianie:

- czynników zewnętrznych, np.: oświetlenie, porządek, miejsce do pracy, ograniczenie rozpraszających bodźców,
- sposobu uczenia się ucznia, np.: przerwy dostosowane do jego możliwości, stosowanie relaksacji jako sposobu reagowania na przemęczenie, przeplatanie zadań ze względu na różny stopień zaangażowania intelektualnego,
- czynników wewnętrznych, takich jak: motywacja, stan zdrowia, sprawność wzroku, słuchu.

10. Współpraca z:

- rodzicami uczniów,
- poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i specjalistycznymi,
- placówkami doskonalenia nauczycieli,
- innymi szkołami i placówkami,
- organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami, takimi jak np.: muzea, biblioteki, domy kultury, kluby dyskusyjne, ośrodki ekologiczno-przyrodnicze, świetlice środowiskowe, Uniwersytety Dziecięce przy wyższych uczelniach.

IV.2. Zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne

Wprowadzona nowa forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej, jaką stanowią zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne, zastępuje dotychczasowe zajęcia socjoterapeutyczne i zgodnie z rozpoznanymi potrzebami może być adresowana do większej grupy dzieci i młodzieży. Odpowiednio wczesne rozpoznanie zaburzeń zachowania lub emocji oraz podjęcie stosownych działań, będzie przeciwdziało utrwalaniu się nieprawidłowych wzorców zachowań, a w konsekwencji niedostosowaniu społecznemu.

Zawarte w *Ustawie Prawo oświatowe* oraz w podstawie programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego zmiany prawne w istotny sposób wzmacniają wychowawczą rolę przedszkola, szkoły i placówki. Wskazują na potrzebę rozumienia wychowanka jako osoby integralnej, a wychowania jako całości wpływu wychowawcy na niego. Szkoła wychowuje, zatem powinna to czynić nie tylko w znaczeniu funkcjonalnym – tzn. przystosowywania do obowiązujących struktur i instytucjonalnych modeli życia, ale również w znaczeniu osobowym – odślaniania dobra, prawdy, piękna, inspirowania i tworzenia warunków do urzeczywistniania wartości poprzez spotkanie osób.

Zaproponowana w ustawie definicja wychowania wskazuje na potrzebę wspierania ucznia w rozwoju – w drodze do osiągnięcia pełnej dojrzałości we wszystkich sferach rozwoju, w tym fizycznego, emocjonalnego, intelektualnego, duchowego i społecznego. Uznać należy, że najważniejszym celem kształcenia jest dbałość o integralny rozwój biologiczny, poznawczy, emocjonalny, społeczny i moralny ucznia oraz wprowadzenie uczniów w świat wartości.

Konsekwencją tak rozumianego wychowania jest wzmocnienie oddziaływań terapeutycznych i profilaktycznych w odniesieniu do dzieci i młodzieży, które z różnych przyczyn: osobowościowych, rozwojowych, środowiskowych mają problemy w zakresie nawiązywania relacji z rówieśnikami i funkcjonowania w różnych sytuacjach społecznych, co przekłada się na brak sukcesów osobistych, negatywny obraz samego siebie, prawdopodobieństwo występowania nieakceptowanych społecznie zachowań. Problemy emocjonalne, społeczne i „trudne” zachowania często przekładają się na kłopoty z nauką.

Rozwój emocjonalny i społeczny podlega procesom uczenia się między innymi przez: naśladownictwo, identyfikację i trening, co jest możliwe do zastosowania w przedszkolu, szkole i placówce poprzez udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w trakcie:

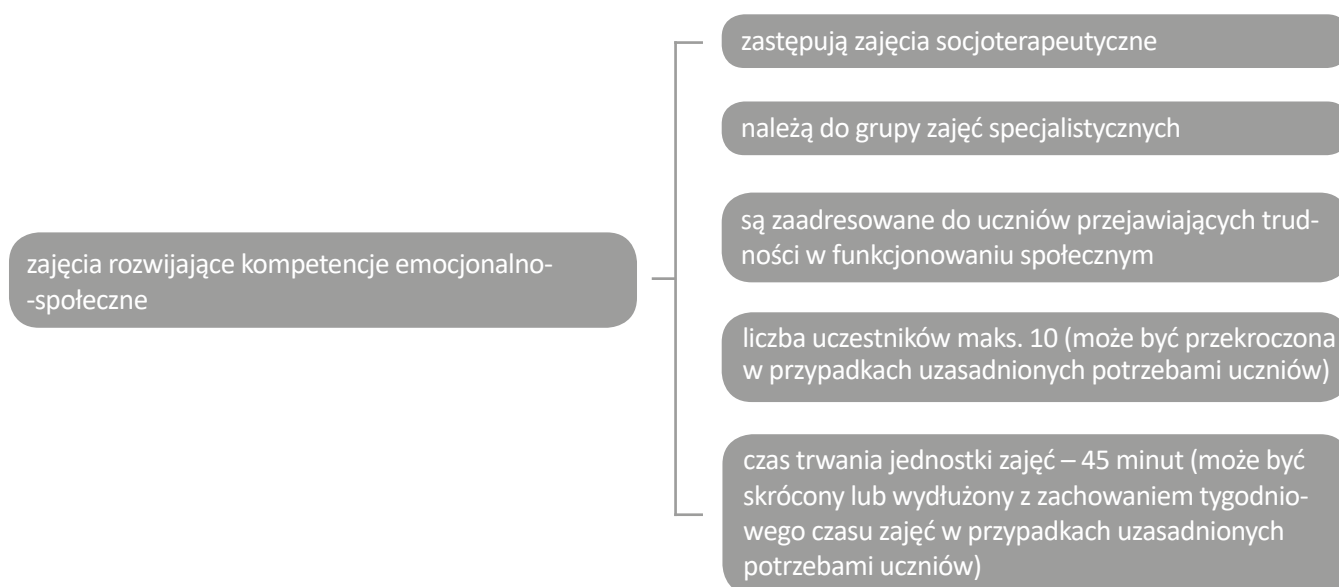
- bieżącej pracy z uczniem – poprzez zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów,
- zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne.

Szkoła, opracowując program wychowawczo-profilaktyczny, opiera się na wskazaniach wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego oraz na rozpoznaniu potrzeb wychowawczych i środowiskowych danej społeczności szkolnej. Program ten, jak również opracowany na jego podstawie uszczegółowiony i dostosowany do potrzeb dzieci i młodzieży danej klasy/grupy plan wychowawczy, powin-

ny obejmować zarówno działania wychowawcze, jak i profilaktyczne – podejmowane w szkole/w danej klasie/grupie w pracy bieżącej przez wszystkich nauczycieli i specjalistów, mające na celu zintegrowane wspieranie dzieci i młodzieży w prawidłowym rozwoju oraz zapobieganie i przeciwdziałanie występowaniu różnego typu problemów.

Dzieci i młodzież, dla których wsparcie udzielane w pracy bieżącej okazuje się niewystarczające i wymagają zintensyfikowanych działań terapeutycznych oraz profilaktycznych, mają prawo do skorzystania ze specjalistycznej formy zajęć – rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne.

1. Założenia prawne dotyczące realizacji zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne

Ważne!

- Ilość uczestników – określona maksymalna liczba wskazuje na możliwość pracy w mniejszej grupie, nie wyklucza podejmowania działań z jednym uczniem (przez cały okres trwania zajęć lub przez określony czas, po którym zostanie włączony w grupę). Grupę może tworzyć większa ilość uczestników, np. dzieci/uczniowie o podobnych potrzebach i problemach.
- Czas trwania jednostki zajęć – ustalony czas: 45 minut może zostać wydłużony lub skrócony ze względu na możliwości ucznia (np.: trudności w koncentracji uwagi, nadmierne pobudzenie lub wyciszenie w danym dniu), potrzeby ucznia lub nauczyciela (dłuższego kontaktu, rozmowy, zamknięcia zaplanowanego etapu zajęć).

2. Kto może prowadzić zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne?

Zajęcia rozwijające kompetencje emocjonalno-społeczne mogą prowadzić specjaliści zatrudnieni w przedszkolu, szkole lub placówce, np.:

- nauczyciel-psycholog,
- nauczyciel-pedagog, w tym pedagog specjalny,
- nauczyciel posiadający przygotowanie np. z zakresu prowadzenia określonego rodzaju terapii obejmującej rozwijanie kompetencji emocjonalno-społecznych (np. z arteterapii, socjoterapii, terapii behawioralnej, mediacji),
- dwuosobowy zespół: nauczyciel przedmiotu wraz ze specjalistą w zakresie prowadzenia określonej terapii (który nie musi być nauczycielem).

Ważne!

Przygotowanie nauczyciela do prowadzenia określonego rodzaju terapii ocenia dyrektor szkoły na podstawie przedłożonych przez niego dokumentów, np.: dyplomów, świadectw, certyfikatów itp. Dokonuje ich analizy między innymi pod względem: liczby ukończonych godzin doskonalenia, zakresu treści, wykazu ukształtowanych umiejętności, informacji o nabytych przez nauczyciela uprawnieniach. Dyrektor powierza zadanie prowadzenia zajęć nauczycielowi, którego przygotowanie w zakresie doskonalenia zawodowego, w tym: wiedza, umiejętności i postawy, zapewnią wysoką jakość i efektywność działań prowadzonych w ramach wsparcia uczniów.

Zastąpienie dotychczas funkcjonującej formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, jaką była socjoterapia, nową – zajęciami rozwijającymi kompetencje emocjonalno-społeczne – w istotny sposób wpływa na poszerzenie katalogu osób, które mogą prowadzić zajęcia z uczniami, oraz na różnorodność stosowanych przez nie form.

Zajęcia: teatralne, literackie, terapii poprzez działania plastyczne (rysunek, malarstwo, rzeźba, sztuki użytkowe), choreoterapii i inne z zakresu szeroko rozumianej sztuki pomogą uczniom: lepiej poznać „świat emocji”, zmierzyć się z własnymi uczuciami, zrozumieć innych, odkryć radość tworzenia i relaksację, rozwijać własne „wyspy kompetencji” wynikające z zainteresowań, uzdolnień, co będzie miało wpływ na budowanie pozytywnego obrazu samego siebie. Dyrektor przedszkola/szkoły/placówki, planując formy zajęć rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne, powinien kierować się zasobami zatrudnionych nauczycieli i specjalistów.

---

3. Jakie umiejętności i zdolności będące podstawą kompetencji emocjonalnych i społecznych mogą być rozwijane podczas zajęć?

Prowadzący zajęcia dokonuje wyboru tych umiejętności i zdolności, które wynikają z rozpoznanych potrzeb uczestników w odniesieniu do sfery emocjonalno-społecznej. Należą do nich np.:

- samodzielność;
- samoświadomość – budowanie adekwatnego obrazu własnej osoby (mocne i słabe strony, akceptacja swojej indywidualności, odrębności, tożsamości), zainteresowań, hobby;
- motywacja wewnętrzna;
- rozpoznawanie emocji/uczuć własnych i innych osób, identyfikowanie emocji wywołanych sytuacją, pragnieniem;
- samoregulacja – panowanie nad emocjami, wyrażanie emocji/uczuć w sposób akceptowany społecznie;
- komunikowanie emocji;
- rozładowywanie emocji;
- przestrzeganie norm i obowiązujących zasad;
- samokontrola, ocena własnego zachowania (przyczyn, skutków), praca nad sobą;
- odpowiedzialność;
- rozumienie zachowań/sytuacji społecznych, przyjmowanie perspektywy innych, przewidywanie zachowania innej osoby;
- rozpoznawanie zachowań asertywnych;
- rozumienie komunikacji, efektywne komunikowanie się i nawiązywanie pozytywnych relacji, kultura osobista, maniery, umiejętność wyrażania szacunku;
- empatia, cierpliwość, zdolność myślenia o innych i słuchania innych;
- podtrzymywanie przyjaźni;
- radzenie sobie ze stresem;
- rozwiązywanie konfliktów/problemów, dokonywanie wyborów;
- skuteczne współdziałanie w zespole, funkcjonowanie w grupie;
- praca na rzecz innych, gotowość do niesienia pomocy, umiejętność udzielania i wzywania pomocy.

Trudności/braki w umiejętnościach i zdolnościach składających się na kompetencje emocjonalne i społeczne, stwierdzone na podstawie obserwacji pedagogicznych podczas bieżącej pracy dokonywanych

---

przez nauczycieli i specjalistów zatrudnionych w przedszkolu/szkole/placówce w odniesieniu do: zachowań dzieci i młodzieży w różnych sytuacjach społecznych, jak również zmian w nastroju, zmian w aktywności uczniów (obserwowanych podczas: zabawy, nauki, wycieczek, uroczystości, przerw) stanowią podstawę zakwalifikowania dzieci/uczniów do udziału w zajęciach.

4. Kto może być uczestnikiem zajęć?

W zajęciach mogą uczestniczyć dzieci i młodzież, np.:

- z problemami adaptacyjnymi,
- nieśmiałe i izolujące się od rówieśników,
- agresywne,
- z zaniżoną samooceną,
- spadkiem aktywności i motywacji do nauki,
- z trudnościami w koncentracji uwagi,
- po sytuacjach traumatycznych,
- z depresją młodzieńczą,
- z nasilonymi symptomami w trakcie kryzysów rozwojowych,
- niepodporządkowujące się zasadom ustalonym w grupie,
- przejawiające inne zachowania destrukcyjne, zachowania ryzykowne (m.in. przemoc, uzależnienia).

5. Co może zwiększyć efektywność prowadzonych zajęć?

Przy planowaniu i organizowaniu pracy może pomóc:

1. Przemyślana organizacja przestrzeni edukacyjnej i instrumentarium z uwzględniające możliwości oraz zasobów szkoły. Należy wziąć pod uwagę następujące kwestie:
  - Wskazane jest ustalenie stałego miejsca zajęć, chyba że rodzaj zadania wymaga zmiany przestrzeni do działania.
  - Istotne jest, by zaadaptowana sala tworzyła warunki do podejmowania różnorodnych działań, np. relaksacji i wyciszenia, zabaw ruchowych, muzycznych, plastycznych, dramowych, prezentacji, ekspozycji, dyskusji, gier stolikowych (dostosowanych do potrzeb uczniów oraz technik, metod i zadań wynikających z opracowanego programu). W przypadku wykorzystania sali o małej powierzchni konieczne jest zagwarantowanie dostępu do innego pomieszczenia umożliwiającego realizację zaplanowanych sytuacji terapeutycznych.
  - Oprócz zastosowania dostępnych na rynku edukacyjnym środków wyposażenia sali warto zwrócić uwagę na przydatne przedmioty, np.: puste ramki od obrazów, pudełka, maski różnego typu, pacynki, maskotki (mogą być zrobione podczas zajęć), materiały tekstylne mogące służyć jako parawany, kurtyny, które np. pomogą uczniom ukryć się, do nauki odróżniania własnych emocji można wykorzystać lustra. Materiały papiernicze, przybory plastyczne, stojaki, tablice do ekspozycji i maty przydadzą się do wizualizowania uczuć, prezentacji rozwiązań problemów, pomysłów, a biblioteczka utworów muzycznych – do wyciszenia lub pobudzenia uczestników.
2. Sposób doboru uczniów do grupy uwzględniający:
  - zbieżne trudności lub problemy,
  - wiek uczniów,
  - liczbę osób potrzebujących wsparcia,
  - wnioski z obserwacji pedagogicznych uczniów podczas bieżącej pracy, wnioski wynikające z oceny efektywności w przypadku udzielanej wcześniej pomocy, zalecenia zawarte w orzeczeniach, opiniach poradni.
3. Wiedza nauczycieli/specjalistów z zakresu psychologii rozwojowej – dotycząca specyfiki i dynamiki etapów rozwoju emocjonalnego i społecznego, kryzysów rozwojowych, charakterystycznych dla danego wieku, zachowań ryzykownych a także ich umiejętności miękkie zapewniające przyjazną atmosferę, poczucie bezpieczeństwa oraz wiedza metodyczna wpływająca na optymalne zaplanowanie działań uczestników z wykorzystaniem form, technik i metod skutecznych w rozwijaniu ich kompetencji emocjonalno-społecznych.

4. Oferta różnorodnych technik/metod/grup ćwiczeń, z których prowadzący wybierze odpowiednie do potrzeb konkretnego ucznia lub grupy.

Techniki i metody do wykorzystania

Muzykoterapia (grupy ćwiczeń): relaksacja, rozwijanie zaufania, kształtowanie interakcji, słuchanie, wizualizacja, ruch przy muzyce.

Propozycje zabaw i ćwiczeń w: *Muzykoterapia* – A. Metera.

Biblioterapia (w tym bajkoterapia): bajki i opowiadania relaksacyjne, psychoedukacyjne, terapeutyczne, teksty literackie wprowadzające w świat wartości.

Wybór przykładowych tekstów w: *Bajki terapeutyczne dla dzieci, Bajkoterapia* – M. Molicka; *Bajki pomagają dzieciom ...* – C. Nitsch; Więcej na temat pracy z wartościami w: *Jak dzieci uczą się wartości* – L. Elke.

Drama (przykłady technik): elementy pantomimy, stop-klatka, tworzenie pomników, etudy dramatowe, wywiady, sytuacje symulowane.

Opis technik w: *Edukacja przez dramę* – K. Pankowska.

Metoda ruchu rozwijającego Weroniki Sherborne (przykłady grup ćwiczeń): prowadzące do świadomości własnego ciała, pomagające zdobyć pewność siebie i poczucie bezpieczeństwa w otoczeniu, ułatwiające nawiązywanie kontaktu i współpracy z partnerem oraz grupą.

Konkretne ćwiczenia w: *Ruch rozwijający dla dzieci* – W. Sherborne.

Metody/techniki aktywizujące: integracyjne, tworzenia i definiowania pojęć, hierarchizacji, twórczego rozwiązywania problemów, pracy we współpracy, ewaluacyjne.

Szerzej w: *Aktywizujące metody i techniki w edukacji* – J. Krzyżewskiej.

Metody rozwiązywania konfliktów – mediacje (w tym rówieśnicza), negocjacje, koncyliacje.

Więcej informacji na temat mediacji rówieśniczej na stronie ms.gov.pl/dzialalnosc/edukacja-prawna/mediacjarowiesnicza. Informacje o innych metodach rozwiązywania konfliktów: *Metody rozwiązywania sytuacji konfliktowych w szkole* – H. Gasik.

Techniki poznawcze i behawioralne dla dzieci i młodzieży autystycznej, z lękami, depresją.

Więcej informacji w: *Terapia behawioralna dzieci z autyzmem* – M. Suchowierska i inni, *Terapia poznawczo-behawioralna zaburzeń lękowych dzieci i młodzieży* – P.C. Kendall.

-
5. Pomysły na podnoszenie samooceny ucznia i kształtowanie pozytywnego obrazu samego siebie np.:
- budowanie z uczniem jego indywidualnych „wysp kompetencji” – poprzez ćwiczenia typu: jestem dobry w: ..., jestem ekspertem w: ..., mogę pomóc innym w: ...,
  - kreowanie sytuacji zorientowanych na: samodzielne działania wychowanka, pełnienie różnych ról w zespołach zadaniowych,
  - tworzenie uczniom warunków do prezentowania własnych zainteresowań, pasji, hobby w różnych formach: dzień talentów, wieczór literacki, galeria prac, prowadzenie zajęć edukacyjnych/warsztatu dla grupy, prezentacje: własnego projektu, zbiorów/kolekcji, wykonanych samodzielnie gier, redakcja gazetki szkolnej, artykułów na stronie internetowej szkoły, prowadzenie audycji itp.,
  - stosowanie przez nauczycieli wzmacniających i wspierających informacji zwrotnych,
  - wykorzystywanie w kontaktach z uczniami techniki ZPP – zauważ, porozmawiaj, pochwal,
  - kończenie zajęć z wykorzystaniem tzw. pozytywnego podsumowania,
  - przyjazne listy do dzieci i młodzieży, „kieszonki” dobrych informacji przekazywanych zarówno od kolegów, jak i nauczyciela.
6. Współpraca z:
- rodzicami uczniów,
  - innymi nauczycielami i specjalistami ze szkoły,
  - poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i specjalistycznymi,
  - placówkami doskonalenia,
  - innymi przedszkolami, szkołami i placówkami,
  - organizacjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży, takimi jak: sądy, policja, straż miejska, świetlice środowiskowe, kluby osiedlowe, a także z poradniami np.: zdrowia psychicznego, leczenia uzależnień.
7. Wdrażanie programów profilaktycznych i zdrowia psychicznego, np.:
- „Przyjaciele Zippiego”, „Apteczka pierwszej pomocy emocjonalnej”, „Strażnicy Uśmiechu” – www.pozytywnaeducacja.pl,
  - „Archipelag Skarbów” - www.program.archipelagskarbow.eu,
  - „Noe” – www.profilaktyk.info,
  - „EPSILON”, „Spójrz inaczej” – www.ore.edu.pl/programy-profilaktyczne/bank-programow-profilaktycznych/programy-promocji-zdrowia-psychicznego

IV.3. Zindywidualizowane ścieżki realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego oraz kształcenia - Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak

Włączenie do oferty form pomocy psychologiczno-pedagogicznej zindywidualizowanej ścieżki kształcenia oraz realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego jest spójne z fundamentalnym zadaniem przedszkola i szkoły jakim jest tworzenie środowiska edukacyjnego, w którym bez względu na zróżnicowane potrzeby oraz możliwości psychofizyczne każdy uczestnik społeczności przedszkolnej lub szkolnej, przy zindywidualizowanym wsparciu, rozwinie swój potencjał i osiągnie sukces.

Oprócz wymiaru edukacyjnego dla dzieci i młodzieży (w tym objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną) istotne jest także zapewnienie warunków sprzyjających budowaniu poczucia przynależności społecznej do grupy rówieśniczej przez wspólną naukę, zabawę, realizację przedsięwzięć, współdziałanie w grupie i pełnienie różnych ról, wzajemną pomoc oraz podejmowanie działań na rzecz innych.

Nowa forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej - zindywidualizowana ścieżka kształcenia oraz realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego wychodzi naprzeciw zarówno potrzebom rozwojowym jak i edukacyjnym tych dzieci i uczniów, którzy mając istotne trudności w funkcjonowaniu przedszkolnym lub szkolnym, mogą je niwelować lub eliminować na terenie przedszkola lub szkoły dwukierunkowo - w ramach zajęć z grupą lub klasą w integracji ze środowiskiem rówieśniczym oraz indywidualnie z nauczycielem. Jednym z istotnych warunków determinujących w nich udział jest stan zdrowia, który umożliwia uczenie się w przedszkolu lub w szkole.

Adresatami tej formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej są np. uczniowie z problemami zdrowotnymi, które ograniczają im realizację niektórych zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych wspólnie z innymi.

Uczniowie ci nie zostaną wykluczeni ze środowiska rówieśniczego, co zdarzało się przy braku ww. formy, gdy kwalifikowano podobne przypadki do indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego lub indywidualnego nauczania.

Dostosowanie do dzieci i młodzieży optymalnych metod i form oraz warunków związanych z organizacją przestrzeni, okresu objęcia zindywidualizowaną ścieżką, tygodniowego wymiaru zajęć indywidualnych (w oparciu o zalecenia zawarte w opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej) zoptymalizuje i zintensyfikuje również działania nakierowane na uzyskanie osiągnięć o charakterze edukacyjnym.

W konsekwencji po zakończeniu udzielanego wsparcia w ramach zindywidualizowanej ścieżki kształcenia oraz zindywidualizowanej ścieżki realizacji rocznego przygotowania przedszkolnego dzieci/uczniowie nie będą musieli na nowo adoptować się do warunków przedszkolnych lub szkolnych, nie zakłócony bowiem zostanie proces integracji i uczestnictwa w życiu grupy/klasy, budowania relacji koleżeńskich oraz gromadzenia doświadczeń w zakresie uczenia się, wynikających ze wspólnych możliwych dla uczestnika działań edukacyjnych.

1. Założenia prawne dotyczące realizacji zindywidualizowanych ścieżek kształcenia oraz realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego

Zindywidualizowane ścieżki realizacji obowiązkowego przygotowania przedszkolnego oraz kształcenia

zaadresowane do dzieci i uczniów, z trudnościami w funkcjonowaniu w przedszkolu i w szkole, wymagających dostosowania organizacji i procesu nauczania do ich specjalnych potrzeb edukacyjnych

obejmują wszystkie zajęcia wychowania przedszkolnego lub zajęcia edukacyjne realizowane: wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym indywidualnie z uczniem

realizowane na podstawie opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej, zgodnie z jej zaleceniami

ustalenie przez dyrektora tygodniowego wymiaru godzin, uwzględniającego możliwości dziecka/ucznia, zapewniającego realizację podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego

konieczne dostosowanie programu wychowania przedszkolnego lub nauczania w zakresie metod i form ich realizacji do indywidualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych adresata (w tym zdrowotnych)

Ważne!:

- opinię w sprawie objęcia ucznia pomocą w formie zindywidualizowanej ścieżki kształcenia mogą wydać tylko publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne,
- dziecko/ uczeń posiadający opinię o zindywidualizowanej ścieżce kształcenia lub realizacji rocznego przygotowania przedszkolnego zawsze ma zajęcia z klasą/grupą oraz zajęcia indywidualne (w zakresie i proporcjach zgodnych z opinią poradni),
- forma ta nie dotyczy dziecka/ucznia:
  - z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego

Dla tego adresata zapewniona jest możliwość realizacji wybranych zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych indywidualnie lub w grupie liczącej do 5 uczniów⁹³.

Zespół (składający się z nauczycieli, specjalistów, wychowawców grup wychowawczych) ustala na podstawie orzeczenia i ocen wielospecjalistycznych, które zajęcia ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe lub edukacyjne ucznia oraz jego możliwości psychofizyczne wymagają formy pracy grupowej, a które indywidualnej. Informacje te są uwzględnione w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym ucznia. Nie ma więc potrzeby dodatkowego obejmowania go indywidualną ścieżką rozwoju, gdyż przyjęte rozwiązanie umożliwia adresatowi uczenie się w dostosowanych do niego indywidualnych lub grupowych formach kształcenia.

- z opinią o indywidualnym nauczaniu lub rocznym przygotowaniu przedszkolnym

Dla dziecka/ucznia w tym przypadku uczenie się przewidziane jest przede wszystkim w miejscu pobytu - w domu, ze względu na stan zdrowia. Przyczyna zdrowotna uniemożliwia więc objęcie go zindywidualizowaną ścieżką kształcenia lub rocznego przygotowania przedszkolnego na terenie przedszkola lub szkoły. Ma on jednak zapewniony udział w różnych formach ukierunkowanych na indywidualizację kształcenia poprzez włączanie się (w miarę możliwości zdrowotnych) w realizację działań w środowisku rówieśniczym. Adresat może uczestniczyć w, np.: zajęciach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, w tym w szczególności rozwijających zainteresowania i uzdolnienia, zajęciach rewalidacyjnych, uroczystościach i imprezach szkolnych oraz wybranych zajęciach edukacyjnych (poza tygodniowym wymiarem godzin zajęć obowiązkowych).

Dyrektor przedszkola lub szkoły ma prawo do zawieszenia organizacji indywidualnego nauczania lub rocznego przygotowania przedszkolnego w przypadku czasowej poprawy zdrowia ucznia lub zaprzestania organizacji indywidualnego nauczania lub rocznego przygotowania przedszkolnego w przypadku pełnego powrotu do zdrowia ucznia, zapewniając mu szybszy powrót do edukacji w klasie lub w grupie.

---

2. Kto może zostać objęty zindywidualizowaną ścieżką kształcenia lub realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego?

Forma ta jest organizowana dla dzieci i uczniów, którzy nie mogą realizować wszystkich zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych wspólnie z grupą lub klasą, z powodu trudności w funkcjonowaniu wynikających z np.:

- czasowej lub przewlekłej choroby,
- zaburzeń w zachowaniu, uniemożliwiających realizację zadań w dużym zespole,
- zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym,
- innych przyczyn, gdy podjęte wcześniej formy wsparcia w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej okazały się niewystarczające ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz predyspozycje psychofizyczne ucznia np. jego wolne tempo uczenia się.

Zaplanowanie dostosowań dotyczących np.: uwzględnienia nietypowych metod pracy oraz zwiększenia

---

⁹³ § 6 ust. 1 pkt 8 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. poz. 1113 oraz z 2017 r. poz. 1652);

liczby godzin przeznaczonych na indywidualne uczenie się przy wsparciu nauczyciela, powinny pomóc uczniowi w pokonaniu trudności w takim stopniu, by mógł w jak najkrótszym czasie podjąć wszystkie zadania edukacyjne z całą grupą lub klasą.

3. Procedura dotycząca uzyskania opinii o objęciu ucznia indywidualizowaną ścieżką kształcenia lub realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego

1. Złożenie przez rodziców ucznia wniosku do poradni publicznej

- wniosek składają rodzice, dołączając dokumentację, w tym w przypadku ucznia uczęszczającego do przedszkola lub szkoły – także opinię nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, o funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub w szkole,
- wniosek powinien zawierać:
  - dane osobowe ucznia: imię i nazwisko dziecka/ucznia, wiek, grupę/klasę, nazwę i adres przedszkola lub szkoły,
  - dokumentację określającą:

Trudności w funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub w szkole

W zależności od problemu ucznia warto uwzględnić przejawiane trudności występujące w sferach:

- fizycznej (sprawność motoryczna i funkcjonowanie zmysłów),
- intelektualnej (procesy poznawcze, komunikacja, osiągnięcia edukacyjne),
- społeczno-emocjonalnej (samodzielność, relacje, postawy, kontrola emocjonalna, motywacja, współpraca w grupie, stosunek do podejmowanych zadań) itp.

Dla ucznia z problemami zdrowotnymi: wpływ przebiegu choroby na funkcjonowanie w przedszkolu lub w szkole oraz ograniczenia w zakresie możliwości udziału w zajęciach edukacyjnych, wspólnie z grupą przedszkolną lub klasą

W przypadku występowania choroby warto wziąć pod uwagę: poziom aktywności i sprawności fizycznej, odporność psychofizyczną (np. męczliwość, labilność nastroju, drażliwość, apatia, lęk przed odrzuceniem itd.), relacje z rówieśnikami (izolacja, narzucanie się, sposoby komunikowania się), akceptację choroby lub jej brak, motywację i możliwości uczenia się itp. oraz ograniczenia dotyczące, np.: sytuacji zwiększających ryzyko nasilenia choroby, czasu i rodzaju podejmowanej aktywności, wydolności fizycznej, korzystania z urządzeń, w tym multimedialnych i ograniczeń wynikających z następstw przyjmowania leków

Dla uczęszczającego do przedszkola lub szkoły opinię nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, o funkcjonowaniu w przedszkolu lub w szkole

Potrzebna jest opinia nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, o funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole.

Wskazane jest odniesienie się do np.: okresu i rodzaju udzielanych form pomocy psychologiczno – pedagogicznej, zakresu zastosowań oraz efektów, jakie przyniosły podjęte działania.

Podpis rodzica ucznia.

-
2. Przeprowadzenie analizy funkcjonowania ucznia przez pracownika/pracowników poradni publicznej we współpracy z przedszkolem lub szkołą, rodzicami i uczniem (pełnoletnim), z uwzględnieniem efektów udzielanej dotychczas pomocy psychologiczno-pedagogicznej.
  3. Wydanie opinii przez poradnię, która określa:
    - ograniczenia w zakresie liczby godzin, które dziecko lub uczeń mogą realizować z rówieśnikami, uwarunkowane możliwościami psychofizycznymi dziecka lub ucznia – czyli, np. Jakie zajęcia edukacyjne powinien podopieczny realizować indywidualnie z nauczycielem,
    - okres objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką – (nie dłuższy niż rok),
    - działania, które powinny zostać podjęte przez przedszkole lub szkołę, w celu wyeliminowania barier ograniczających funkcjonowanie poznawcze i emocjonalno-społeczne dziecka/ucznia – w kontekście edukacyjnym i środowiskowym (społecznym), w tym jego udział w życiu przedszkola lub szkoły – czyli, w jaki sposób wspierać dziecko/ucznia.

Przykład – chłopiec, wiek 11 lat

Rozpoznanie:

1. w zakresie stron wymagających wsparcia
  - zaburzenia w zachowaniu i funkcjonowaniu społecznym, zintensyfikowane w dużej grupie – m.in.: brak kontroli emocjonalnej (np. rzucanie przedmiotami w innych, niszczenie przedmiotów szkolnych, mówienie niecenzuralnych słów, rzucanie się z pięściami na rówieśników i nauczyciela, darcie zeszytów, prac plastycznych, kart pracy), częste konflikty z rówieśnikami rozwiązywane z użyciem agresji, nie przestrzeganie ustalonych zasad, odmowa podejmowania zadań, „ucieczki” z klasy podczas zajęć, obserwowane nasilenie niepożądanych zachowań przy napotykananiu na trudności typu: błąd rachunkowy, błąd ortograficzny, przegrana w rywalizacji, zwrócenie uwagi,
  - trudności w zakresie zapamiętywania i odtwarzania informacji – niechęć do udziału w lekcjach przyrody, historii,
  - słabo opanowana technika czytania i rozumienia tekstu – odczytuje krótkie wyrazy całościowo, dłuższe sylabami, wolne tempo czytania i pisanie, skupia się na technice czytania, często nie rozumiejąc treści.
2. w zakresie mocnych stron ucznia, w tym zainteresowań
  - prawidłowo rozwinięta koordynacja wzrokowo-ruchowa i sprawność manualna, wysoki poziom myślenia przyczynowo-skutkowego,
  - zainteresowania plastyczne: tworzenie oryginalnych prac plastycznych płaskich i przestrzennych, znajomość techniki origami,
  - umiejętności autoprezentacji i odgrywania ról,
  - dobra znajomość obsługi programów komputerowych.

Chłopiec w zeszłym roku szkolnym był objęty indywidualnym nauczaniem. Brał udział w lekcjach na terenie szkoły.

Wspólnie z klasą uczestniczył w: zajęciach komputerowych, plastyce, wychowaniu fizycznym, muzyce. Były to zajęcia, zgodne z jego zainteresowaniami. Podczas nich przejawiał duże zaangażowanie w wykonywanie atrakcyjnych dla niego zadań, stąd rzadziej występowały u niego symptomy trudności emocjonalno-społecznych. Nauczyciele stwarzali mu możliwości do prezentacji swoich prac plastycznych w galerii szkolnej, podczas konkursów, do tworzenia form graficznych z wykorzystaniem programów komputerowych i umieszczania ich na stronie internetowej szkoły. Był ilustratorem klasowej księgi wydarzeń. Włączył się w przygotowywanie dekoracji w klasie i scenografii do sztuki wystawionej przez teatr szkolny. Nauczyciel wychowania fizycznego stosował wobec niego przywilej sędziowania w grach zespołowych, gdy wykonywał zgodnie z zasadami fair play ćwiczenia z elementami rywalizacji.

Zajęcia z pozostałych przedmiotów uczeń realizował indywidualnie. Wspólnie z nauczycielami utworzył kontrakt z uwzględnieniem konsekwencji ignorowania ustaleń, który obowiązywał na wszystkich lekcjach. W celu rozwijania pamięci długotrwałej nauczyciele przygotowali go do tworzenia map myśli. Układali

---

z nim skojarzenia związane z zapamiętywaniem określonych dat i pojęć. Stosowali gry typu memory. Dzielił materiał do nauczenia na mniejsze części. Dla usprawnienia jego umiejętności czytania i pisania zachęcili go do tworzenia notatek w formie lapbooków. Przygotowywali zestawy pytań do tekstów czytanych cicho, by ułatwić mu wyszukiwanie informacji i rozumienie treści. Na języku polskim nauczyciel dobierał teksty literackie, wskazujące wzorce zachowań akceptowanych społecznie. Wykorzystywał techniki dramy np. stop-klatka, w celu lepszego rozumienia przez ucznia uczuć i przeżyć innej osoby oraz dostrzegania kontekstu społecznego sytuacji. Chłopiec uczestniczył w warsztatach przeprowadzonych przez pedagoga szkolnego dotyczących radzenia sobie z przykrymi emocjami, wyrażania ich i rozładowywania w sposób nieagresywny.

Podjęte przez nauczycieli działania przyczyniły się między innymi do: zmniejszenia liczby konfliktów z rówieśnikami i częstotliwości niekontrolowanych zachowań emocjonalnych, poprawę relacji z kolegami i nauczycielami. Obszar ten wymaga dalszego wspierania. Dzięki sukcesom w dziedzinach związanych ze swoimi zainteresowaniami i uzdolnieniami wzrosła samoocena chłopca i akceptacja ze strony klasy. Dało się zauważyć postępy w technice czytania, choć umiejętność ta wraz z pisaniem powinna być nadal rozwijana. Uczeń wspiera się poznanymi metodami, zwłaszcza mapą myśli, którą wykorzystuje do powtórzeń materiału i w robieniu notatek.

W roku obecnym, w związku ze spełnieniem kryteriów dotyczących objęcia chłopca nową formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej – zindywidualizowaną ścieżką kształcenia (zaburzenia w zachowaniu i funkcjonowaniu społecznym), jego rodzice zostali poinformowani o możliwości złożenia wniosku w tej sprawie do publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej.

4. Procedura obowiązująca w przedszkolu i w szkole po otrzymaniu z poradni opinii dotyczącej potrzeby objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką kształcenia lub realizacji obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego

Do zadań przedszkola i szkoły należy:

- ustalenie przez dyrektora tygodniowego wymiaru godzin zajęć wychowania przedszkolnego lub zajęć edukacyjnych realizowanych indywidualnie na wniosek rodziców ucznia lub pełnoletniego ucznia (z uwzględnieniem opinii poradni), zapewniającego realizację przez ucznia podstawy programowej wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego lub kształcenia w zawodach,
- dostosowanie do specjalnych potrzeb edukacyjnych ucznia oraz jego możliwości psychofizycznych warunków i metod kształcenia przez nauczycieli (z uwzględnieniem opinii poradni).

5. Jak dostosowywać warunki i metody pracy z uczniem do jego specjalnych potrzeb edukacyjnych?

Praktyka szkolna dostarcza wciąż nowych i licznych przykładów dostosowań w zakresie organizacji przestrzeni edukacyjnej, form i metod pracy ze względu na niepowtarzalność problemów jednostki. Można je skatalogować i podzielić na różne obszary. Niniejsze opracowanie przedstawia wybrane propozycje.

Przejawy trudności w funkcjonowaniu ucznia	Dostosowania do potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia
brak lub niski poziom kontroli emocji	<ul style="list-style-type: none"> • eliminowanie bierności ucznia w stosunku do bodźców wywołujących niepożądane emocje poprzez zmianę perspektywy jego postrzegania np. mrugająca żarówka – zgłoszenie usterki, trudne zadanie – wyzwanie jako źródło satysfakcji, • niedopuszczanie do eskalacji emocji utrudniających uczenie się poprzez włączanie do zaplanowanych działań technik relaksacyjnych o charakterze wyciszającym (np. oddechowych, napinania i rozluźniania mięśni, masażyków, elementów muzykoterapii, aromaterapii), ćwiczeń ukazujących różne sposoby rozładowywania emocji (np. z wykorzystaniem wizualizacji, transformacji – przekształcania przykrych emocji towarzyszących uczniowi na „miłe i przyjazne”), • przygotowanie kącika wyposażonego w przedmioty, dające się ugniatać, ścisnąć np. piłeczki antystresowe, • przeplatanie zadań ćwiczeniami ruchowymi, plastycznymi np. z wykorzystaniem żeli, mas (wałkowanie, lepienie), • stopniowe włączanie w sytuacje zadaniowe gier o charakterze rywalizacji – uczenie radzenia sobie z porażką – jako naturalną sytuacją, • przeznaczanie dłuższego czasu na ustalanie odpowiedzi, zawieranie myśli w formie zdań, • stosowanie wzmocnień pozytywnych, katalogu przywilejów ...
deficyt uwagi	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowanie przestrzeni sprzyjającej koncentracji uwagi (ograniczenie kolorów, dekoracji, z dala od ulicy, hałasu, zgromadzenie tylko niezbędnych przyborów i pomocy na stoliku), • stosowanie krótkich poleceń i sprawdzanie stopnia ich zrozumienia, • dzielenie materiału na krótsze części, • przestrzeganie ustalonego rytmu zajęć, uprzedzanie o zmianach, • włączanie w zajęcia ćwiczeń: wywołujących, utrzymujących, przywracających skupienie uwagi, • stosowanie zadań polegających na działaniu według instrukcji, • przeplatanie zajęć różnymi formami aktywności, • wprowadzanie kontrolowanych momentów dekoncentracji np.: przyzwolenie nauczyciela na rozproszenie uwagi w ustalonym czasie, stopniowe wprowadzanie zadań wymagających wydłużania czasu koncentracji uwagi.
Niepowodzenia w uczeniu się	<ul style="list-style-type: none"> • stworzenie bazy materiałów manipulacyjnych i konstrukcyjnych oraz pomocy wspomagających rozumowanie matematyczne np. liczydeł, kalkulatorów, patyczków, korków, naturalnych okazów, klocków, mozaik, opowieści matematycznych, figur matematycznych itd., • rozpoczęcie ćwiczeń od strefy aktualnego rozwoju ucznia i stopniowe przechodzenie do wymagań na miarę strefy najbliższego rozwoju, • stosowanie różnych typów ćwiczeń z metody czynnościowej (np.: proste, odwrotne, na różnych materiałach, w różnych sytuacjach, w słownym opisie czynności itd.) na wszystkich reprezentacjach, • prezentowanie różnych sposobów ułatwiających liczenie, metod rozwiązywania zadań i umożliwianie uczniom korzystania z tych, które są dla nich najprzystępniejsze i najskuteczniejsze, • dobieranie zadań zgodne z zasadą stopniowania trudności i przystępności np., rozpoczynanie od prostych o niezawitej konstrukcji i treściach bliskich uczniom, • wykorzystywanie różnych gier i rozrywek umysłowych w celu rozwijania myślenia przyczynowo-wynikowego np. gier planszowych, rebusów, układanek, puzzli, zagadek, historyjek obrazkowych na wybranych przedmiotach, • wykonywanie ćwiczeń w pisaniu i rysowaniu w płaszczyźnie pionowej, poziomej, na stojąco, z opartym łokciem na stoliku lub luźno opuszczonym w celu eliminowania napięcia w różnych mięśniach ręki, • stosowanie zwiększonej liniatury przy pisaniu, większej czcionki przy czytaniu, • włączenie kolorów do zaznaczania sylab w czytaniu sylabowym, • stosowanie wybranej metody czytania, optymalnej dla ucznia, • rozpoczynanie nauki czytania od struktury wyrazowej adekwatnej do możliwości ucznia, • włączenie dla dzieci dysgraficznych pisma supełkowego, • przeplatanie ćwiczeń sprawiających uczniowi trudności, aktywnościami, które lubi, które go relaksują, • włączanie ćwiczeń usprawniających analizatory wzroku, słuchu, ruchu oraz doskonalących umiejętności czytania, rozumienia tekstu, • uwzględnianie stylu uczenia się ucznia w poznawaniu nowej wiedzy, • docenianie zamiast oceniania – dostrzeganie najdrobniejszych sukcesów w celu pobudzenia motywacji i wzmocnienia samooceny.
przewlekła choroba	<p>Informacje dotyczące przykładowych dostosowań w przypadku: padaczki, cukrzycy, astmy, depresji, ADHD, zaburzeń odżywiania i innych dostępne w 12 książeczkach w Bibliotece Cyfrowej ORE pod wspólnym tytułem „One są wśród nas”.</p>

6. Z kim możemy współpracować przy wspieraniu dzieci objętych indywidualną ścieżką kształcenia i rocznego przygotowania przedszkolnego?

- z rodziną dziecka/ucznia,
- z zespołem nauczycieli i specjalistów z przedszkola lub szkoły,
- z lokalnymi instytucjami wspierającymi rodzinę, np. z: poradniami psychologiczno-pedagogicznymi i poradniami specjalistycznymi, poradniami zdrowia, specjalistycznymi placówkami medycznymi, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie, Miejskim lub Gminnym Ośrodkiem Pomocy Społecznej, sądem rodzinnym, fundacjami i stowarzyszeniami działającymi na rzecz rodziny, Caritas ...

IV.4. Zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu – Katarzyna Pęczek

1. Doradztwo zawodowe

System doradztwa zawodowego obecny był w polskich szkołach już od 2001 roku. Niestety często traktowany był bez należytej uwagi, raczej jako proces towarzyszący głównemu nurtowi edukacji. Zajęcia organizowane były głównie przez nauczycieli wychowawców, w ramach godziny wychowawczej, przez pedagoga szkolnego lub przez szkolnego doradcę zawodowego. Zgodnie z nową koncepcją doradztwa zawodowego, w działania wspierające uczniów w zakresie przygotowania ich do wyboru kierunku kształcenia i zawodu, powinni być zaangażowani wszyscy:

- pracownicy pedagogiczni pracujący z uczniem,
- specjaliści pracujący z uczniem (w tym doradcy zawodowi)
- instytucje zajmujące się kształtowaniem kariery zawodowej

Obniżony został również wiek beneficjentów systemu doradztwa zawodowego, który uzasadniony jest licznymi koncepcjami rozwoju zawodowego, zgodnie z którymi, wybór zawodu lub ścieżki kształcenia nigdy nie jest jednorazowym aktem. Jest to proces rośnięcia i uczenia się, któremu podporządkowane są wszystkie przypadki zachowania zawodowego, stopniowy wzrost i zmiany zdolności jednostki do określonych rodzajów zachowania zawodowego oraz powiększanie się jego zasobu zachowania zawodowego⁹⁴. Według koncepcji D. E. Supera rozwój zawodowy człowieka składa się z pięciu stadiów, a pierwszy przypada już na wiek 4 – 10 lat, stąd tak ważne jest, aby proces wspierania dzieci w zakresie wyboru zawodu lub ścieżki kształcenia, miał miejsce już od najmłodszych lat.

Strategia uczenia się przez całe życie zakłada, że życie wymaga umiejętności podejmowania ważnych decyzji – zaczynając od wyboru szkoły ponadpodstawowej, kierunku studiów, decyzji o wyborze miejsca pracy, sposobie podnoszenia swoich kwalifikacji, aż do ewentualnych decyzji o zmianie zawodu. Umiejętności te kształtuje się już od najmłodszych lat, począwszy od zajęć przedszkolnych.

2. Założenia prawne związane z organizacją wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego

Konieczność zapewnienia wsparcia uczniom w wyborze zawodu i kierunku kształcenia, określają:

- Art. 1 pkt 19 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, w której czytamy „System oświaty zapewnia w szczególności: [...] przygotowywanie uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia⁹⁵”;
- Art. 98. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe. Statut szkoły zawiera w szczególności: [...] organizację wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego⁹⁶;
- Art. 109. ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe.
Podstawowymi formami działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły są m.in.:
  - zajęcia prowadzone w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej; [...]
  - zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego.

Zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego są realizowane niezależnie od pomocy w wyborze kierunku

⁹⁴ Model D. Supera

⁹⁵ Art.1 ust.19 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. poz. 59 i 949);

⁹⁶ ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. poz. 59 i 949);

-
- kształcenia i zawodu udzielanej uczniom na zajęciach prowadzonych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. poz. 1591), zgodnie z którym:
    - „W szkole pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana [...] w formie: (...) zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu” (§ 6.2);
    - zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu uzupełniają działania szkoły i placówki w zakresie doradztwa zawodowego (§ 11) - w przypadku: szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum oraz placówek.
  - Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 marca 2017 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół (Dz.U. poz. 703), zgodnie z którym, dyrektor szkoły uwzględniając ramowy plan nauczania, ustala dla poszczególnych klas i oddziałów, rozkład zajęć z zakresu doradztwa zawodowego⁹⁷;
  - Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. poz. 1578), zgodnie z którym: Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny zawiera m.in.:
    - w przypadku ucznia klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum – zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego;
    - zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu realizowane w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Ważne!:

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie ramowych planów nauczania określa:

- tygodniowy (w szkołach dla dorosłych prowadzących zajęcia w formie zaocznej – semestralny) wymiar godzin do dyspozycji dyrektora przeznaczonych na:
  - zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia uczniów, w szczególności zajęcia związane z kształtowaniem aktywności i kreatywności uczniów,
  - w przypadku szkół prowadzących kształcenie zawodowe – również na zajęcia związane z kształtowaniem kompetencji zawodowych.
- minimalny wymiar godzin zajęć z zakresu doradztwa zawodowego dla poszczególnych typów szkół⁹⁸:
  - minimum po 10 godzin w klasie VII i VIII (łącznie minimum 20 godzin w dwuletnim okresie nauczania,
  - minimum 10 godzin w całym okresie nauczania – czteroletnim lub trzyletnim w zależności od typu szkoły (dotyczy liceum, technikum, branżowej szkoły I stopnia)
- poradnie psychologiczno – pedagogiczne udzielają pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniu kształcenia i kariery zawodowej bezpośrednio uczniom, młodzieży i ich rodzicom⁹⁹. Pomoc ta polega w szczególności na planowaniu i realizacji zadań z zakresu doradztwa zawodowego.

---

⁹⁷ § 9 Przepisy rozporządzenia stosuje się:

1) począwszy od roku szkolnego 2017/2018 w:

a) klasach I, IV i VII szkoły podstawowej, a w latach następnych również w kolejnych klasach szkoły podstawowej,
b) branżowej szkole I stopnia dla uczniów będących absolwentami dotychczasowego gimnazjum,
c) szkole specjalnej przysposabiającej do pracy,
d) semestrach I szkoły policealnej, a w latach następnych również w kolejnych semestrach szkoły policealnej;

2) począwszy od roku szkolnego 2019/2020 w:

a) czteroletnim liceum ogólnokształcącym,

b) pięcioletnim technikum,

c) branżowej szkole I stopnia dla uczniów będących absolwentami ośmioletniej szkoły podstawowej

3) począwszy od roku szkolnego 2020/2021 – w branżowej szkole II stopnia dla uczniów, którzy realizowali ramowy plan nauczania dla branżowej szkoły I stopnia przeznaczony dla uczniów będących absolwentami dotychczasowego gimnazjum;

4) począwszy od roku szkolnego 2022/2023 – w branżowej szkole II stopnia dla uczniów, którzy realizowali ramowy plan nauczania dla branżowej szkoły I stopnia przeznaczony dla uczniów będących absolwentami ośmioletniej szkoły podstawowej.

⁹⁸ Art. 47 ust. 1 pkt 3 lit. c ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo Oświatowe (Dz. U. z 2017 r., poz. 59 i 949);

⁹⁹ § 8. 1.pkt 3 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. poz. 199 oraz z 2017 r. poz. 1647);

3. Zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu jako forma pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Wewnątrzszkolny System Doradztwa Zawodowego obejmuje ogół działań podejmowanych przez szkołę w celu prawidłowego przygotowania uczniów do wyboru zawodu i kierunku kształcenia. Jest elementem procesu wychowawczego szkoły i jest włączony do statutu szkoły. W odniesieniu do uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, po rozpoznaniu indywidualnych potrzeb edukacyjno-rozwojowych oraz możliwości psychofizycznych, istnieje możliwość realizowania zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu (dla uczniów szkół podstawowych, ponadpodstawowych, dotychczasowych gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych), jako formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu

są formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej (nie ma określonej liczby uczestników)

za organizację odpowiada dyrektor szkoły

W przypadku uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych są elementem wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zawodowego (WSDZ)

W przypadku szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego, technikum uzupełniają działania szkoły w zakresie doradztwa zawodowego

W przypadku uczniów gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnych wraz z zajęciami związanymi z planowaniem kształcenia i kariery zawodowej są formą udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej

4. Co może zwiększyć efektywność prowadzonych zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu?

a) Cele zajęć dostosowane do potrzeb uczniów.

Planujący pracę z dziećmi/młodzieżą w ramach zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu, powinien zadać sobie pytanie: jakich informacji potrzebuje mój uczeń planujący przyszłość? Należą do nich na pewno:

I – informacje o zawodach (charakterystyka zawodów, opisy zadań zawodowych wykonywanych w danym zawodzie, warunków i charakteru pracy, predyspozycje do danego zawodu, przeciwwskazania, możliwości rozwoju zawodowego i zatrudnienia, społeczne i gospodarcze znaczenie zawodu, informacje o rynku pracy)

II – informacje o możliwościach kształcenia (oferta edukacyjna szkół na różnych poziomach kształcenia, zawierająca rodzaje i typy szkół, kryteria przyjęć, zasady rekrutacji, programy nauczania, zasady egzaminowania i uzyskiwania świadectw i dyplomów, informacje o zajęciach dodatkowych i kołach zainteresowań w danej szkole, osiągnięcia szkoły, miejsce w rankingach, stypendiach, różnorodność i alternatywność ścieżek kształcenia – informacje te ułatwiają zestawienie samooceny z wymaganiami

---

szkoły, dopasowanie własnych planów/wyników do konkretnej oferty edukacyjnej.

III – informacje związane z aktywnym poszukiwaniem pracy - niezbędne, bo sprzyjające znalezieniu odpowiednich ofert, umożliwiające przygotowanie dokumentów aplikacyjnych: cv, listu motywacyjnego, przygotowujące do spotkania z potencjalnym pracodawcą.

Zintegrowane działania nauczycieli oraz wymagania edukacyjne dostosowane do indywidualnych potrzeb uczniów i wynikające z rozpoznania pedagogicznego, powinny być adekwatne do ich wieku i oczekiwań. Intuicja pedagogiczna oraz wiedza z zakresu psychologii rozwojowej – dotycząca specyfiki i dynamiki etapów rozwoju społecznego, powinny być podpowiedzią dla nauczycieli, czego oczekują ich uczniowie i w jaki sposób określoną wiedzę przekazać, a umiejętności – kształtować. W przypadku młodszych dzieci, działania nauczycieli powinny koncentrować się na rozpoznaniu zasobów własnych i poznaniu świata zawodów. Dzieci starsze należy stopniowo zapoznawać z rynkiem edukacyjnym oraz strategią uczenia się przez całe życie. Młodzież postawiona w sytuacji konieczności planowania własnego rozwoju i podejmowania decyzji o wyborze zawodu, będzie głównie zainteresowana doskonaleniem konkretnych umiejętności np. niezbędnych podczas rozmowy kwalifikacyjnej lub takich, które będą odpowiedzią na zapotrzebowania rynku pracy.

b) Świadomość kształtowanych postaw i zachowań.

Należy tak zaplanować zajęcia z uczniami, aby doskonały one umiejętności i kształtowały takie postawy, które są niezbędne w karierze zawodowej:

- umiejętność pracy w grupie i w zespole,
- odpowiedzialność,
- pomysłowość,
- systematyczność,
- punktualność,
- empatia,
- zorganizowanie,
- przywództwo,
- planowanie,
- szybkość i dokładność,
- umiejętność łatwego wystawiania się,

c) Oferta różnorodnych technik i metod pracy.

Wśród polecanych w praktyce pedagogicznej metod pracy z uczniami w zakresie doskonalenia umiejętności świadomego zarządzania swoją dalszą ścieżką edukacyjną lub karierą zawodową, na wyróżnienie zasługują:

- drama, symulacja

Obie należą do aktywizujących metod pracy. Rewelacyjnie sprawdzają się w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, jak i szkolnym. Już najmłodsi uczniowie bardzo chętnie wchodzą w określone role lub odgrywają scenki dramatyczne. Metody te są dla uczestników skarbnicą wiedzy o nich samych (emocjach, reakcjach, poziomie lęku, pewności siebie lub jego braku) i cechach predysponujących do wykonywania określonego zawodu. Wchodzenie w określone role (np. wymagającego pracodawcy, leniwego pracownika) wymaga kreatywności i odwagi, czyli cech, które są pożądane podczas procesu rekrutacyjnego oraz w samej pracy. Techniki dramatyczne są źródłem informacji o innych zaangażowanych w dramę osobach, ich emocjach, ambicjach, reakcjach na różnorodne bodźce. Uczy to wszystkie strony tolerancji i dystansu do innych. Uczestnicząc w symulacji jakiegoś zdarzenia, uczniowie mogą bezpiecznie i bez konsekwencji zmierzyć się z trudnymi sytuacjami. Symulacja jest skuteczną metodą zmiany postawy, wymaga jednakże przedyskutowania w grupie tego, co zaszło podczas prezentacji. Warto dodać, że techniki dramatyczne oraz symulacja są bardzo skutecznymi metodami w pracy z dziećmi niepełnosprawnymi (zwłaszcza z niepełnosprawnością intelektualną). Uczniowie bardzo chętnie angażują się w proponowane przez nauczyciela wyzwania dramatyczne. Dzięki pełnemu zaangażowaniu w zadanie, lepiej zapamiętują i z większą łatwością przychodzi im wyciągnięcie wniosków.

- zajęcia warsztatowe, służące:
    - rozbudzeniu świadomości konieczności planowania rozwoju i kariery zawodowej,
    - samopoznaniu i określeniu predyspozycji wyznaczających rozwój zawodowy i karierę zawodową,
    - doskonaleniu umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej i współdziałania,
    - kształtowaniu umiejętności redagowania dokumentów aplikacyjnych /CV, list motywacyjny,
    - rozwijaniu i doskonaleniu umiejętności autoprezentacji i rozmowy wstępnej /kwalifikacyjnej/ z pracodawcami,
    - zapoznaniu z obowiązującym prawem pracy.
  - spotkania z:
    - absolwentami, którzy osiągnęli sukces zawodowy - promowanie dobrych wzorców,
    - przedstawicielami różnych zawodów,
    - przedstawicielami lokalnych firm, pracodawców - praktyki zawodowe, poznanie oczekiwań pracodawców, poznanie lokalnego rynku zatrudnienia.
- d) Wykorzystywanie przez wszystkich nauczycieli pracujących z uczniami wiedzy na temat rynku pracy
- Odpowiedzialność za świadome wybory edukacyjne i zawodowe, spoczywa nie tylko na doradcach zawodowych i specjalistach zajmujących się tym zagadnieniem. Każdy nauczyciel pracujący z uczniem, (w ramach organizacji wewnątrzszkolnego systemu doradztwa edukacyjno-zawodowego) jest w stanie wspomóc uczniów w tym długotrwałym procesie, na przykład poprzez dostosowanie metod pracy i środków dydaktycznych. Niezbędne w tym zakresie są jednak wiedza dotycząca tego, co obecnie dzieje się na rynku edukacyjnym oraz rynku pracy (lokalnym, krajowym i zagranicznym). Każdy nauczyciel dobierając zadania dla uczniów może na przykład zamiast odnosić się do jakiejś fikcyjnej sytuacji, przygotować diagramy, tabele, notatki na temat: poziomu bezrobocia, wymagań w wybranych profesjach, najpopularniejszych zawodów, najlepiej opłacanych profesji, odsetek zdawalności na wybrany kierunek studiów itp. Na tej podstawie, w zależności od przedmiotu można poprosić uczniów o przygotowanie notatki, obliczenie procentu danej liczby, opracowanie danych statystycznych, oszacowanie wyników, zaprojektowania strategii, przygotowanie przedstawienia czy napisanie wypracowania na dany temat. Wskazanie przydatności zdobywanej na danych zajęciach wiedzy lub kształtowanych umiejętności oraz odnoszenie się do zagadnień, które są bliskie uczniowi i dotyczą jego życia i problemów, są łatwiej przyswajane i lepiej zapamiętywane. Sami uczniowie postawieni w sytuacjach zadaniowych, z którymi się identyfikują – bardziej angażują się, co ma wymierne efekty kształcenia.
- e) Współpraca z:
- instytucjami: poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, pracodawcami, placówkami kształcenia praktycznego, urzędami pracy, innymi szkołami tego samego lub wyższego typu, centrami doskonalenia zawodowego, organizacjami pozarządowymi, instytucjami szkoleniowymi, placówkami doskonalenia zawodowego.
  - wszystkimi pracownikami szkoły/placówki: nauczycielami przedmiotów, wychowawcami, pedagogiem szkolnym, psychologiem, szkolnym organizatorem doradztwa zawodowego
  - rodzicami/opiekunami ucznia

5. Doradztwo zawodowe dla uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego.

Nadrzędnym celem kształcenia specjalnego jest przygotowanie uczniów do samodzielności w życiu dorosłym. Na nauczycielach pracujących z uczniem niepełnosprawnym, niedostosowanym lub zagrożonym niedostosowaniem społecznie, spoczywa ogromna odpowiedzialność za jak najpełniejsze przygotowanie ich do podjęcia właściwej decyzji dotyczącej wyboru ścieżki kształcenia lub drogi zawodowej. Wybór przypadkowej lub nieprzemyślanej decyzji wiąże się z dużo poważniejszymi konsekwencjami, niż w przypadku uczniów w pełni sprawnych. Zbędny nakład pracy w uzyskanie kwalifikacji zawodowych lub w celu sprośnięcia wymaganiom edukacyjnym, może spowodować zniechęcenie, wycofanie i brak chęci do podjęcia kolejnych wyzwań edukacyjno-zawodowych.

W ramach wewnątrzszkolnego wsparcia w wyborze kierunku kształcenia i kariery-zawodowej należy położyć ogromny nacisk na rozpoznanie indywidualnych potrzeb edukacyjnych i rozwojowych oraz możliwo-

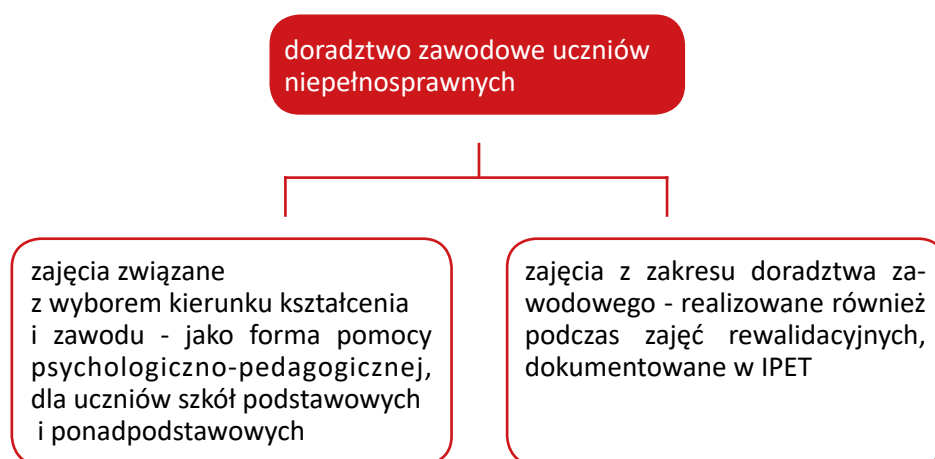
ści ucznia niepełnosprawnego, zwłaszcza w kontekście ograniczeń zdrowotnych, a co się z tym dalej wiąże – ograniczeń zawodowych. Nauczyciele powinni rozpoznać zainteresowania uczniów oraz uzdolnienia, a także zaplanować wsparcie w zakresie dokonanego rozpoznania.

Pamiętaj!

Uczniowi z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego trudniej jest ocenić własne możliwości zawodowe i pozycję na rynku pracy. Wsparciem w tym zakresie są m.in.: doradcy zawodowi, jednakże ostateczna decyzja dotycząca planowania przyszłości należy do ucznia i jego rodziców. Warto podkreślić, że w kwestiach medycznych i dotyczących przeciwwskazań do nauki i wykonywania zawodu kompetentni w orzecznictwie są wyłącznie tzw. lekarze medycyny pracy, a nie doradcy zawodowi.

6. Dwutorowe wsparcie ucznia niepełnosprawnego.

Realizacja zadań związanych z doradztwem zawodowym dla ucznia z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na niepełnosprawność¹⁰⁰, może odbywać się dwutorowo.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. poz. 1578), Indywidualny Program Edukacyjno-Terapeutyczny określa m.in.: zajęcia rewalidacyjne, resocjalizacyjne i socjoterapeutyczne oraz inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia, a także:

- a) w przypadku ucznia klasy VII i VIII szkoły podstawowej, branżowej szkoły I stopnia, liceum ogólnokształcącego i technikum – zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego,
- b) zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu realizowane w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

7. Dla kogo organizowane są oddziały przysposabiające do pracy?

Dodatkową formą wsparcia, dla uczniów, którzy **nie rokują** ukończenia szkoły podstawowej w normalnym trybie, jest możliwość organizowania oddziałów przysposabiających do pracy. Dotyczy to uczniów, którzy ukończyli 15 rok życia oraz którzy:

- 1) otrzymali promocję do klasy VII szkoły podstawowej albo
- 2) nie otrzymali promocji do klasy VIII szkoły podstawowej¹⁰¹.

¹⁰⁰ Uczeń niepełnosprawny w rozumieniu prawa oświatowego to uczeń: niesłyszący, słabosłyszący, niewidomy, słabowidzący, z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją, z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, i z niepełnosprawnościami sprzężonymi

¹⁰¹ § 16 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 marca 2017 r. w sprawie szczegółowej organizacji publicznych szkół i publicznych przedszkoli (Dz. U. poz. 649);

Procedura przyjęcia ucznia odbywa się na podstawie opinii wydanej przez lekarza oraz opinii poradni psychologiczno pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, z której wynika zasadność nauki przez ucznia w oddziale przysposabiającym do pracy. Dyrektor szkoły podstawowej przyjmuje ucznia do oddziału za zgodą rodziców.

Realizacja zadań w ramach oddziału przysposabiającego do pracy

- W oddziale przysposabiającym do pracy kształcenie ogólne realizuje się zgodnie z podstawą programową kształcenia ogólnego dostosowaną do potrzeb i możliwości uczniów.
- Program przysposobienia do pracy opracowuje nauczyciel prowadzący zajęcia przeznaczone na osiągnięcie wybranych efektów kształcenia określonych w podstawie programowej kształcenia w zawodach dla danego zawodu.
- Przeposobienie do pracy może być organizowane w szkole podstawowej albo poza szkołę na podstawie umowy zawartej przez dyrektora szkoły podstawowej, w szczególności ze szkołą prowadzącą kształcenie zawodowe, placówką kształcenia ustawicznego, placówką kształcenia praktycznego, ośrodkiem dokształcania i doskonalenia zawodowego oraz pracodawcą.

8. Treści programowe oraz wymagania w zakresie przygotowania osób realizujących doradztwo zawodowe.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określi, w drodze rozporządzenia: [...] treści programowe z zakresu doradztwa zawodowego, warunki i sposób realizacji i organizacji doradztwa zawodowego w szkołach i placówkach oraz wymagania w zakresie przygotowania osób realizujących doradztwo zawodowe w szkołach i placówkach, uwzględniając rolę doradztwa zawodowego we wspieraniu uczniów i słuchaczy w procesie podejmowania decyzji edukacyjnych i zawodowych¹⁰². Rozporządzenie będzie obowiązywać od 1 września 2018 r.

---

¹⁰² Art. 47.1. ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz. U. z 2017 r. poz. 59 i 949);

Formy systemu doradztwa zawodowego

preorientacja zawodowa

- wprowadzana już w przedszkolu podczas bieżącej pracy z uczniem,
- wykorzystująca podstawy pedagogiki zabawy,
- koncentruje się na poznaniu własnych zasobów, poznaniu zawodów i środowiska pracy,
- realizowana w formie zabaw w naśladownictwo, zabaw konstrukcyjno-manipulacyjnych, zabaw badawczych, zespołowych, gier.

orientacja zawodowa

- obejmuje dzieci w klasach 1-3 oraz 4-6,
- realizowana podczas bieżącej pracy z uczniem,
- dotyczy poszerzania wiedzy w zakresie:
  - nt. metodologii uczenia się,
  - radzenia sobie ze stresem,
  - treningu twórczego myślenia,
  - komunikacji, asertywności,
  - współpracy w grupie,
  - podejmowania decyzji,
  - wiedzy o zawodach i środowisku pracy.

doradztwo zawodowe

- dla uczniów klas 7 i 8 oraz szkół ponadpodstawowych,
- organizowane w formie zajęć z zakresu doradztwa zawodowego oraz zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia i zawodu realizowanych w ramach pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- cele ukierunkowane na:
  - przygotowanie młodzieży do podjęcia trafnych decyzji edukacyjno-zawodowych, wyboru szkoły i zawodu zgodnych z zainteresowaniami i uzdolnieniami oraz do roli pracownika na współczesnym rynku pracy,
  - radzenia sobie z ciągłymi zmianami,
  - kształtowanie proaktywnych postaw we współczesnym świecie.

V. Zadania nauczyciela w kontekście nowych regulacji prawnych - Hanna Derewlana, Agnieszka Kacprzak

V.1. Rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dziecka i czynników środowiskowych

**„Czym gorączka, kaszel, wymioty dla lekarza, tym uśmiech, łza, rumieniec dla wychowawcy.
Nie ma objawu bez znaczenia.
Trzeba notować i zastanawiać się nad wszystkim,
odrzucać co przypadkowe,
łączyć co pokrewne, szukać kierujących praw...”¹⁰³.**

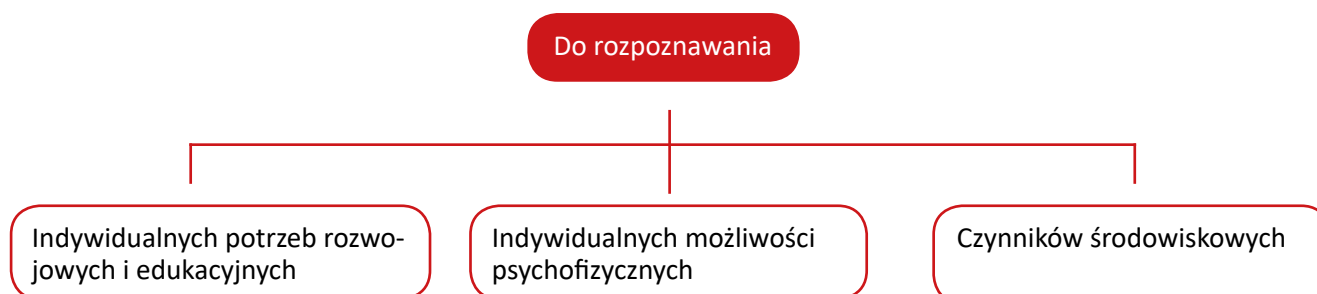
¹⁰³ J. Korczak, Momenty wychowawcze. Warszawa, 1924

Myśl J. Korczaka nabiera szczególnego znaczenia w kontekście zadań nauczycieli dotyczących rozpoznawania potrzeb i możliwości uczniów. Zwraca uwagę na konieczność wnikliwej, systematycznej i szczegółowej obserwacji uczącego się, łączenia wszystkich zaobserwowanych symptomów, w celu dokonania rzetelnej diagnozy.

Bazę informacji o uczącym tworzą wszyscy pracownicy szkoły, prowadząc bieżącą obserwację pedagogiczną w różnych sytuacjach szkolnych, co gwarantuje wieloaspektowe rozpoznanie potrzeb i możliwości uczącego się. Dobór techniki/metody badawczej, jaką jest obserwacja pedagogiczna zapewnia bezstresowe w odniesieniu do ucznia pozyskiwanie danych.

Diagnoza prowadzona w przedszkolu, szkole lub placówce pozwala na ustalenie wielu czynników sprawczych mających wpływ na funkcjonowanie ucznia. Uwzględnia kontekst biopsychospołeczny, w którym obok czynników rozwojowych i edukacyjnych, istotną rolę w rozwoju młodego człowieka odgrywają także czynniki środowiskowe.

1. Do czego zobligowany jest każdy nauczyciel, wychowawca grup wychowawczych w zakresie prowadzenia obserwacji pedagogicznej?

Indywidualne potrzeby rozwojowe – wynikają przede wszystkim z etapu rozwoju procesów poznawczych i procesów emocjonalno-społecznych oraz rozwoju osobowości. Nauczyciel rozpoznaje ich aktualny poziom w odniesieniu do każdego ucznia, w czym pomocne mogą być pytania, np.:

- Czy uczeń jest w stadium myślenia konkretno-wyobraźniowego (przedoperacyjnego), operacyjnego (konkretnego), czy abstrakcyjnego?
- Czy jego uwaga jest mimowolna czy dowolna (czy jest procesem regulowanym, czy samoregulowanym)?
- Czy jego pamięć ma charakter dowolny czy logiczny?
- Czy w ramach percepcji uczeń dokonuje rozpoznawania, rozróżniania, czy może już kategoryzowania?
- Czy ma gotowość do pracy w grupie?
- Czy potrafi kontrolować swoje emocje?
- Czy poszukuje nowych wyzwań?
- Czy podejmuje się rozwiązywania zadań samodzielnie, czy oczekuje pomocy?
- Czy kieruje się motywacją zewnętrzną w działaniach, czy swoją aktywność postrzega już jako własną potrzebę?

Nauczyciel powinien być świadomy tego, że każdy uczeń, będący w tym samym wieku, może być w innym momencie rozwoju np. w fazie początkowej, końcowej danego etapu/stadium lub na etapie przejściowym – pomiędzy następującymi po sobie etapami i że wynikające z procesów poznawczych komponenty rozwijane są przez wiele lat. Istotne jest więc rozpoznanie indywidualnych potrzeb rozwojowych uczącego się, by wymagania stawiane mu przez nauczyciela były dostosowane do jego możliwości poznawania i przetwarzania rzeczywistości, by mógł im sprostać.

Np. uczeń, który jest na etapie myślenia przedoperacyjnego lub w fazie przejściowej do myślenia operacyjnego, nie może być pozbawiony możliwości manipulowania, liczenia na konkretach.

Indywidualne potrzeby edukacyjne – wiążą się z warunkami, jakie tworzy nauczyciel, by uczeń opanował wymagania, które określa podstawa programowa i program nauczania, przewidziane dla jego etapu kształcenia, poszerzone przez oczekiwania samego ucznia związane np. z zakresem treści, działań, które go interesują. W aspekcie indywidualnych potrzeb edukacyjnych najważniejsza jest strategia, którą przyjmie nauczyciel dla konkretnego ucznia oraz dobór dostosowań w szczególności pod kątem organizacji pracy, form i metod uczenia/uczenia się.

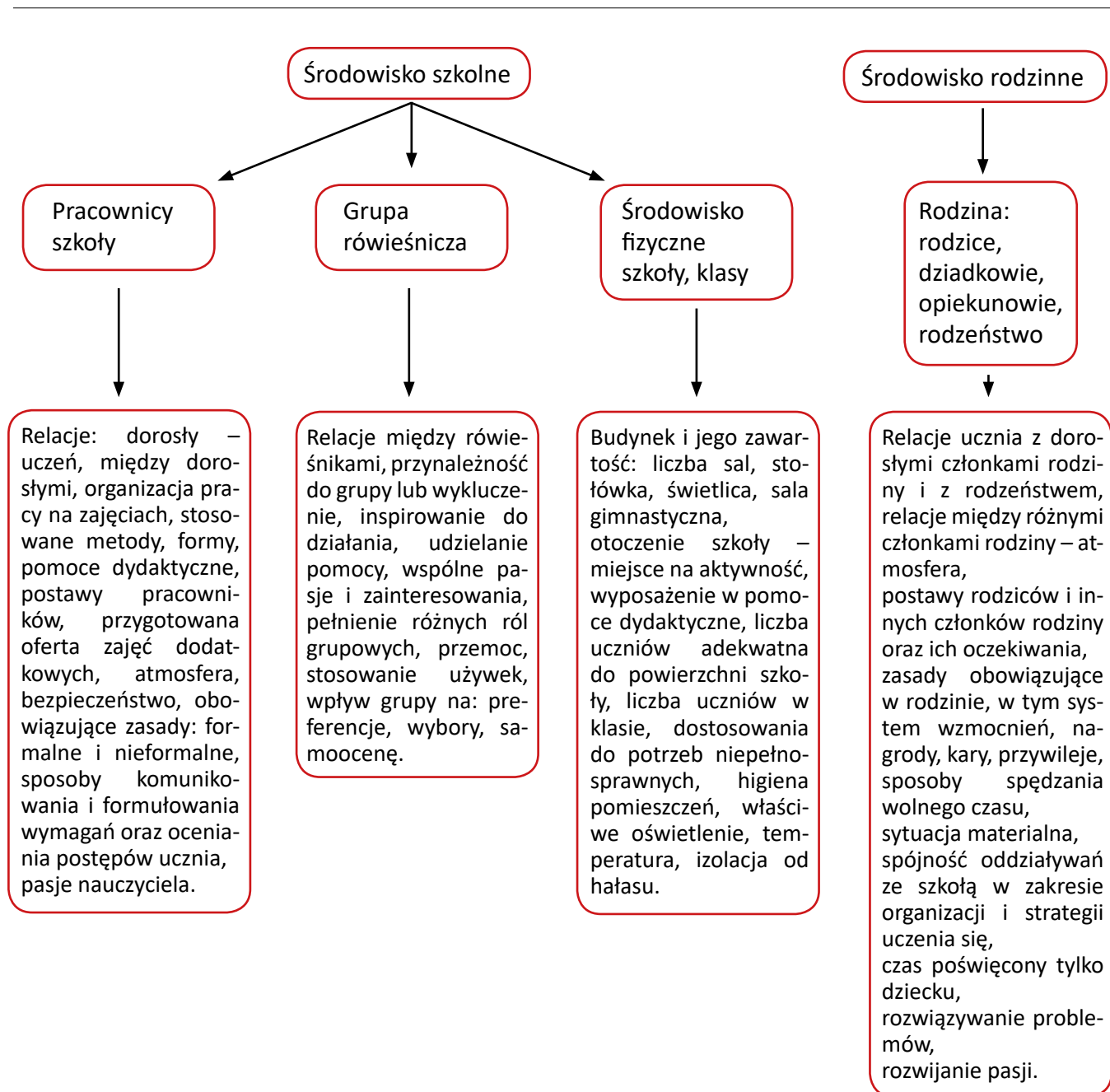
Np. dla ucznia z trudnościami w opanowaniu techniki czytania nauczyciel/specjalista może wybrać metodę z grupy: syntetycznych, analitycznych, analityczno-syntetycznych lub globalnych, których podstawą jest głoska, sylaba, wyraz lub zdanie. Może zastosować dowolną, ale optymalną dla dziecka wybierając spośród, np: Metody fonetyczno-literowo-barwnej B. Ročławskiego, Metody Dobrego Startu M. Bogdanowicz, Naturalnej nauki języka B. Cutting, Świata pisma I. Majchrzak, Metody 18 struktur wyrazowych E. Kujawy, M. Kurzyny... Nie zawsze pierwszy wybór jest ostateczny i skuteczny.

Indywidualne możliwości psychofizyczne - wiążą się z indywidualnymi cechami jednostki, wpływającymi pozytywnie lub negatywnie na własne uczenie się, np. tempo uczenia się, wytrwałość, czas przez który uczeń może skupić uwagę, motywacja do uczenia się, podejście do rozwiązywania problemów, ograniczenia wynikające z choroby przewlekłej, dominujący styl uczenia się, preferowany rodzaj inteligencji - interpersonalny lub intrapersonalny, łatwość lub trudność w nawiązywaniu relacji, kontrola emocjonalna itd. Z indywidualnych możliwości wynika potrzeba opracowania przez nauczyciela szerokiego wachlarza dostosowań, wymagających już nie tylko indywidualizacji pracy z uczniem, ale personalizacji uczenia się jednostki.

Czynniki środowiskowe

Uczeń na co dzień funkcjonuje w różnorodnych środowiskach. Znaczący wpływ na jego wielostronny rozwój mają te czynniki, które wynikają ze środowiska szkolnego, dotyczące grupy rówieśniczej i osób dorosłych zatrudnionych w przedszkolu, szkole i placówce, środowiska fizycznego szkoły i klasy oraz środowiska rodzinnego.

Należą do nich między innymi:

Każda z tych grup może mieć zarówno pozytywny, jak i negatywny wpływ na osiągnięcie sukcesów lub porażek przez dzieci i młodzież.

Szczególne wymiaru nabiera oddziaływanie nauczyciela, specjalisty, który buduje bezpieczne i atrakcyjne dla ucznia drogi uczenia się dostosowane do jego możliwości i predyspozycji lub stawia bariery i ograniczenia trudne do pokonania przez uczącego się.

Zaprezentowane poniżej przeciwstawne modele uczenia wskazują, w którym przypadku uczeń dzięki personalizacji procesu kształcenia ma szansę na rozwój.

Wpływ środowiska szkolnego – postawy nauczycieli, preferowane sposoby uczenia

Nauczyciel

Przekazuje wiedzę.

Podaje gotowe rozwiązania.

Preferuje swój styl uczenia się.

Uczy według tego samego schematu.

Narzuca metodę rozwiązania problemu, sposób prowadzenia notatek ...

Pracuje na podstawie podręcznika i ćwiczeń.

Przygotowuje zadania o tym samym stopniu trudności.

Wyznacza taki sam czas na zadanie dla wszystkich uczniów.

Ocenia tylko za pomocą stopnia.

Realizuje tematykę zajęć zgodnie z wytyczonym przez siebie planem.

Wymagający

Dominujący

Dyscyplinujący

Zamknięty, tworzący dystans

Nauczyciel

Wspiera w samodzielnym odkrywaniu wiedzy. Uczy, jak się uczyć.

Dostosowuje swoje działania do stylu uczenia się ucznia.

Zaskakuje, wprowadza oryginalne zadania, ciekawe początki, zakończenia zajęć.

Umożliwia uczniowi wybór: metody, formy prezentacji zadania i redagowania notatek.

Tworzy warunki do korzystania z różnych źródeł informacji.

Różnicuje stopień trudności zadań, pozwala dokonać wyboru.

Różnicuje czas, uwzględniając potrzeby ucznia.

W ocenie przekazuje informację zwrotną.

Uwzględnia zainteresowania uczniów, zgłaszane przez nich pomysły, umożliwia prezentację osiągnięć, uzdolnień.

Wspierający

Moderujący działaniami uczniów

Tworzący bezpieczną, przyjazną atmosferę uczenia się

Otwarty na ucznia, jego potrzeby, problemy.

Wszystkie czynniki, zarówno rozwojowe, edukacyjne, środowiskowe są ważne i żadnym z nich nie można pominąć. Dzięki ich rozpoznaniu możemy określić mocne strony ucznia oraz te, które wymagają wsparcia, jego zainteresowania i uzdolnienia, jak również bariery oraz ograniczenia, które utrudniają mu funkcjonowanie w przedszkolu, szkole lub placówce.

2. W jaki sposób pozyskać informacje o mocnych stronach dzieci i młodzieży i tych, które należy wspierać?

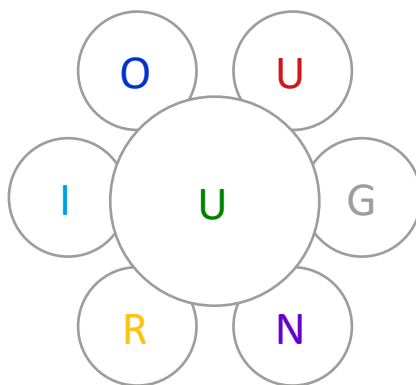
Warunkiem rzetelnego rozpoznania potrzeb indywidualnych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia jest zgromadzenie informacji tworzących, jak najbardziej kompletny - całościowy obraz uczącego się, który ukaże jego kompetencje, cechy zachowań, mocne strony, predyspozycje, zaintereso-

sowania i uzdolnienia. Wskaże także na występujące trudności, braki, które należy niwelować. Rzetelna diagnoza pedagogiczna i wynikające z niej wnioski zapewnią trafny dobór: obszaru wsparcia, rodzaju formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, sposobów organizacji oraz metod pracy.

Wśród wielu metod i technik poznawania drugiej osoby najbardziej naturalną w przedszkolu, w szkole i placówce jest obserwacja pedagogiczna, którą Pilch¹⁰⁴ rozumie, jako „gromadzenie danych uzyskanych drogą spostrzeżeń zmysłowych, bez interwencji obserwatora w przebieg badanego zjawiska”.

W środowisku edukacyjnym obserwacji pedagogicznej należy dokonywać w trakcie codziennej bieżącej pracy z uczniem w różnych sytuacjach edukacyjnych i kontekstach społecznych, w wielu konfiguracjach:

Uczeń – Uczeń,
Uczeń – Grupa,
Uczeń – Nauczyciel,
Uczeń – Rodzic,
Uczeń – Inny pracownik szkoły,
Uczeń – Osoba obca (np. zewnętrzny ekspert).

Informacje o dzieciach i młodzieży gromadzimy podczas np.:

- zorganizowanych przez nauczyciela działań dydaktycznych w ramach wielostronnej aktywności na terenie przedszkola, szkoły (na zajęciach zintegrowanych oraz lekcjach przedmiotowych),
- zajęć organizowanych poza murami przedszkola, szkoły lub placówki (podczas spacerów i wycieczek, olimpiad i zawodów sportowych, działań w ogrodach, zajęć w instytucjach kulturalno-oświatowych itp.),
- inicjowanych przez ucznia/wychowanka (np.: swobodnych zabaw, gier w grupie przedszkolnej, w grupie wychowawczej, w klasie, podczas przerw w szkole, na placu zabaw, przy podejmowaniu czynności samoobsługowych, organizacyjnych, działań ukierunkowanych na pomoc, integrację i dzielenie się swoimi zainteresowaniami, itp.),
- spotkań okolicznościowych i tematycznych w grupie przedszkolnej/grupie wychowawczej/klasie, uroczystości organizowanych dla całej społeczności przedszkola, szkoły lub placówki, prelekcji, warsztatów, spotkań z ciekawymi ludźmi,
- zajęć rozwijających zainteresowania, uzdolnienia wynikających z oferty przedszkola/szkoły/placówki,
- zajęć specjalistycznych w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej (jeśli uczeń w nich uczestniczy),
- zajęć świetlicowych (jeśli uczeń bierze w nich udział) itd.

Ważne!:

Ukazanie potrzeby obserwacji pedagogicznej w wielu przestrzeniach - architektonicznych, czasowych, personalnych oraz podczas zróżnicowanych sytuacji edukacyjnych, istotne jest w kontekście pozyskiwania i łączenia informacji o uczniu od wielu nauczycieli i innych pracowników przedszkola/szkoły/placówki.

¹⁰⁴ T. Pilch, Zasady badań pedagogicznych. Warszawa, 1995

W związku z tym prowadzoną obserwacją należy rozumieć jako działanie diagnostyczne nauczycieli, które podejmują codziennie i podczas każdego kontaktu z uczniem, żeby zarejestrować nawet te najmniejsze zmiany świadczące o trudnościach lub postępach ucznia.

---

3. Jakie cechy obserwacji pedagogicznej mają wpływ na jej obiektywność i przydatność w rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz rozwijaniu potencjału ucznia?

Do najistotniejszych cech obserwacji należą:

4. Jakich błędów powinien unikać obserwator?

Nauczyciel - obserwator oprócz wiedzy dotyczącej samej obserwacji i znajomości procesów rozwojowych ucznia musi charakteryzować się **rzetelnością, spostrzegawczością i obiektywizmem** oraz wiedzieć, jakie błędy w zastosowanej metodzie mogą spowodować zniekształcenie postępowania obserwacyjnego, a w konsekwencji wpłynąć na nieprawidłową interpretację wyników.

5. Jakie inne techniki lub metody diagnostyczne mogą wzbogacić informacje o potencjale ucznia i jego funkcjonowaniu w przedszkolu, szkole lub placówce?

W gromadzeniu informacji oprócz obserwacji pedagogicznej podczas bieżącej pracy można zastosować, np.:

- analizę dokumentów
  - dydaktycznych i szkolnych, w tym: testów kompetencji, sprawdzianów, egzaminów, dzienników lekcyjnych, dzienników zajęć przedszkolnych, dzienników zajęć pozalekcyjnych np. kół zainteresowań, dzienników zajęć specjalistycznych, zawierających informacje o wynikach w nauce, frekwencji, preferowanych zainteresowaniach, uzdolnieniach, udzielanych formach pomocy psychologiczno-pedagogicznej, incydentalnych wydarzeniach z udziałem ucznia, kontaktach nauczycieli z rodzicami ...,
  - udostępnionych w szkole za zgodą rodzica, w tym: Informacji o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej, orzeczeń i opinii poradni psychologiczno-pedagogicznych i specjalistycznych (jeśli uczeń je posiada), zawierających informacje o poziomie funkcjonowania ucznia w poszczególnych sferach rozwojowych, stopniu przygotowania do nauki czytania, pisania, liczenia lub poziomie opanowania umiejętności szkolnych, mocnych i słabych stronach uczniów, w tym zainteresowaniach oraz brakach i trudnościach, wskazaniach do dalszej pracy,
  - medycznych w tym: zaleceń lekarzy z pediatrycznych poradni lekarskich i specjalistycznych w zaświadczeniach lekarskich i poszpitalnych (za zgodą rodzica), procedur postępowania wobec ucznia

-
- z chorobą przewlekłą, znajdujących się w zasobach pielęgniarki szkolnej) itd.,
  - analiza wytworów uczniowskich – czyli badanie na podstawie, np: rysunków, prac przestrzennych, pisma, niedokończonych zdań, swobodnych tekstów. Sprzyjają interpretacji stanu emocjonalno-społecznego dziecka, młodego człowieka – jego przeżyć, uczuć, pragnień, marzeń. Mogą odzwierciedlać relacje interpersonalne między członkami rodziny ucznia, między uczniem a rówieśnikami oraz wskazywać poziom umiejętności wykonawczych (manualnych, estetycznych) autora pracy,
  - rozmowy indywidualne, np.: - z uczniem, rodzicami/opiekunami (dotyczące np.: stanu zdrowia ucznia, nastroju, zmian w jego zachowaniu, nawiązywania relacji z osobami dorosłymi i rówieśnikami, sukcesów i trudności, zainteresowań, motywacji do uczenia, preferowanych sposobów uczenia się w domu, spędzania wolnego czasu, stosowanego systemu nagród i kar, ustalonych zasad i norm oraz stopnia ich przestrzegania, długości i jakości czasu przeznaczanego przez rodziców tylko dla dziecka itd.),
    - z innymi nauczycielami pracującymi z dzieckiem, specjalistami (dotyczące np.: wyników obserwacji pedagogicznej podczas bieżącej pracy, w tym postępów uczniów, braków i trudności, prezentowanych przez nich zachowań, relacji rówieśniczych, organizacji warsztatu pracy, skuteczności wdrożonych dostosowań i efektywności udzielonych specjalistycznych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej itd.),
    - z innymi osobami w zależności od problemów ucznia np.: kuratorami sądowymi, pracownikami socjalnymi, przedstawicielami policji ...,
    - badania socjometryczne – wykorzystywanie technik socjometrycznych w celu ustalenia relacji w grupie np.: technika J.L. Moreno, plebiscyt życzliwości i niechęci, zgadnij kto, szeregowania rangowego.

Ważne!:

- nauczyciele i rodzice mogą także skorzystać z narzędzi diagnostycznych opracowanych przez Instytut Badań Edukacyjnych między innymi z: Testu Umiejętności na Starcie Szkolnym, Testu Pamięci Roboczej, narzędzi do diagnozy ryzyka dysleksji i wielu innych. Pracownicy IBE udzielają również konsultacji dotyczących procedury stosowania narzędzi i interpretacji wyników.
  - przytoczone przykłady nie wykorzystują szerokiego spektrum źródeł pozyskiwania informacji o funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu, szkole lub placówce. Można je modyfikować i wzbogacać w zależności od problemu uczącego się, jego trudności, barier i ograniczeń, gotowości do współpracy i dzielenia się informacjami rodziców/opiekunów a także wiedzy samego nauczyciela.
-

6. W jakim celu należy prowadzić obserwację pedagogiczną w przedszkolu, a w jakim w szkole?

Im wcześniej nastąpi rozpoznanie potrzeb i możliwości dzieci, tym szybciej można im zapewnić indywidualne wsparcie i pomoc. Rozpoznanie w oparciu o obserwację pedagogiczną prowadzą nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych oraz specjaliści w przedszkolu, szkole i placówce.

1. w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych formach wychowania przedszkolnego

Obserwacja pedagogiczna ma na celu wczesne rozpoznanie u dziecka dysfunkcji lub dysharmonii rozwojowych i podjęcie interwencji zmierzającej do ich wyeliminowania. Ponadto ułatwia ona zidentyfikowanie zainteresowań i uzdolnień dzieci do rozwijania, których nauczyciel tworzy optymalne warunki.

Obserwacją pedagogiczną podczas bieżącej pracy objęte są wszystkie dzieci w przedszkolu. U wychowanków, którzy w danym roku szkolnym mają rozpocząć naukę w szkole obserwacja pedagogiczna kończy się analizą i oceną gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole tzw. diagnozą przedszkolną.

Obserwacja pedagogiczna ukierunkowana jest na funkcjonowanie dziecka we wszystkich sferach rozwojowych. Powinna przede wszystkim uwzględniać:

w zakresie rozwoju społeczno-emocjonalnego:

- stopień samodzielności organizacyjnej, zadaniowej, w zakresie samoobsługi,
- funkcjonowanie w grupie, w tym nawiązywanie kontaktów i relacji z rówieśnikami oraz osobami dorosłymi również współdziałanie w zespole,
- stopień rozpoznawania emocji i ich kontroli w sytuacji problemowej lub nowej.

---

w zakresie rozwoju fizycznego:

- poziom ogólnej sprawności ruchowej (duża motoryka),
- poziom sprawności manualnej (mała motoryka),
- funkcjonowanie zmysłów.

w zakresie rozwoju intelektualnego:

- poziom rozwoju procesów poznawczych: myślenia, uwagi, pamięci, spostrzegania,
- poziom rozwoju funkcji psychomotorycznych t.j.: percepcji wzrokowej, słuchowej, koordynacji wzrokowo-słuchowo,
- kompetencje komunikacyjne, w tym: poprawność artykulacyjną, fleksyjną, gramatyczną i składniową podczas wypowiedzi,
- poziom rozumowania matematycznego.

w zakresie wiedzy ogólnej:

- zasób informacji o zjawiskach przyrodniczych i społecznych,
- zainteresowania czytaniem, liczeniem.

Niezbędne jest także ustalenie obszarów zainteresowań i uzdolnień dziecka oraz określenie jego mocnych stron i tych które wymagają wsparcia.

Analiza wyników wstępnej obserwacji pedagogicznej (która jest prowadzona na początku roku szkolnego) jest podstawą do wyłonienia dzieci, które wymagają zniwelowania deficytów rozwojowych i rozwijania funkcji psychomotorycznych. Nauczyciele opracowują dla nich programy korygująco-wspierające, zawierające dostosowania dotyczące organizacji pracy, doboru form oraz metod. Realizacja zadań wynikających z ww. programów odbywa się w ramach pracy z całą grupą, w małych zespołach, w działaniach indywidualnych z dzieckiem, podczas bieżącej pracy oraz specjalistycznych form zajęć pomocy psychologiczno-pedagogicznej (w przypadku potrzeby zintensyfikowania oddziaływań).

Obserwacja końcowa daje odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu podjęte wsparcie przełożyło się na zniwelowanie trudności i zmniejszenie dysharmonii rozwojowych. Program korygująco-wspierający odnosi się także do rozwijania zainteresowań i uzdolnień dzieci.

Rodzice dzieci, które w danym roku szkolnym rozpoczynają naukę w klasie pierwszej szkoły podstawowej, otrzymują pisemną Informację o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole, ze wskazaniem mocnych stron i zauważonych trudności w zakresie:

- umiejętności społecznych i odporności emocjonalnej,
- umiejętności matematycznych i gotowości do nauki czytania i pisanie,
- sprawności motorycznej i koordynacji wzrokowo-ruchowej,
- samodzielności,
- potrzeb rozwojowych dziecka, jego predyspozycji, uzdolnień i zainteresowań.

Ważne!:

- rodzice nie są zobligowani do przedłożenia ww. dokumentu nauczycielowi uczącemu w klasie pierwszej szkoły podstawowej, ale w przypadku zarejestrowania podczas obserwacji końcowej utrzymujących się trudności i dysharmonii rozwojowych, przekazanie go wychowawcy, skróci czas na podjęcie kontynuacji działań wspierających rozwój dziecka,
  - wskazane jest, by nauczyciel klasy pierwszej szkoły podstawowej, chcąc rozpoznać indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne nowego zespołu klasowego, przeprowadził – diagnozę wstępną, która ukaże na początku roku szkolnego zasób, potencjał uczniów i zasygnalizuje ewentualne braki, trudności rozwojowe i edukacyjne. Przedmiotem badania powinny być wybrane umiejętności, zdolności, sprawności, które wynikają z wymagań określonych w podstawie programowej wychowania przedszkolnego, w szczególności opisane w Informacji o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej.
-

Obserwację pedagogiczną w trakcie bieżącej pracy z uczniami w szkole nauczyciel prowadzi w celu rozpoznania u uczniów:

- trudności w uczeniu się, np. charakterystycznych dla języka polskiego – w czytaniu, pisaniu, w redagowaniu różnych form wypowiedzi, matematyki – w liczeniu, w rozwiązywaniu zadań tekstowych ...,
- problemów emocjonalno-społecznych,
- szczególnych uzdolnień.

W I etapie kształcenia technikę/metodę tę nauczyciel wykorzystuje w szczególności do zdiagnozowania u uczniów:

- deficytów kompetencji i zaburzeń sprawności językowych,
- ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się,
- potencjału,
- zainteresowań oraz szczególnych uzdolnień.

Zaobserwowane niepokojące symptomy podczas wykonywania zadań edukacyjnych przez ucznia są wskazaniem do objęcia go pomocą psychologiczno-pedagogiczną.

Przykładowe symptomy sugerujące występowanie specyficznych trudności w uczeniu się

Rodzaj specyficznych trudności w uczeniu się	Symptomy
Dysleksja (specyficzne trudności w czytaniu)	<p>Przy odczytywaniu: mylenie liter o podobnym kształcie, np.: p-b, m-w, a-o, t-ł, przestawianie liter w wyrazie, pomijanie wyrazów lub dodawanie nowych, opuszczanie lub zmiana końcówek wyrazów, odgadywanie wyrazów po pierwszej literze, sylabie, trudności w czytaniu wyrazów: ze zbiegiem spółgłosek, wielosylabowych, nowych, uporczywe głoskowanie, częste powracanie do początkowej sylaby, trudności w dokonaniu syntezy,</p> <p>Nieprawidłowy rytm i tempo czytania.</p> <p>Brak lub słabe rozumienie tekstu.</p> <p>Inne trudności: w zapinaniu guzików, sznurowaniu butów, w zapamiętywaniu i wykonywaniu poleceń złożonych, opóźniony rozwój mowy, mylenie kierunków, pismo lustrzane, w zapamiętywaniu sekwencji np. przy dniach tygodnia, miesiący, w zapamiętywaniu dat, w odczytywaniu wyrazów na językach obcych</p>
Dysgrafia – specyficzne trudności w pisaniu (niski poziom graficzny pisma)	<p>mało czytelne pismo lub w ogóle nieczytelne, niedokładny, zniekształcony zapis liter, niewłaściwe odstępy między literami i wyrazami, złe proporcje liter w wyrazie, niewłaściwe łączenie liter, silny lub słaby nacisk przy pisaniu, wolne tempo pisania, opuszczanie fragmentów tekstu,</p> <p>trudności w rysowaniu, kreśleniu na geometrii ...</p>

<p>Dysortografia - specyficzne trudności w pisaniu, (popęłnianie błędów ortograficznych mimo znajomości zasad pisowni, inne odstępstwa od poprawnego zapisu wyrazu)</p>	<p>Podczas przepisywania, pisania z pamięci, ze słuchu – mylenie liter o podobnych kształtach np. l, ł, t i różniących się położeniem wobec osi poziomej np. p-g lub pionowej np. u-n, pomijanie drobnych elementów pisma np. kresek, ogonków, kropek, opuszczanie/ dodawanie/ zamiana liter lub wyrazów, łączenie wyrazów, łączenie przyimków z wyrazami, błędy w pisowni wyrazów ze zmiękczeniami, z dwuznakami, z głoskami dźwięcznymi i bezdźwięcznymi, zamiana końcówek ą –om, ę-em, trudności w różnicowaniu liter i-j, pismo fonetyczne, wolne tempo pisania, opuszczanie fragmentów tekstu, błędy w wyrazach z ó-u, rz-ż, ch-h mimo znajomości zasad</p> <p>Trudności na innych przedmiotach np.: odtwarzanie znaków graficznych i zapis wyrazów na językach obcych, w zapisywaniu liczb wielocyfrowych, ułamków, omijaniu liczb w formułach matematycznych</p>
--	---

(Więcej o specyficznych trudnościach w uczeniu można przeczytać np. w publikacji „O dysleksji czyli specyficznych trudnościach w czytaniu i pisaniu” M. Bogdanowicz)

Dzięki obserwacji pedagogicznej możemy nie tylko wychwycić symptomy informujące o trudnościach ucznia, ale także o jego zainteresowaniach, czy też uzdolnieniach.

Według Kruszewskiego¹⁰⁵ uczniów zdolnych można poznać między innymi po:

- fantastycznych pomysłach, które próbują realizować bez względu na istniejące warunki,
- tolerancji wobec sprzeczności i wieloznaczności, co powoduje, że mogą być odbierani jako myślący nieprecyzyjnie,
- szybkim tempie, często skróconym działaniu, w toku rozwiązywania zadań intelektualnych,
- dużej liczbie interesujących ich zagadnień, mogą być posądzeni o powierzchowność,
- preferowaniu pracy w samotności, co może być interpretowane jako przejaw zaburzenia w ich życiu społecznym.

Ważne!:

Te przykłady wskazują na możliwość błędnej interpretacji wyników obserwacji pedagogicznej, przy braku zachowania obiektywizmu podczas badania.

(więcej na ten temat przeczytasz w publikacji ORE: „Uczeń zdolny” Model pracy z uczniem zdolnym na etapie gimnazjalnym - zespół redakcyjny w składzie: T. Dąbrowska, L. Dyndor, M. Foryś, K. Gałązka, E. Kolczyńska, A. Madziara, K. Pęczek, E. Sprawka, E. Wachowicz)

7. Kto może pomóc nauczycielowi w procesie diagnostycznym?

Na terenie przedszkola, szkoły lub placówki, osobami, które mogą udzielić nauczycielowi wsparcia w zakresie rozpoznawania potencjału ucznia są:

- **wszyscy nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych** prowadzący z nim zajęcia opiekuńczo-wychowawcze i dydaktyczne,
- **specjaliści zatrudnieni w przedszkolu, szkole lub placówce:**
  - *pedagog, psycholog, terapeuta pedagogiczny, logopeda i inni specjaliści*, do ich głównych zadań należy prowadzenie badań i działań diagnostycznych, w tym diagnozowanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych, w celu ustalenia mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień, przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu ucznia,

Ze względu na specyfikę oddziaływań terapeutycznych:

- *terapeuta pedagogiczny*, prowadzi w szczególności badania diagnostyczne uczniów z zaburzeniami i odchyleniami rozwojowymi oraz specyficznymi trudnościami w uczeniu się, w celu rozpoznania ich

¹⁰⁵ K. Kruszewski, Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela. Warszawa, 1991

-
- trudności, jak również rozpoznaje przyczyny utrudniające uczniom aktywne i pełne uczestnictwo w życiu przedszkola, szkoły lub placówki,
- *logopeda*, dokonuje diagnozy logopedycznej, w celu określenia stanu mowy i poziomu rozwoju umiejętności językowych poprzez badania przesiewowe,
  - inni pracownicy szkoły (niepedagogiczni) – przekazujący informacje o zaobserwowanych sytuacjach, postawach uczniów,
  - rodzice zaproszeni do rozmowy lub kontaktujący się z nauczycielem z własnej inicjatywy – dzielący się swoimi spostrzeżeniami odnoszącymi się do sfery edukacyjnej, społeczno-emocjonalnej w funkcjonowaniu dziecka, do jego sukcesów, porażek, problemów, sytuacji losowych ...

Ważne!:

W przypadku, gdy rozpoznanie i wynikające z niego działania wspierające ucznia nie przynoszą poprawy dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki (za zgodą rodzica lub pełnoletniego ucznia) może wystąpić z wnioskiem o przeprowadzenie diagnozy w publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej.

---

8. Jakie korzyści przyniesie uczniom rozpoznawanie indywidualnych potrzeb i możliwości psychofizycznych w przedszkolu, szkole, placówce?

Uzyskane przez nauczycieli, przede wszystkim w wyniku obserwacji pedagogicznej, spostrzeżenia, ich analiza oraz wnioski umożliwią szybkie objęcie uczniów pomocą psychologiczno-pedagogiczną podczas codziennej pracy oraz wprowadzenie zmian wpływających korzystnie na proces uczenia się.

Wyniki działań diagnostycznych przyczynią się do:

- **szybkiego wdrożenia indywidualnych dostosowań, włączonych w bieżącą pracę z uczącym się, co może się przełożyć na: korektę dysfunkcji, pokonanie lub zmniejszenie występujących trudności, rozwój i udoskonalenie umiejętności szkolnych, zmiany w zachowaniu uczniów, wzrost osiągnięć w różnych obszarach.**

Indywidualne dostosowania mogą dotyczyć różnych obszarów:

- organizacji przestrzeni – np.: miejsca, w którym uczeń działa, osoby z którą siedzi, wyeliminowania otaczających go bodźców ...,
  - organizacji pracy ucznia – np.: zmian aktywności, przerw na relaksację, uczenia się z wykorzystaniem różnych form organizacyjnych - w parach lub grupach, z udziałem klasowego eksperta lub bycia ekspertem dla innych,
  - tempa uczenia się i poziomu umiejętności – np.: stosowania zadań o różnym stopniu trudności, ustalania terminów i zakresu materiałów, umożliwiających uczniowi realizację zadania, projektu lub sprawdzianu, w tym ograniczania materiału, dzielenia go na części lub zachęcania do realizacji dodatkowych przedsięwzięć wynikających z zainteresowań itd.,
  - wyboru metod i środków dydaktycznych najskuteczniejszych dla każdego uczącego się – związanych z poszukiwaniem informacji, ich selekcją, zapamiętywaniem, przetwarzaniem, rozwijaniem konkretnych umiejętności, rozwiązywaniem problemów, nawiązywaniem relacji itd.,
  - stylu pracy uczącego się,
  - oceniania ucznia – w którym powinna dominować informacja zwrotna, co robi prawidłowo, nad czym powinien popracować i w jaki sposób,
  - uwzględnienia zaleceń wynikających ze stanu zdrowia ucznia.
-
- ujednolicenia oddziaływań i uwzględniania opracowanych dostosowań wobec ucznia przez wszystkich uczących go nauczycieli (zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów),
  - rozwijania rozpoznanych zainteresowań, uzdolnień ucznia, ale także preferowanych, przez niego umiejętności i postaw: planistycznych, organizacyjnych, realizacyjnych, twórczych, związanych ze sferą społeczną np. zaangażowania w pełnienie różnych ról lub funkcji, podejmowania działań na rzecz

-
- innych (adekwatnie do),
  - bazowania i budowania sukcesu ucznia na jego mocnych stronach - pozytywach, pokazywania mu w czym jest dobry,
  - uczenia się na błędach - świadomość błędów, które popełnia uczeń jest drogowskazem, co należy usprawnić, udoskonalić, nad czym popracować, a nie porażką.

W przypadku niewystarczających efektów w pracy bieżącej i potrzeby zintensyfikowania wsparcia wobec ucznia, stwierdzonej przez wychowawcę klasy, lub dyrektora przedszkola lub placówki, wyniki z bieżącej obserwacji pedagogicznej stanowiąc będą bazę do: ustalenia przez dyrektora przedszkola, szkoły lub placówki rodzaju formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej i wymiaru godzin zajęć adekwatnie do potrzeb i problemów ucznia.

Wyniki badań diagnostycznych zostaną wówczas wykorzystane przy opracowaniu programu ukierunkowanego na wspomaganie rozwoju ucznia przez prowadzącego zajęcia, nauczyciela lub specjalistę.

Bibliografia:

- Korczak J., Momenty wychowawcze. Warszawa, 1924
Kruszewski K., Sztuka nauczania. Czynności nauczyciela. Warszawa, 1991
Pilch T., Zasady badań pedagogicznych. Warszawa, 1995

V.2. Nowe możliwości współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną - Katarzyna Pęczek

1. Rola poradni dawniej i dziś

Od wielu lat poradnie psychologiczno – pedagogiczne, w tym poradnie specjalistyczne realizowały swoje zadania w bardzo szerokim zakresie odniesieniu do wspierania rozwoju i zaspokajania potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży oraz udzielania pomocy rodzicom i nauczycielom związanej z wychowaniem i kształceniem dzieci i młodzieży.

Pomimo posiadania wykwalifikowanej kadry oraz często doskonałego zaplecza w postaci specjalistycznego sprzętu do prowadzenia terapii (np.: metodami Biofeedback, Tomatisa, Johanssena, integracji sensorycznej czy sali doświadczania świata) poradnie często nie spełniały jednak oczekiwań kadry pedagogicznej przedszkoli, szkół i placówek.

W odczuciu wielu nauczycieli funkcjonuje przekonanie, że współpraca między poradnią a szkołą/placówką odbywa się głównie w formie wymiany dokumentacji. Specjalistyczna diagnoza na którą dziecko trafiło do poradni w celu rozpoznania jego indywidualnych potrzeb i możliwości, oparta była jedynie na przeprowadzanych w gabinecie specjalisty badaniach testowych.

Diagnoza ta często nie uwzględniała edukacyjnego kontekstu funkcjonowania tego dziecka. Opracowane na podstawie tak przeprowadzonego badania opinie lub orzeczenia trafiały do rąk pedagogów, którzy na tej podstawie zobowiązani zostali do udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, dostosowywania wymagań edukacyjnych czy opracowania indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.

Niestety zapisy w dokumentacji wydanej przez poradnie często były niewystarczającym wsparciem dla nauczycieli i wychowawców. Pracownicy poradni również mieli kłopot z określeniem zaleceń dla konkretnego ucznia, ponieważ krótka chwila spędzona z nim podczas wywiadu czy badania, nie była wystarczająca do tego, aby wydać zindywidualizowaną opinię i wskazówki do pracy dla pedagogów.

Obustronne niezadowolenie zaowocowało zmianą koncepcji roli poradni psychologiczno-pedagogicznej w procesie diagnostycznym i postdiagnostycznym.

Rola publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej

diagnozowanie dzieci i młodzieży

w celu określenia indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, wyjaśnienia mechanizmów ich funkcjonowania w odniesieniu do zgłaszanego problemu oraz wskazania sposobu rozwiązania tego problemu

udzielanie dzieciom i młodzieży oraz rodzicom bezpośredniej pomocy psychologiczno-pedagogicznej

udzielanie pomocy rodzicom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży oraz w rozwiązywaniu problemów edukacyjnych i wychowawczych.

udzielanie wsparcia dzieciom i młodzieży wymagającym pomocy psychologiczno-pedagogicznej lub pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniu kształcenia i kariery zawodowej

prowadzenie terapii dzieci i młodzieży oraz ich rodzin

organizowanie i prowadzenie wspomagania przedszkoli, szkół i placówek w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych

w zakresie wynikającym z kierunków realizacji przez kuratorów oświaty polityki oświatowej państwa

w zakresie wymagań stawianych wobec przedszkoli, szkół i placówek

w zakresie rozpoznawania potrzeb dzieci i młodzieży oraz indywidualizacji procesu nauczania i wychowania

w zakresie realizacji podstaw programowych

innych potrzeb wskazanych przez przedszkole, szkołę lub placówkę

w zakresie analizy wyników i wniosków z nadzoru pedagogicznego oraz wyników sprawdzianu i egzaminów i wniosków z nich wynikających

realizowanie zadań profilaktycznych oraz wspierających wychowawczą i edukacyjną funkcję przedszkola, szkoły i placówki, w tym wspieranie nauczycieli w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych

udzielanie pomocy nauczycielom, wychowawcom lub specjalistom w:

- a) rozpoznawaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, w tym w rozpoznawaniu ryzyka wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się u uczniów klas I–III szkoły podstawowej,
- b) planowaniu i realizacji zadań z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego,
- c) rozwijaniu zainteresowań i uzdolnień uczniów;

współpraca z przedszkolami, szkołami i placówkami w udzielaniu i organizowaniu przez przedszkola, szkoły i placówki pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz opracowywaniu IPET oraz indywidualnych programów zajęć rewalidacyjno-wychowawczych

współpraca w określeniu niezbędnych do nauki warunków, sprzętu specjalistycznego i środków dydaktycznych, w tym wykorzystujących technologie informacyjno-komunikacyjne, odpowiednich ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne dziecka niepełnosprawnego albo pełnoletniego ucznia niepełnosprawnego

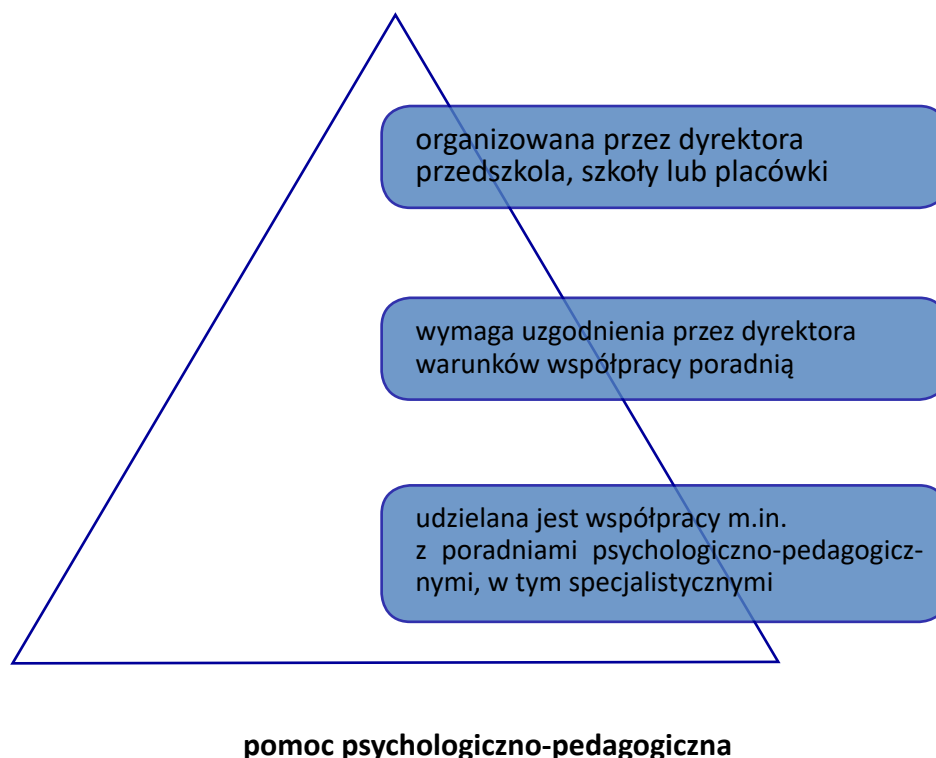
udzielanie nauczycielom, wychowawcom grup wychowawczych lub specjalistom pomocy w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych

podejmowanie działań z zakresu profilaktyki uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży

prowadzenie edukacji dotyczącej ochrony zdrowia psychicznego wśród dzieci i młodzieży, rodziców i nauczycieli

udzielanie, we współpracy z placówkami doskonalenia nauczycieli i bibliotekami pedagogicznymi, wsparcia merytorycznego nauczycielom, wychowawcom grup wychowawczych i specjalistom

2. Określenie warunków współpracy z poradnią.

Na podstawie potrzeb szkoły wynikających np. z wniosków:

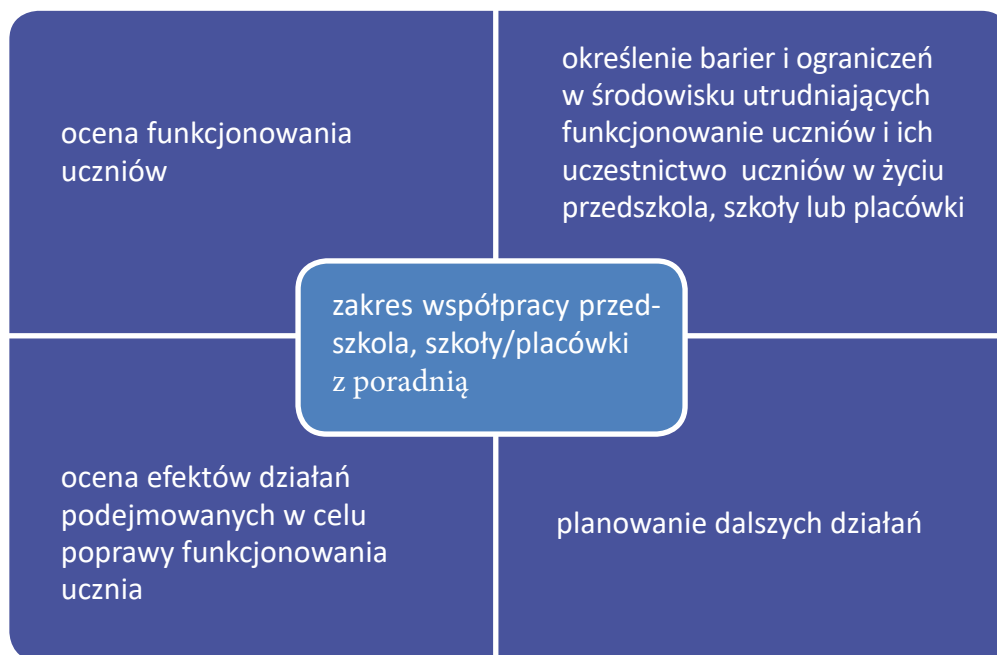
- z ewaluacji zewnętrznej,
- wystosowanych przez organy sprawujące nadzór pedagogiczny,
- sformułowanych przez zespoły zadaniowe,
- sformułowanych przez nauczycieli i specjalistów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
- sformułowanych przez zespoły nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniami posiadającymi orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego,

dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki określa oczekiwania dotyczące współpracy z poradnią (czyli kto robi? co robi? w ramach jakich zadań?). Zachętą do tak przejrzystego i klarownego podejścia w kwestii „umowy” zawartej między poradnią a dyrektorem, niech będą wyniki badań ankietowych, przeprowadzone w 2016 r. Wśród pięćdziesięcioosobowej grupy dyrektorów przedszkoli i szkół, którzy od 8 lat korzystają z pisemnego porozumienia zawierającego formy wsparcia dla uczniów, rodziców i nauczycieli realizowane w placówce przez pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych, aż 96% ankietowanych dyrektorów przedszkoli i szkół rekomendowało takie rozwiązanie jako efektywne i godne polecenia¹⁰⁶.

3. Rola poradni w procesie diagnostycznym i postdiagnostycznym.

Do zadań nauczycieli, wychowawców i specjalistów należy między innymi współpraca z publiczną poradnią w procesie diagnostycznym i postdiagnostycznym, w szczególności w czterech poniższych zakresach.

¹⁰⁶ Standardy funkcjonowania poradni psychologiczno-pedagogicznych - ORE, Warszawa 2016;

Tylko wzajemna współpraca między nauczycielami, specjalistami i wychowawcami pracującymi z uczniem, a pracownikami poradni jest gwarancją właściwej diagnozy ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, trafnego określenia jego potrzeb i zaprojektowania wsparcia w celu poprawy funkcjonowania. Aby specjalista z poradni miał pełen obraz funkcjonowania dziecka (nie tylko wynikający z przeprowadzonego badania w warunkach gabinetowych), wszyscy pracujący z uczniem pracownicy pedagogiczni oraz specjaliści powinni opracować szczegółową informację dotyczącą wniosków z wewnątrzszkolnego rozpoznania, jakości udzielonego dotychczas wsparcia oraz jego efektów.

4. W jakich sytuacjach poradnia może zwrócić się z prośbą o współpracę do nauczycieli, wychowawców i specjalistów pracujących z uczniem w przedszkolu, szkole lub placówce?

1. W przypadku uczniów, którzy mogą uczęszczać do przedszkola lub szkoły, ale ze względu na trudności w funkcjonowaniu wynikające w szczególności ze stanu zdrowia nie mogą realizować wszystkich zajęć¹⁰⁷ i wymagają dostosowania organizacji i procesu nauczania do ich specjalnych potrzeb edukacyjnych, organizuje się zindywidualizowaną ścieżkę realizacji rocznego obowiązkowego przygotowania przedszkolnego oraz zindywidualizowaną ścieżkę kształcenia – jako formę udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Decyzja o takiej formie wsparcia ucznia wymaga opinii publicznej poradni psychologiczno-pedagogicznej i może zostać wydana tylko i wyłącznie w sytuacji, gdy przez rodziców lub pełnoletniego ucznia zostanie złożony do poradni wniosek w tej sprawie, zawierający stosowną dokumentację, która zawiera informacje na temat:

- trudności w funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole;
- wpływ przebiegu choroby na funkcjonowanie ucznia w przedszkolu lub szkole oraz ograniczenia w zakresie możliwości udziału ucznia w zajęciach, w przypadku ucznia obejmowanego zindywidualizowaną ścieżką ze względu na stan zdrowia
- opinię nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, o funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole, w przypadku ucznia uczęszczającego do przedszkola lub szkoły.

Publiczna poradnia we współpracy z przedszkolem lub szkołą oraz rodzicami ucznia albo pełnoletnim uczniem **przeprowadza analizę funkcjonowania ucznia** uwzględniającą **efekty udzielanej** dotychczas przez przedszkole lub szkołę **pomocy psychologiczno-pedagogicznej**.

¹⁰⁷ zajęcia wychowania przedszkolnego lub zajęcia edukacyjne;

Opinia wydana przez poradnię określa m.in.:

zakres, w jakim uczeń nie może brać udziału w zajęciach wychowania przedszkolnego lub zajęciach edukacyjnych wspólnie z oddziałem przedszkolnym lub szkolnym

okres objęcia ucznia zindywidualizowaną ścieżką, nie dłuższy jednak niż rok szkolny;

działania, jakie powinny być podjęte w celu usunięcia barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w życiu przedszkola lub szkoły

2. W przypadku uczniów, u których mimo udzielanej uczniowi pomocy psychologiczno – pedagogicznej, nie nastąpiła poprawa funkcjonowania (w przedszkolu, szkole lub placówce), dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki, za zgodą rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia, występuje do publicznej poradni z wnioskiem o przeprowadzenie diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia.

Wniosek o przeprowadzenie diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia, zawiera informacje o:

- rozpoznanych indywidualnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, możliwościach psychofizycznych ucznia oraz potencjale rozwojowym ucznia;
- występujących trudnościach w funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu, szkole i placówce lub szczególnych uzdolnieniach ucznia;
- podjętych przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów działaniach w celu poprawy funkcjonowania ucznia, formach udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, okresie ich udzielania oraz efektach podjętych działań i udzielanej pomocy;
- wnioskach dotyczących dalszych działań mających na celu poprawę funkcjonowania ucznia,

Wniosek o przeprowadzenie diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia jest składany przez dyrektora i nie jest wnioskiem o wydanie opinii! Jeśli z diagnozy problemu ucznia wynika, że zasadnym byłoby podjęcie działań wymagających wydania opinii – wniosek o jej wydanie muszą złożyć rodzice lub pełnoletni uczeń (nie dyrektor).

Warto wiedzieć!

- W celu uzyskania informacji o sytuacji dydaktycznej i wychowawczej dziecka lub ucznia poradnia¹⁰⁸ lub przewodniczący zespołu orzekającego¹⁰⁹ może zwrócić się do dyrektora z prośbą o wydanie opinii przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych lub specjalistów, prowadzących zajęcia z dzieckiem lub uczniem, informując o tym wnioskodawcę
- poradnia wydaje opinię na pisemny wniosek rodzica dziecka¹¹⁰ także opinię nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych lub specjalistów udzielających pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole lub placówce,
- zgodnie z rozporządzeniem¹¹¹ zespół orzekający wskazuje w zaleceniach m.in.:

¹⁰⁸ § 5 ust. 5 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 1 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (Dz. U. poz. 199 oraz z 2017 r. poz. 1647);

¹⁰⁹ § 7 ust. 2 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz. U. poz. 1743);

¹¹⁰ albo pełnoletniego ucznia uczęszczającego do szkoły lub placówki;

¹¹¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 września 2017 r. w sprawie orzeczeń i opinii wydawanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych (Dz. U. poz. 1743);

- warunki i formy wsparcia umożliwiające realizację indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych, w tym konieczność wspierania dziecka przez dodatkowo zatrudnioną kadrę wraz z zakresem tego wsparcia;
  - wszystkie możliwe formy kształcenia, zaczynając od tej, która zdaniem zespołu orzekającego jest najkorzystniejsza dla dziecka - należy jednak pamiętać, że decyzja, w jakiej szkole będzie uczyło się dziecko, należy do rodzica;
  - potrzebę realizacji wybranych zajęć indywidualnie z nauczycielem lub w grupie do 5 osób, wraz z uzasadnieniem;
  - niezbędny w procesie kształcenia sprzęt specjalistyczny i środki dydaktyczne, w tym technologie informacyjno-komunikacyjne;
  - działania ukierunkowane na poprawę funkcjonowania dziecka, w tym jego udziału w życiu placówki edukacyjnej oraz działania wspierające rodziców;
  - sposoby oceny efektów realizacji tych wszystkich zaleceń przez szkołę.
- W rozporządzeniu dodano przepisy regulujące termin wydania orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, zajęć rewalidacyjno-wychowawczych i opinii o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka. Poradnia ma 30 dni od dnia złożenia wniosku na przygotowanie dokumentu (w wyjątkowych przypadkach, wymagających np. pogłębionej diagnostyki – 60 dni).

V.3. Wnioskowanie o pogłębioną diagnozę problemu ucznia i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia - Katarzyna Pęczek

Udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej jest procesem, który każdorazowo powinien zakończyć się oceną efektywności udzielanego wsparcia. Zespół, (nauczycieli/specjalistów) który pracuje z uczniem, zgodnie z założeniami zaprojektowanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, powinien obligatoryjnie sformułować wnioski dotyczące dalszej pracy z dzieckiem¹¹².

1. Co powinny zawierać wnioski z udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej?

Nie ma ujednoczonych i zunifikowanych sposobów oceny efektywności udzielanego wsparcia uczniowi. W zależności od tego, w jaki sposób (poprzez jakie działania) lub w jakiej formie udzielana była pomoc psychologiczno-pedagogiczna, zespół dokonujący oceny efektywności podjętych działań, powinien odnieść się do celów sformułowanych na podstawie wstępnego rozpoznania.

Nauczycielu! Jeśli chcesz ocenić efektywność udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, wróć do celów jakie sformułowałeś, na podstawie rozpoznania indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia. Ocenę efektywności ułatwi Ci udzielenie odpowiedzi na pytania:

Które cele udało się osiągnąć, a których nie?

Po czym poznasz, że dane cele udało się osiągnąć?

Przykładowy słowniczek zwrotów:

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna przyniosła korzyści w postaci:

- poprawy artykulacji głoski „r”,
- wzbogacenia zasobu wiadomości – jakich?
- popełniania mniejszej liczby błędów – jakich?
- zwiększenia motywacji ucznia do podejmowania nowych wyzwań,
- poprawy systematyczności pracy ucznia,
- wyższej aktywności ucznia,
- poprawy zachowania widocznej w postaci przestrzegania przez ucznia norm społecznych,
- stosowania skuteczniejszych strategii uczenia się,
- zwiększenia obowiązkowości i poczucia odpowiedzialności,
- poprawienia relacji z innymi uczniami,

¹¹² § 20 ust. 9 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. poz. 1578);

-
- wyższej frekwencji na...,

EFEKTYWNOŚĆ UDZIELANEJ POMOCY

OCENA EFEKTYWNOŚCI FORM POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNYCH

-ZAJĘCIA: ROZWIJAJĄCE UZDOLNIENIA, SPECJALISTYCZNE, ROZWIJAJĄCE UMIEJETNOŚĆ UCZENIA SIĘ
-ZINDYWIDUALIZOWANA ŚCIEŻKA
-KLASY TERAPEUTYCZNE
-ZAJĘCIA DYDAKTYCZNO-WYRÓWNAWCZE
-ZAJĘCIA ZWIĄZANE Z WYBOREM KIERUNKU KSZTAŁCENIA

GLOBALNA OCENA EFEKTYWNOŚCI UDZIELANEJ POMOCY PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNYCH

-ZASPOKAJANIE INDYWIDUALNYCH POTRZEB ROZWOJOWYCH I EDUKACYJNYCH
- WSPIERANIE POTENCJAŁU ROZWOJOWEGO
- ORGANIZACJA WARUNKÓW DO AKTYWNEGO UCZESTNICTWA W ŻYCIU SZKOŁY/PLACÓWKI I ŻYCIU SPOŁECZNYM

---

2. Przykładowe wnioski z oceny efektywności wybranych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Jeżeli pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana była w formie:

- zajęć specjalistycznych (korekcyjno-kompensacyjnych, logopedycznych, rozwijających kompetencje emocjonalno-społeczne oraz innych zajęć o charakterze terapeutycznym) – należy odnieść się do przyrostu umiejętności lub ich braku np.:
  - uczeń ukształtował umiejętność prawidłowego wypowiedziania głosek dentalizowanych,
  - uczeń rozpoznaje i nazywa własne emocje jednakże nie rozpoznaje i nie nazywa emocji innych osób.
- zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, rozwijających uzdolnienia – należy odnieść się do poziomu opanowania wiadomości i umiejętności określonych w podstawie programowej dla danego etapu edukacyjnego, np.:
  - uczeń nie ukształtował pojęcia stałości liczby naturalnej,
  - analiza porównawcza testu kompetencji (na wejściu i wyjściu) wskazuje na postęp ucznia (o 40%) w zakresie: modelowania matematycznego, a także rozumowanie i tworzenie strategii.
- zajęć rozwijających umiejętności uczenia się – należy uwzględnić w jakim stopniu uczeń np.: opanował i wykorzystuje strategie uczenia się lub zapamiętywania, potrafi we właściwy sposób organizować sobie przestrzeń do uczenia się, efektywnie wykorzystuje czas przeznaczony na naukę np.:
  - uczeń umiejętnie i adekwatnie do rodzaju zadań, rozdziela czas na ich wykonanie,
  - uczeń w ograniczonym zakresie wykorzystuje podczas zadań pamięciowych, poznane mnemotechniki.
- klas terapeutycznych – należy odnieść się do osiągnięć edukacyjnych wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego lub do złagodzenia albo wyeliminowania zaburzeń stanowiących powód objęcia ucznia tą formą pomocy psychologiczno-pedagogicznej np.:
  - uczeń (ze spastycznością kończyn górnych) wykonuje samodzielnie wszystkie czynności samoobsługowe,
  - ograniczona liczba i siła bodźców oddziałujących na ucznia wpłynęła pozytywnie na jego poziom koncentracji uwagi. Uczeń potrafi dłużej koncentrować się na wykonywanym zadaniu.
- zajęć związanych z wyborem kierunku kształcenia – należy odnieść się do wpływu oddziaływań o charakterze informacyjno-doradczym prowadzonych przez szkołę/placówkę, na świadomość ucznia w zakresie: zdobycia wiedzy o własnych zasobach (mocnych stronach, predyspozycjach, preferencjach), pracy nad doskonaleniem umiejętności, ofert na rynku pracy, kwalifikacji niezbędnych do wykonywania określonego zawodu, np.:
  - uczeń dokonał adekwatnej samooceny w aspekcie predyspozycji zawodowych,
  - uczeń ma wątpliwości związane z decyzją o wyborze dalszej kariery edukacyjnej.
- zindywidualizowanej ścieżki kształcenia – należy odnieść się do osiągnięć edukacyjnych wynikających z podstawy programowej kształcenia ogólnego dla danego etapu edukacyjnego lub do określenia stopnia trudności w funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu lub szkole np.:
  - uczeń osiąga efekty kształcenia określone w podstawie programowej,
  - uczeń realizuje zadania zgodnie z programem kształcenia.

(w sytuacji gdy np. zindywidualizowana ścieżka kształcenia wynikała z wysokiego stopnia męczliwości i wymagała dostosowania np. tempa pracy, formy przekazu, metod pracy, dzięki któremu uczeń mógł sprostać wyzwaniom edukacyjnym).

Wnioski z oceny efektywności udzielanego wsparcia podczas wyżej wymienionych zajęć, ułatwią nauczycielowi sformułowanie globalnych wniosków dotyczących skuteczności udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Zespół nauczycieli/specjalistów powinien w tym miejscu ocenić, na ile praca wszystkich jego członków wpłynęła na zaspokojenie indywidualnych potrzeb ucznia. Dokonując takiej oceny należy pamiętać zarówno o potrzebach rozwojowych jak i edukacyjno - terapeutycznych.

Przykłady wniosków

- udzielona pomoc psychologiczno-pedagogiczna umożliwiła uczniowi aktywne uczestnictwo w życiu szkoły (angażuje się w zadania samorządu szkolnego, jest koordynatorem przedsięwzięć ekologicznych),
- zorganizowane wsparcie dla ucznia w niewielkim stopniu przyczyniło się do efektywnego rozwoju jego potencjału (uczeń w ograniczonym stopniu wykorzystuje własne możliwości i w konsekwencji osiąga zbyt niskie efekty kształcenia).

Nauczyciele, wychowawcy grup wychowawczych oraz specjaliści, którzy pracują z uczniem są zobowiązani do sformułowania wniosków dotyczących dalszych działań mających na celu poprawę funkcjonowania ucznia¹¹³. Jeśli udzielane wsparcie nie przyniesie oczekiwanej poprawy, istnieje możliwość wnioskowania do publicznej poradni o przeprowadzenie pogłębionej diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu.

3. Procedura wnioskowania do poradni o przeprowadzenie diagnozy.

ocena efektywności udzielanej pomocy
w przedszkolu, szkole, placówce

formułowanie wniosków dotyczących dalszych działań

widoczna poprawa

widoczny brak poprawy lub niezadowalająca poprawa

wniosek (dyrektora, za zgodą rodziców ucznia) do poradni w celu przeprowadzenia diagnozy i wskazania sposobu rozwiązania

---

¹¹³ § 20 ust. 9 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. poz. 1591);

---

4. Co zawiera wniosek skierowany do poradni?

Wniosek o przeprowadzenie diagnozy i wskazanie sposobu rozwiązania problemu ucznia zawiera informacje o:

- rozpoznanych indywidualnych potrzebach rozwojowych i edukacyjnych, możliwościach psychofizycznych oraz potencjale rozwojowym ucznia;
- występujących trudnościach w funkcjonowaniu ucznia w przedszkolu, szkole i placówce lub szczególnych uzdolnieniach ucznia;
- działaniach podjętych przez nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów w celu poprawy funkcjonowania ucznia w przedszkolu, szkole i placówce, formach pomocy psychologiczno-pedagogicznej udzielanej uczniowi w przedszkolu, szkole lub placówce, okresie ich udzielania oraz efektach podjętych działań i udzielanej pomocy;
- wnioskach dotyczących dalszych działań mających na celu poprawę funkcjonowania ucznia.

Ważne!

Wniosek składa dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki, za zgodą rodziców ucznia albo pełnoletniego ucznia (nie jest to wniosek o wydanie opinii).

Jeśli z diagnozy problemu ucznia wyniknie, że zasadnym byłoby podjęcie działań wymagających wydania opinii – wniosek o jej wydanie muszą złożyć rodzice/opiekunowie lub pełnoletni uczeń.

VI. Wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia - Katarzyna Pęczek

1. Co to jest wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia oraz do czego jest wykorzystywana?

Działania mające na celu wsparcie ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, powinny zostać poprzedzone opracowaniem przez zespół pracujących z uczniem nauczycieli, specjalistów, wychowawców grup wychowawczych wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia. Jest ona złożonym procesem rozpoznania, uwzględniającym kontekst funkcjonowania dziecka zarówno w przedszkolu jak i szkole, którego celem jest ocena jego:

- poziomu wiedzy i umiejętności,
- potrzeb rozwojowych i edukacyjnych,
- zakresu możliwości psychofizycznych i ograniczeń oraz trudności.

Wyniki, w ten sposób dokonanej diagnozy i sformułowane na jej podstawie wnioski oraz zalecenia zawartych w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego będą podstawą do opracowania przez zespół indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.

2. Kto jest odpowiedzialny za opracowanie wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia?

W przypadku ucznia posiadającego orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego planowanie i koordynowanie działań mających na celu udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolu, szkole i placówce jest zadaniem zespołu, w którego skład wchodzi nauczyciele i specjaliści pracujący z dzieckiem oraz wychowawcy grup wychowawczych, prowadzący zajęcia z wychowankiem w danym ośrodku. Ten sam zespół jest odpowiedzialny za przeprowadzenie wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcyjno-

wania ucznia. Ponadto, na wniosek dyrektora w pracy zespołu mogą brać udział: przedstawiciele poradni psychologiczno-pedagogicznej (w tym poradni specjalistycznej) asystent lub pomoc nauczyciela, a zgodą rodziców/opiekunów prawnych – inne osoby. Rodzice mogą samodzielnie złożyć wniosek o zaproszenie do prac zespołu, innych osób. Rodzice również mają prawo do uczestniczenia w pracach zespołu. Powinni o tej możliwości zostać poinformowani w formie pisemnej (wraz z informacją na temat terminu spotkania) w sposób przyjęty w danym przedszkolu lub szkole.

Zespół czyli kto z kim?

nauczyciele i
wychowawcy
pracujący
z uczniem

- nauczający danego przedmiotu
- edukacji przedszkolnej lub wczesnoszkolnej
- wychowawcy grup wychowawczych
- (np. w internatach)

specjaliści
pracujący
z uczniem

- psycholog, pedagog, pedagog specjalny
- terapeuta terapii pedagogicznej, socjoterapii, terapii behawioralnej, logopeda, doradca zawodowy
- ...

osoby dodatkowo
wnioskowane

- przedstawiciel poradni (w tym specjalistycznej)
- asystent, pomoc nauczyciela
- lekarz, psycholog, pedagog, logopeda, inny specjalista

rodzice lub opieku-
nowie

- rodzice ucznia
- prawni opiekunowie ucznia
- pełnoletni uczeń

3. Znaczenie pracy zespołowej

Wzajemna współpraca nauczycieli ze specjalistami pracującymi z uczniem, nie jest celem samym w sobie. Prawidłowo zaplanowana praca zespołowa, angażująca wszystkie zainteresowane strony (pedagoga, psychologa, nauczycieli, terapeutów i in.) jest gwarancją na osiągnięcie sukcesu dla każdego ucznia, na miarę jego możliwości. Praktyka szkolna/przedszkolna pokazuje, że nie ma wątpliwości wśród osób wspierających uczniów, o konieczności wspólnej pracy z uwagi na potrzebę rozpoznania indywidualnych potrzeb i możliwości uczniów. Nauczyciele chętnie dzielą się wiedzą i doświadczeniem w tym zakresie, zwłaszcza w kontekście dostrzeganych mocnych lub słabych stron ucznia, rozwoju społeczno-emocjonalnego oraz definiowania istniejących niepowodzeń edukacyjnych. Bardzo wartościowa jest współpraca nauczycieli i wychowawców ze specjalistami udzielającymi wsparcia podczas różnorodnych form pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Należy jednak pamiętać, że aby praca zespołowa była jak najbardziej efektywna, członkowie zespołu nie mogą pracować zgodnie z zasadami pracy grupowej, lecz zgodnie z zasadami pracy zespołowej¹¹⁴ (wszyscy członkowie wykorzystują swoje kompetencje i wiedzę, by przyczynić się do sukcesu całego zespołu, poprzez realizację jego celów – nie celów poszczególnych nauczycieli i specjalistów).

- Zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów mają rację bytu tylko i wyłącznie w sytuacji, gdy zo-

¹¹⁴ Jon R.Katzenbach, Douglas K.Smith

---

staną poprzedzone głęboką refleksją nad celami, które zespół chce osiągnąć (Nad czym pracujemy? Jaki jest cel nadrzędny naszej współpracy?) i pomysłem, co wspólnie można zrobić, na rzecz osiągnięcia tych celów. Zintegrowane działania są jednocześnie punktem wyjścia do zaprojektowania form pomocy dedykowanych uczniowi tj. zajęć rozwijających uzdolnienia, dydaktyczno-wyrównawczych, rozwijających umiejętności uczenia się, warsztatów, porad, konsultacji lub zajęć specjalistycznych (w zależności od rodzaju placówki).

- Pracując zespołowo łatwiej jest ujednoczyć ustalenia dotyczące oddziaływań na linii przedszkole/szkoła – dom. Rodzice ucznia będą mogli w pełni zaufać pracy nauczycieli i specjalistów, gdy ci będą konsekwentnie realizowali zaplanowane działania np. w zakresie współpracy z instytucjami lub placówkami działającymi na rzecz rodziny.
- Wszyscy członkowie zespołu powinni mieć rozeznanie nt. warunków społeczno-ekonomicznych rodziców ucznia i na tej podstawie wspólnie określić, w jakich obszarach przedszkole/szkoła może ich wesprzeć, a w jakich należy określić wymagania dotyczące wzajemnej współpracy.
- Wszyscy członkowie zespołu powinni być zgodni co do zakresu i sposobu dostosowania wymagań edukacyjnych, które wynikają z rozpoznania potrzeb i możliwości ucznia oraz szanować wypracowane wspólnie zasady. Z praktyki edukacyjnej wynika, że z tym zagadnieniem nauczyciele mają największe kłopoty. Wielu pedagogów koncentruje się na dostosowywaniu zakresu i wymagań edukacyjnych w odniesieniu do własnego przedmiotu, zapominając lub ignorując ustalenia zespołu.

Przykład

Jeśli uczeń ze sprzężeniem niepełnosprawności intelektualnej w stopniu lekkim i obustronną głęboką wadą słuchu, ma kłopoty ze rozumieniem samodzielnie czytanego tekstu, to wszyscy pracujący z nim nauczyciele i specjaliści muszą mieć to na uwadze planując proces dydaktyczny i dostosować w tym zakresie wymagania edukacyjne poprzez np.: stosowanie pomocy wizualnych (tabelki, wykresów, rysunków, zdjęć, filmów), wydłużenie czasu pracy, dostosowanie treści tekstów (np. eliminacja zdań złożonych, zdania proste, pospolite słownictwo), wsparcie w zrozumieniu treści zadań i poleceń pisemnych, pomoc w wyselekcjonowaniu najistotniejszych informacji w tekście – (zakreślanie, uwypuklanie), przekazanie rodzicom z kilkudniowym lub jednodniowym wyprzedzeniem tekstu, który wymaga wcześniejszego opracowania w domu, (każdy nauczyciel i specjalista w ramach realizacji swych zadań indywidualizuje pracę z uczniem, w zakresie ustalonym przez zespół). Dla dobra dziecka, należy stwarzać sytuacje edukacyjne, w których odniesie on sukces i jeśli zespół wspólnie wypracuje zasadę „nie oceniamy rozumienia samodzielnie czytanych tekstów” – to powinien dostosować się do tego zalecenia każdy nauczyciel pracujący z uczniem (nie tylko polonista, ale i matematyk, fizyk, historyk i in.)

4. Skąd czerpać informacje niezbędne do przeprowadzenia wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia?

a. Źródłem niezbędnych informacji do przeprowadzenia rozpoznania są m.in.:

- sami uczniowie,
- rodzice/opiekunowie ucznia,
- lekarze,
- specjaliści pracujący z uczniem,
- nauczyciele, specjaliści, wychowawcy grup wychowawczych, asystenci nauczyciela, którzy na co dzień spotykają się z uczniem podczas różnorodnych sytuacji edukacyjnych, pracownicy szkoły.

Ważne jest, aby nie zapominać, że obserwacja pedagogiczna nauczycieli służąca zebraniu informacji nt. funkcjonowania ucznia w środowisku edukacyjnym, nie powinna być prowadzona jedynie podczas obowiązkowych zajęć edukacyjnych. Skarbnicą wiedzy nt. potrzeb i możliwości ucznia jest on sam, w sytuacjach nieformalnych tj. np.: podczas przerw międzylekcyjnych, w czasie zabawy w ogrodzie, w szatni przedszkolnej/szkolnej itp. Warto jest zwrócić uwagę na: jego relacje z rówieśnikami, jakość i częstotliwość nawiązywania kontaktów, sposób wymiany konwersatoryjnej, zainteresowania, które przejawiają

---

się na przykład podczas zabaw dowolnych.

źródła informacji: zasoby ludzkie

obserwacja prowadzona przez nauczycieli (również asystentów nauczycieli) podczas: zajęć edukacyjnych, wycieczek, przerw lekcyjnych, ...

opinie lekarzy i specjalistów: logopedy, terapeuty, psychologa, pedagoga, rehabilitanta, ...

wywiad, rozmowa z rodzicami/opiekunami ucznia

pracownik socjalny, asystent rodziny, kurator sądowy, pielęgniarka, nauczyciel gimnastyki korekcyjnej, ...

b. Wspieraniem w zebraniu istotnych informacji dotyczących ucznia jest również dokumentacja przechowywana na terenie przedszkola, szkoły, placówki.

źródła informacji: zasoby ludzkie

dydaktyczna:

- analiza wyników: testów kompetencji, sprawdzianów, egzaminów,
- analiza wytworów uczniowskich,

medyczna:

orzeczenia, opinie, wyniki badań, testy psychologiczne, pedagogiczne, logopedyczne, ...

szkolna:

-prowadzona przez nauczyciela, specjalistę, wychowawcę grup wychowawczych,
- dzienniki zajęć
- ocena funkcjonowania dziecka, wykonane w innych instytucjach (przedszkolach, ośrodkach wczesnej interwencji, ośrodkach wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka, ...)

c. Źródłem niezbędnych informacji do przeprowadzenia rozpoznania jest orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Wnikliwa analiza orzeczeń o potrzebie kształcenia specjalnego, wydanych przez zespoły orzekające działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych będzie bardzo pomocna w procesie diagnozowania potrzeb i możliwości ucznia. Zawarta w nich diagnoza funkcjonalna oparta jest na modelu biopsychospołeczny i zawiera szereg informacji mających na celu określenie:

- poziomu funkcjonowania dziecka w poszczególnych sferach rozwojowych.
- mocnych i słabych stron dziecka,

- deficytów oraz potencjału rozwojowego.

5. Jak często należy dokonywać wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia?

- WOPFU jest punktem wyjścia do opracowania IPET-u, stąd też należy ją wykonać przed opracowaniem programu (do 30 września lub 30 dni od dnia złożenia orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego),
- zespół (nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów prowadzących zajęcia z dzieckiem lub uczniem) ma obowiązek dokonywania WOPFU co najmniej dwa razy w roku szkolnym¹¹⁵ (praktyki szkolnej wynika, że zespół najczęściej dokonuje ponownej oceny poziomu funkcjonowania ucznia pod koniec drugiego semestru roku szkolnego),
- istnieje możliwość dokonywania częstszej niż dwa razy do roku WOPFU. Może być to podyktowane potrzebą zweryfikowania wcześniej dokonanej przez zespół diagnozy pedagogicznej lub koniecznością zmiany kierunku wsparcia. W każdym z tych przypadków, zespół (nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów prowadzących zajęcia z dzieckiem lub uczniem) powinien dokonać oceny efektywności udzielanego wsparcia, aby określić, które działania przyniosły zamierzony skutek (i należy kontynuować), a które okazały się nieefektywne (i należy je zmodyfikować lub zmienić na inne),
- zobowiązanie zespołu do spotkań nie rzadziej niż dwa razy w roku szkolnym zapewni bieżącą ewaluację i ewentualną korektę metod pracy z dzieckiem lub uczniem, a w konsekwencji skuteczniejszą pomoc. Ocena efektywności IPET jest podstawą do dokonania okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia.

6. Struktura wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia¹¹⁶.

Specjalne potrzeby edukacyjne powinny być postrzegane nie tylko jako wynik działania czynników tkwiących w samym uczniu, ale także jednoczesnego oddziaływania tych uwarunkowań, które składają się na kontekst edukacyjny, w jakim funkcjonuje uczeń.

Uwzględnienie wpływu czynników środowiskowych – zarówno barier, jak i czynników wspierających, na jakość procesu kształcenia i wychowania umożliwia dostrzeżenie specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży nie tylko z punktu widzenia czynników osobowych, uwarunkowań rozwojowych konkretnego ucznia, ale również poprzez pryzmat psychospołecznych uwarunkowań środowiska, w którym dziecko funkcjonuje.

Przy rozpoznawaniu specjalnych potrzeb edukacyjnych ucznia należy zatem uwzględnić przyczyny niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu uczniów, wskazywanie barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie ucznia i jego uczestnictwo w środowisku przedszkolnym lub szkolnym oraz wspieranie mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień ucznia. Koniecznością staje się rozpoznanie tych sytuacji i warunków, które determinują to, jak dziecko lub uczeń funkcjonuje, bowiem rozpoznanie środowiska i przyczyn ograniczających bądź wspierających optymalne funkcjonowanie oraz zniwelowanie lub skompensowanie tych uwarunkowań, czynników środowiskowych, które mogą stanowić barierę i ograniczenie wpływających na funkcjonowanie dla dziecka lub ucznia.

Wśród czynników środowiskowych, tak bardzo akcentowanych w obowiązujących przepisach prawa oświatowego, a które należałoby rozpatrzyć dokonując rozpoznania, wyróżnić można wiele o charakterze społeczno-ekonomicznym np.:

I. Wpływ środowiska rodzinnego oraz środowiska szkolnego jako przestrzeni wychowania

- postawy rodzicielskie
- metody wychowawcze
- atmosfera w rodzinie/w przedszkolu/ szkole
- warunki materialne
- organizacja pracy w domu/przedszkolu/szkole

¹¹⁵ § 6 ust. 9 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. poz. 1578);

¹¹⁶ § 6 ust. 10 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. poz. 1578);

-
- rodzice jako modele ról społecznych

II. Wpływ środowiska rówieśniczego

- grupy formalnej: drużyny zuchowe i harcerskie, grupy wychowawcze, grupa taneczna, grupa sportowa i in.
- grupy nieformalnej: przyjaciele, paczka, grupy koleżeńskie, grupy dewiacyjne (gangi, bandy)
- relacje rówieśnicze,
- występowanie niepokojących zjawisk (wykluczenie, izolacja, przemoc)
- inspirowanie,
- zagwarantowanie poczucia przynależności,
- wspieranie w rozwijaniu pasji.

III. Wpływ wszystkich dorosłych zatrudnionych w przedszkolu, szkole, placówce: nauczycieli, specjalistów, wychowawców grup wychowawczych, pracowników niepedagogicznych

- relacje osobowe, dorosły –uczeń,
- relacje między kadrą,
- metody pracy z uczniem,
- organizacja pracy (chaos –porządek),
- sposób formułowania poleceń, wymagań i oceny postępów ucznia,
- zastosowanie pomocy dydaktycznych i technologii wspomagających,
- dostosowanie miejsca pracy,
- atmosfera,
- polityka przedszkola, szkoły/placówki (panujące zasady formalne i nieformalne),
- osobowość pracowników (otwartość, serdeczność, empatia, uczciwość, prawość, moralność, sprawiedliwość),
- stosunek do wykonywanej pracy (pozytywne nastawienie, motywacja, energia, pasja, zarządzanie czasem).

Przykład wpływu wybranych czynników na funkcjonowanie ucznia

Postawy rodzicielskie

Rodzina jest pierwszą, naturalną grupą społeczną dla dziecka, która z definicji ma wiele funkcji do spełnienia, m.in. funkcję opiekuńczą i socjalizacyjną. Już najmłodsze dzieci obserwują czynności i zachowania swoich rodziców oraz naśladują mamę i tatę. To rodzice są pierwszymi, którzy wpajają swojemu dziecku system wartości i normy społeczne. Niestety w sytuacji, gdy najbliższe dziecku dorosłe osoby reprezentują niewłaściwe postawy, silna i fizjologiczna potrzeba wzoru i autorytetu nie jest u dziecka zaspokojona. Jest to szczególnie zauważalne w przypadku rodziców, którzy nie okazują własnemu dziecku miłości, wsparcia i akceptacji, a każdorazowo przejawiają brak aprobaty, demonstrują brak zadowolenia z własnego dziecka lub jawne rozczarowanie (w psychologii: postawa odtrącająca). Surowe kary wynikające z niezadowolającego poziomu lub jakości wykonanego zadania, zastraszanie lub brutalne postępowanie wobec własnego dziecka, odznaczają swoje piętno na osobowości dziecka. Nauczyciel pracując z tak obciążonym psychicznie uczniem, musi w pierwszej kolejności zmierzyć się z przejawami niedostosowania społecznego, które są skutkiem niewłaściwych postaw rodzicielskich (kłamstwa, agresja, kradzieże, zauważalny brak uczuć wyższych). Zachowania te mają prawo pojawiać się naprzemiennie z reakcjami nerwicowymi, zwłaszcza w sytuacji świeżo odebranego, kolejnego odtrącenia dziecka ze strony rodziców. Tylko wnikliwa obserwacja ucznia ze strony nauczycieli i mądrze przeprowadzony wywiad (z rodzicami, uczniem) czy konsultacje ze specjalistami, mogą zagwarantować właściwe rozpoznanie problemu i zaprojektowanie odpowiedniego wsparcia psychologiczno-pedagogicznego dla tego dziecka.

Wpływ grupy rówieśniczej

Każda grupa (formalna czy nieformalna) odgrywa bardzo ważną rolę w procesie kształtowania postaw, należących do niej członków, rozwoju wartości, formowania zachowania tych członków. Bliskie więzi między członkami rodziny oraz poczucie przynależności do niej, zaspokajają elementarne potrzeby dziecka

---

zwłaszcza potrzebę bezpieczeństwa i miłości, utrwalają jego system wartości, zapewniają stabilizację emocjonalną i światopoglądową. W pewnym momencie życia dziecka rodzina, która zawsze była najważniejszą grupą społeczną, z którą ono identyfikowało się i najbardziej liczyło, odchodzi na tzw. drugi plan. Mama i tata nie są w stanie zapewnić już własnemu dziecku tego wszystkiego, co gwarantuje aktywność w innej grupie – rówieśniczej np. potrzeby rywalizacji. Jest to naturalny i fizjologiczny proces oddalania się od tzw. gniazda. W zależności od zajmowanego miejsca w hierarchii grupy rówieśniczej, od oceny jej członków, grupa ta może mieć pozytywny lub negatywny wpływ na funkcjonowanie dziecka. Jeśli grupa rówieśnicza zapewnia dziecku poczucie bezpieczeństwa i pełnej akceptacji, jeśli dziecko czuje więź z jego członkami, jednocześnie jej członkowie mają zbliżone zainteresowania, upodobania i systemy wartości, można być spokojnym o pozytywny wpływ takiej grupy na jego członków. Taka grupa (np. klasowa, członków koła zainteresowań, grupy karate, in.) stwarza warunki do dalszego rozwoju jednostki, kształtowania właściwych postaw, rozwijania wiedzy lub umiejętności. Grupa rówieśnicza, która nie daje wsparcia i poczucia bezpieczeństwa jednostce (np. na skutek różnic w poziomie intelektualnym jej członków, pozycji ekonomicznej rodziców, rozbieżności w celach i wartościach), może mieć bardzo niekorzystny wpływ na jednostkę o słabszym charakterze lub z mniejszą pewnością siebie. Próbując „zasłużyć” sobie na względy lub uznanie innych jej członków, dziecko może przejawiać zachowania społecznie nieakceptowane (agresja słowna, fizyczna, kradzieże, inne). Dalszy brak akceptacji wśród członków grupy często pokutuje głęboko osadzonym przekonaniem „jestem beznadziejny” lub „nikt mnie nie chce, do niczego się nie nadaję”. Towarzyszyć temu mogą symptomy depresyjne, wysoki poziom lęku depresyjnego oraz niskie poczucie kompetencji społecznych.

7. Obszary diagnozy uwzględniane w WOPFU¹¹⁷

Dokonując diagnozy powinniśmy wziąć pod uwagę trzy płaszczyzny definiujące funkcjonowanie ucznia:

- I – rozwój fizyczny dziecka
- II – rozwój intelektualny (osiągnięcia edukacyjne)
- III – rozwój społeczno-emocjonalny

Ocena funkcjonowania ucznia na w/w płaszczyznach powinna przede wszystkim uwzględniać¹¹⁸:

- mocne strony,

---

¹¹⁷ wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia

¹¹⁸ § 6 ust. 10 pkt.1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. poz.1578);

-
- predyspozycje,
  - zainteresowania i uzdolnienia uczniów.

Wyżej wymienione obszary są niezwykle istotnym punktem wyjścia dla każdego, planującego wsparcie nauczyciela. Niemożliwe jest bowiem pracować nad usprawnianiem lub rozwinięciem zaburzonych funkcji, nie mając wiedzy, co uczeń lubi robić lub w czym jest naprawdę dobry. To właśnie na mocnych stronach ucznia i jego zainteresowaniach, nauczyciel może oprzeć oddziaływania edukacyjne lub terapeutyczne. Zakres i charakter wsparcia ucznia, który zespół zaplanuje na podstawie przeprowadzonej analizy wpływu czynników wewnętrznych (rozwoju fizycznego, intelektualnego i społeczno-emocjonalnego), powinien jednoznacznie definiować indywidualne potrzeby edukacyjno-terapeutyczne ucznia oraz obszary nad którymi będzie koncentrowała się praca zespołowa nauczycieli i specjalistów w zakresie: utrwalania, usprawniania i rozwijania. Przykład: kompetencje komunikacyjne i artykulacja

Jan ma 7 lat i zdiagnozowany autyzm. Nie porozumiewa się za pomocą mowy werbalnej. Swoje potrzeby sygnalizuje za pomocą gestów. Nie przejawia zainteresowania otoczeniem. Kontakt nawiązuje tylko w sytuacji, w której wymaga czyjejs pomocy, np. podania czegoś. Nie reaguje również na wypowiedzi kierowane w jego stronę.

mocne strony – sygnalizowanie potrzeb, brak reakcji lękowej na próby nawiązania kontaktu z chłopcem,

słabe strony – brak mowy werbalnej, brak zainteresowania sferą komunikacji,

indywidualne potrzeby wynikające z rozpoznania:

wymagające utrwalenia – komunikacja intencjonalna oraz zachowania intencjonalne

wymagające usprawnienia – komunikacja niewerbalna, ujednoczenie gestów

wymagające rozwinięcia – wprowadzenie odpowiednich form komunikacji alternatywnej np. słownika Makaton, rozwijanie mowy.

8. Formułowanie wniosków wynikających z przeprowadzonej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia

Zespół nauczycieli i specjalistów opracowujących IPET po rozpoznaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia, jego możliwości i czynników środowiskowych wpływających na jego funkcjonowanie, analizuje zebrane informacje i formułuje wnioski, które ułatwią wszystkim osobom pracującym z uczniem określenie kierunku pracy, zdefiniowanie celów edukacyjnych i terapeutycznych oraz opracowanie programu. Okresowe wielospecjalistyczne oceny powinny zawierać, podobnie jak w przypadku wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia dokonywanej przed opracowaniem programu, informacje na temat:

- indywidualnych potrzeb rozwojowych, edukacyjno-terapeutycznych, mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień ucznia,
- zakresu i charakteru wsparcia ze strony nauczycieli/specjalistów,
- przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu:
  - barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie i uczestnictwo ucznia w życiu szkolnym/przedszkolnym,
  - trudności w zakresie włączania ucznia w wybrane zajęcia indywidualne lub grupowe,
  - efektów podejmowanych działań w celu przezwyciężenia w/w¹¹⁹.

---

¹¹⁹ § 6 ust 10 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz. U. poz.1578);